

תוכן עניינים

- 5 הלכות ספר תורה:
- 5 סימן ער'-שכר מצות כתיבת ספר תורה:
- 5 סעיף א- מצווה לכתוב ס"ת:
- 8 סעיף ב'- האידינא המצווה לכתוב ספרים שלומדים בהם:
- 9 סימן רעא'- העור שנכתבה עליו ושרטוטה, ודין הדיו:
- 9 סעיף א'- סוג העור הכשר ושיהיה מעובד לשמה:
- 11 סעיף ב'- באיזה חומר מעבד את העורות:
- 11 סעיף ג'- על איזה חלק מהעור כותבים:
- 12 סעיף ד'- כתבו "חצי חצי":
- 12 סעיף ה'- שרטוט:
- 13 סעיף ו'- הדיו:
- 13 סעיף ז'- כותבים בימין:
- 14 סימן ערב'- דין רוחב הדפין:
- 14 סעיף א'- אורך הס"ת:
- 14 סעיף ב'- אורך השורות:
- 14 סעיף ג'- כמה דפין יהיו בכל יריעה:
- 14 סעיף ד'- כיצד יכתוב את המילים האחרונות בתורה:
- 15 סימן רעג'- שיעור הגליון, וריוח בין שיטה לשיטה ובין דף לדף:
- 15 סעיף א'- שיעור הרווח שבין כל דבר:
- 15 סעיף ב'- לא ימעט הכתב מפני הרווחים:
- 16 סעיף ג'- כתיבת אותיות מחוץ לעמודה:
- 17 סעיף ד'- כתיבת יותר מ-2 אותיות מחוץ לשורה:
- 17 סעיף ה'- כל דיני סימן זה אינם לעיכובא:
- 18 סעיף ו'- שכח לכתוב את שם ה':
- 18 סימן רעד'- שצריך לכתוב אותה לשמה, ודין תיקון האותיות וזיונן:
- 18 סעיף א'- שיאמר הסופר שכותב לשמה:
- 18 סעיף ב'- צריך לכתוב מתוך הכתב:

- 19..... סעיף ג'- יכתוב כתיבה נאה, ישרה ותמה :
 19..... סעיף ד'- שלא יתחברו האותיות והרווח ביניהם :
 20..... סעיף ה'- שלא תפסל צורת האות :
 20..... סעיף ו'- להזהר בתיקון האותיות :
 22..... סעיף ז'- ספר המנוקד :
 22..... סימן רעה'-צורת פרשה פתוחה וסתומה וצורת השירה:
 22..... סעיף א'- טעה ועשה פרשה פתוחה- סתומה או להיפך :
 25..... סעיף ב'- מהי פרשה פתוחה ומהי פרשה סתומה :
 28..... סעיף ג' כיצד כותבים את השירה :
 28..... סעיף ד'- שירת הים :
 28..... סעיף ה'- שירת האזינו :
 28..... סעיף ו'- טעויות בכתיבה :
 29..... סימן רעו'- דין תליית הדילוג, ודין הטועה בכתיבת השם :
 29..... סעיף א'-דילג תיבה :
 29..... סעיף ב'- הכוונה בכתיבת שם ה' :
 30..... סעיף ג'- שלא להפסיק כשכותב שם ה' :
 30..... סעיף ד'- זהירות בטבילת הקולמוס בדיו כשבא לכתוב השם :
 30..... סעיף ה'- שלא לזרוק זהב על האזכרות :
 30..... סעיף ו'- שכח לכתוב השם :
 30..... סעיף ז'- כתיבת שם על מקום מחוק/גרוד :
 31..... סעיף ח'- שיהיו כל אותיות השם בתוך העמודה :
 32..... סעיף ט'- איסור מחיקת אות משמות השם :
 33..... סעיף י'-כתב חלק משם ה' האם מותר למוחקו :
 33..... סעיף יא'- נדבקה אות של שם השם :
 33..... סעיף יב- טעה בכתיבת "יהודה" :
 34..... סעיף יג'- שם השם שנכתב על כלי :
 34..... סימן רעז'- שלא להפוך היריעה על פניה :
 34..... סעיף א'- לא יהפוך היריעה כדי שלא תתאבק :
 34..... סימן רעח'-דין תפירת ספר תורה:

- 34..... סעיף א'-סוג הגידים ודרך התפירה :
- 35..... סעיף ב'- חיבור עצי החיים לקלף :
- 35..... סעיף ג'- נקרעה התפירה שבין היריעות :
- 36..... סעיף ד'- יריעה שאינה תפורה לס"ת :
- 36..... **סימן רעט"ו- דיני הגהת ספר תורה ושלא ישהנו מוטעה:**
- 36..... סעיף א'- אסור להשהות ס"ת שאינו מוגה :
- 36..... סעיף ב'-נמצאה טעות בשעת הקיראה בתורה :
- 37..... סעיף ג'- ס"ת המוחזק כמוטעה :
- 37..... סעיף ד'- עד כמה טעויות אפשר לתקן :
- 38..... סעיף ה'- דילג על מספר שורות כיצד יתקן :
- 38..... **סימן רפ"ו- נקרעה היריעה לאחר תפירתה:**
- 38..... סעיף א'-ס"ת שנקרעה בו יריעה :
- 38..... סעיף ב'- החלפת יריעות של ס"ת שבלו :
- 39..... **סימן רפא'- מי כשר לכתיבת ס"ת, ואם אמר הסופר שלא כתב האזכרות לשמן:**
- 39..... סעיף א'- ס"ת שכתבו אפיקורס או עכו"ם :
- 40..... סעיף ב'- גר שחזר לסורו מיראה :
- 40..... סעיף ג'- כתבו מסור, אשה, קטן, כותי, מומר :
- 40..... סעיף ד'- כתבו ממזר :
- 41..... סעיף ה'-סופר האומר שלא כתב האסכרות לשמן :
- 42..... **סימן רפב'- לנהוג כבוד בספר תורה, ודין תשמישיה:**
- 42..... סעיף א'- ההתנהגות בפני ספר תורה :
- 42..... סעיף ב'- עמידה בפני ס"ת מהלך :
- 42..... סעיף ג'- רכיבה על חמור עם ס"ת :
- 42..... סעיף ד'- הרחקת ס"ת מבית הכסא :
- 43..... סעיף ה'- אין זורקין ספרי קודש :
- 43..... סעיף ו'- כניסה עם קמיעין לביה"כ :
- 43..... סעיף ז'- איסור ישיבה על מטה שס"ת עליה :
- 43..... סעיף ח'-שימוש בפני ס"ת :
- 44..... סעיף ט'- כל הטמאים מותרים לגעת בס"ת :

- 44..... סעיף י"ז- ס"ית שבלה :
 44..... סעיף יא'- מטפחות של ס"ית שבלו :
 44..... סעיף יב'- דברים המשמשים לס"ית :
 44..... סעיף יג'- תיבה או כסא לס"ית שנשברו :
 44..... סעיף יד'- דין הבימה :
 44..... סעיף טו'- תנאי בדבר שעשה לס"ית :
 44..... סעיף טז'- קדושת הנוי של הס"ית :
 45..... סעיף יז'- מכירת דבר שיש בו קדושה ע"י שבעת טובי העיר :
 45..... סעיף יח'- ס"ית של יחיד :
 45..... סעיף יט'-סדר הנחת ספרים זה על גבי זה :
 45..... **סימן רפג'- שיכול לדבק תורה נביאים וכתובים יחד :**
 45..... סעיף א'-כתיבת תנ"ך בכרך אחד :
 46..... סעיף ב'- כתיבת מגילה בפ"ע :
 46..... סעיף ג'- צורה המותרת לכתיבת מגילה :
 46..... סעיף ד'- רקימת פסוקים בטלית :
 46..... סעיף ה'- סדר הנביאים :
 46..... **סימן רפד'- שלא לכתוב בלא שרטוט :**
 46..... סעיף א'- חובת שרטוט בכתיבת כתבי הקודש :
 46..... סעיף ב'-כתיבת פסוק בלא שרטוט :

הלכות ספר תורה:

סימן ער'-שכר מצות כתיבת ספר תורה:

סעיף א- מצווה לכתוב ס"ת:

שו"ע- "מצות עשה על כל איש מישראל לכתוב לו ספר תורה. ואפילו הניחו לו אבותיו ספר תורה¹, מצוה לכתוב משלו. ואינו רשאי למכור², אפילו יש לו הרבה ספרי תורה. (ואפילו אין לו מה יאכל רק ע"י הדחק) (הגהות מיימוני

1 אם קיבל ס"ת בירושה:

גמ' בסנהדרין כא- "אף על פי שהניחו לו אבותיו לאדם ספר תורה, מצוה לכתוב משלו". וכ"פ **השו"ע**, דלא יצא ע"י ס"ת שירש. ובפ"ש כתב **שגם** לרש"י שיצא בקניה, בירושה לא יצא כיון שלא טרח לקנותו בכסף.

❖ האם מועילה הגהה בס"ת שירש:

שאגת אריה: אפי' ירש ס"ת פסול, ואפי' היה כתוב רק אות אחת, והוא השלים וכתב כולו - לא יצא. **פת"ש** - היינו שלדעתו ירושה גרועה יותר מקניה גם לענין הגהה, ולכן הגהה מועילה רק בקניה ולא בירושה.

2 איסור מכירת ס"ת והיתרו:

בגמרא במסכת מגילה דף כז. - למדנו שאסור למכור ס"ת: "לא ימכור אדם ס"ת, אע"פ שאינו צריך לו". וכ"פ **השו"ע** בצורה חמורה - "אינו רשאי למכור אפילו יש לו הרבה ס"ת, ואפילו למכור ישן כדי לקנות חדש", והרמ"א הוסיף - "שאפילו אין לו מה יאכל רק ע"י הדחק" - לא ימכור.

מתי מותר למכור ס"ת:

א. **לימוד תורה ולשאת אשה:** הגמרא במגילה מביאה מספר מקרים בהם יהיה מותר למכור ס"ת: "אין מוכרין ס"ת אלא: ללמוד תורה - שהלמוד מביא לידי מעשה, ולישא אשה - לא תהו בראה לשבת יצרה".

וברמב"ם, וטור כתבו שהיתר זה הוא דווקא כשאין לו דבר אחר למכור, אבל אם יש לו- אסור למכור הס"ת גם למטרות הללו. והשו"ע פסק היתר זה וסייגו להלכה: "אבל ללמוד תורה או לישא אשה מותר למכור אם אין לו דבר אחר למכור".

ובסמ"ק כתב שה"ה שרבים יכולים למכור לצורך יתום, ללמדו תורה ולהשיאו אשה. ודוקא כשאין להם דבר אחר למכור, כמו ביחיד. **כשאין לו ממה לחיות: בגמ' שם** - "אמר רשב"ג - אפי' אין לו מה יאכל ומכר ס"ת או בתו, אינו רואה סימן ברכה לעולם".

והב"י כתב- שכיון שהגמ' אומרת שאינו רואה סימן ברכה, מוכח שזה אסור, וכ"ד הרמב"ם.

אבל בהגה"מ הקשה- איך יתכן שהתירו לו בשביל לישא אשה אבל אסור עליו כדי לאכול ולחיות?

ותירץ בדר"מ- שאיירי ביש לו לאכול ע"י הדחק. וכ"פ ברמ"א- "ואפילו אין לו מה יאכל רק ע"י הדחק".

ובש"ך כתב - שבכ"ג יטול צדקה מהגבאים, דאין מחייבין אותו למכור ביתו וכלי תשמישו.

ג. **לצורך פדיון שבויים:** הגמ' אומרת עד כמה יש מעלה ומצווה בפדיון שבויים. ובתוס' כתבו שמה שלא אמרו שאפשר למכור ס"ת בשביל פדיון שבויים משום דמילתא דפשיטא היא ולא איצטריך למיתני. וכ"פ הרמ"א שמותר- "ה"ה לצורך פדיון שבויים מותר למכרו".

ד. **האם מותר למכור ס"ת בשביל לקנות חדש:** הגמ' דנה האם מותר למכור ס"ת ישן כדי לקנות חדש (שם): "איבעיא להו - מהו למכור ס"ת ישן ליקח בו חדש, כיון דלא מעלי ליה אסור, או דלמא כיון דליכא לעלווי עילוויא אחרינא שפיר דמי. ת"ש: לא ימכור אדם ס"ת ישן ליקח בו חדש - התם משום פשיעותא (שמא משימכור שוב לא יקנה, ומתוך כך יפסדו הדמים), כי קאמרינן כגון דכתיב ומנח לאיפרוקי (שכתוב כבר החדש בבית הסופר, ואינו מעוכב אלא לתת לו דמים)". והוא בעיא דלא איפשיטא".

דהיינו: - ס"ת חדש שלא מוכן- מבואר בגמ' להדיא שאסור למכור משום פשיעותא, וכ"ד כל הפוסקים.

אם ס"ת החדש מוכן- הגמרא נשארה באבעיא דלא איפשיטא.

ונחלקו הראשונים כיצד להכריע בדיון זה שיש לפני ס"ת חדש:

- ר"ן: הראשונים הכריעו הספק לחומר < לדעתו אפי' אם הס"ת החדש כתוב, אסור למכור. וכ"ד הש"ך למעשה, והטעם - שכל העניין אינו רק משום פשיעה אלא משום שלא מעלה בקדושה, ולכן בכל מקרה אסור להחליף ס"ת- כי לא מעלה בקדושה.
- ר' מנוח: לדעת הראשונים אסור למכור דוקא משום פשיעותא, אבל אם הס"ת החדש כתוב מותר למכור. ט"ז - לדעתו הראשונים הכריעו הספק לקולא, כיון שאין כאן ספק דאוי, ודלא כר"ן. וכ"ד הט"ז גופיה.

פ"ו) ואפילו למכור ישן כדי לקנות חדש, אסור. אבל ללמוד תורה או לישא אשה, מותר למכור אם אין לו דבר אחר למכור³.

למחלוקת זו בטעם האיסור למכור ס"ת ישן ולקנות חדש שכבר מוכן יש נפק"מ נוספת:

האם מותר לקנות ספר חדש ורק אחרי כן למכור את הישן במקומו: הש"ך לשיטתו - גם בזה אסור, דעיקר הטעם הוא שאסור למכור אלא כשיש העלאה בקודש, כנ"ל - וג"כ אין. אבל לדעת הט"ז - נ"ל שיהיה מותר, כיון שלדעתו עיקר הטעם הוא משום פשיעה - וכאן לא שייך לחוש לפשיעה, דכבר קנה הס"ת החדש.

דינים נוספים:

❖ האם מותר למכור ס"ת כדי לקנות מהודר יותר? (פת"ש)

❖ **חתי"ס:** אסור למכור, דגם זה לא חשיב מעלין בקודש, כיון שאין כאן מצוה שקדושה יותר בעצמותה. ואף כדי לכתוב מהודר יותר אסור.

❖ **אבן השוהם:** חייב למכור, וכמו באתרוג דהידור מצוה עד שלישי.

❖ האם מותר למכור ס"ת שקנה כדי שיוכל לכתוב אחר בעצמו שזו מעלה גדולה יותר:

❖ **חתי"ס:** גם זה אסור, ולא חשיב מעלין בקודש. הטעם - אף שבקניה הוא כחוטף מצוה מהשוק, ובכתיבה נחשב כאילו קבלה מסיני- דעליה בקודש צריך להיות בעצם המצוה שתהיה קדושה יותר מהא'.
❖ **ס"ת שיש בו טעות - האם מותר למכור אותו:**

❖ **פת"ש:** אין בו קדושת ס"ת כלל, ומותר למוכרו (ריב"ש).

❖ האם מותר למכור ע"י הגרלה:

❖ **פת"ש:** מותר למכור ס"ת ע"י הגרלה ואין בזה בזיון. ולכתחילה יש להסיר התפירות מהס"ת, ואז אין בו קדושה כלל.

❖ האם דין ס"ת של יחיד שונה מס"ת של רבים:

• **סמ"ק:** אסור למכור דוקא ס"ת שעשוי לקריאה בצבור, אבל יחידים יכולים למכור ס"ת שבידם למה שרוצים. הטעם - ע"מ כן כתבו / לקחו הספר, ועוד שהספר עומד בקדושתו ביד הלוקח כמו ביד המוכר.

• **ב"י:** לוי"ד סוחרים וסופרים שכותבים / קונים ע"מ למכור, אלא גם אדם פרטי שכתב / קנה לעצמו - אסור לו למכור. מכיוון דיחיד בשלו, הוא כמו ז' טובי העיר בשל צבור. וכ"כ הש"ך.

³ מצוות כתיבת ס"ת:

מקור הדין - בגמ' בסנהדרין כא: - "מצוה לכתוב ס"ת משלו, שנאמר 'ועתה כתבו לכם את השירה'", וכ"פ בשו"ע.

ובגמ' במנחות ל. למדנו על מעלת כתיבתה - "אם כתב ס"ת, מעלה עליו הכתוב כאילו קיבלו מהר סיני". והסביר בנמו"י - יש למדת הרחמים לומר, שכשם שטרח בכתיבה, כך היה טורח ללכת במדבר לקבל התורה בסיני.

***מקרים ודינים שונים במצוות כתיבת ס"ת:

❖ מי שכתב לחבירו ס"ת בלי שחברו יודע - האם נחשב שחברו קיים את המצווה:

❖ **פת"ש:** לכאורה אפשר לומר שיש כאן דין זכין, כיון שזו זכות שיהיה לו ס"ת, ממילא יצא כא' הוא שלוחו וציוהו לכתוב וקיים המצווה. אבל למעשה לא יצא, מכמה טעמים:

א. אין כאן זכות גמור, כיון שגם בעלמא ניחא ליה לאיניש לקיים המצוה בעצמו, וממילא אין זכין.

ב. זה דומה לקניה ולא לשכירות - דבשכירות קיים המצוה כהלכתה, כיון שיש לו טורח בתיקון הקלפים, אבל כאן שכתב שלא מדעתו אין לו טורח בגוף המצוה, ולכן דינו כקניה - וממילא לדעת הרמ"א, פשוט שלא יצא. ואף לדעת רש"י שיוצא בקניה, מ"מ כשכותב בעצמו או ע"י שלוחו יש מצוה טפי, ולכן אין כאן זכות גמור שנאמר עליה "זכין", וממילא אין כאן זכין כלל.

ג. זה דומה לירושה ולא לקניה - דבקניה יצא לדעת רש"י כיון שטרח לקנות בכספו, משא"כ כשאחר כתב עבורו שלא מדעתו דלא טרח כלל כמו בירושה.

❖ האם יוצאים י"ח בס"ת שכתבו בשותפות:

❖ **פת"ש:** צ"ע אם אפשר לקיים המצוה בשותפות, שמא כיון שכתוב 'כתבו לכם' בעיני כולו שלכם, כמו לגבי אתרוג שלא יוצא בו י"ח בשותפות (ב"ב קלז:). ואף שפסק הרמ"א (תרנח, ז) דאם קנו אתרוג בשותפות לצורך מצוה יצאו, דאנן סהדי שכ"א התכוון להקנות חלקו לב' כדי שיקיים המצוה - היינו דוקא באתרוג שאינו זקוק לו אלא בשעת נטילתו, משא"כ בס"ת שצריך שיהיה שלו כל הזמן. ומ"מ מנהג העולם לקיים המצוה בשותפות.

❖ האם נשים חייבות בכתיבת ס"ת:

רמ"א - "והיה לצורך פדיון שבויים, מותר למכרו (גם זה שם ותוסי' פ"ק דב"ב ואגודה שם). ועיין באלו הדינים בא"ח סימן קנ"ג. שכר לו סופר לכתוב לו ספר תורה, או שקנאו והוא היה מוטעה והגיהו", הרי זה כאלו כתבו (ב"י

- **רמב"ם:** נשים פטורות מקיום מצות כתיבת ס"ת.
- **שאגת אריה -** צ"ע בטעם הדבר. ואין לפוטרו מטעם שאין חייבות בלימוד תורה, מב' טעמים: א. גם נשים מצוות ללמוד את המצוות שחייבות בהן (ולכן מברכות ברכה"ת). ב. מצות כתיבת ס"ת מדאו' אינה תלויה במצות לימוד תורה (דלא כדעת הרא"ש).

❖ מה עדיף לתת ס"ת נדבה לביהכנ"ס או להשיא עמו יתומים?

פת"ש בשם רשב"ש: בעלמא יש לנשים מצוה כשנודבות ס"ת לביהכנ"ס, ואף שנשים אינן מצוות בלימוד תורה, מ"מ יש להם זכות לעוה"ב ע"י התורה (ברכות יז.). אלא שאם צריך להשיא יתומים - עדיף שיתנו הס"ת לצורך זה, במקום לביהכנ"ס. אבל אם אין ס"ת לבכנ"ס - עדיף שיתנו לבכנ"ס מלהשיא בו יתומים, דתלמוד קודם למעשה.

❖ האם המצוה היא רק לכתוב ס"ת או שיהיה לו ס"ת קיים?

- א. **תורת חיים -** המצוה היא גם שהס"ת יהיה שלו, וישאר קיים.
- ב. **שאר האחרונים:** המצוה היא רק בעצם הכתיבה.
- ג. **שאגת אריה:** מדאו' המצוה היא גם לכתוב, מדרבנן המצוה היא רק שיהיה לו אפי' שלא כתבו.

יש מס' נפק"מ גדולות בעניין זה:

⊗ נ"מ 1 - אם הס"ת אבד:

- א תו"ח:** לא קיים המצוה, וצריך לכתוב ס"ת אחר.
ב אחרונים: קיים המצוה, וא"צ לכתוב ס"ת אחר, ואפי' נשרפה ונקרעה כבר קיים המצוה. וכן מנהג העולם, שלא כותבין ס"ת אחר אם נאבד.

⊗ נ"מ 2: מסר הס"ת לביהכנ"ס:

- א תו"ח:** לא קיים המצוה, כיון שכעת הס"ת אינו שלו אלא של הקדש, וצריך לכתוב אחר.
ב אחרונים: קיים המצוה, כיון שסו"ס קיים את מצות הכתיבה. ומ"מ עדיף שהספר יישאר שלו.

⊗ נ"מ 3: שותפות:

רעק"א: מסירת הס"ת לצבור דומה לשותפות, כיון שגם כאשר מוסר לצבור הוא שותף בו. ולכן לדעת התו"ח שלא מקיים המצוה כשמוסר לצבור, ה"ה בשותפות. וממילא לשאר האחרונים, יוצא בשותפות.

4 מי שעושה הגהה בס"ת נחשב כאילו כתב הס"ת:

גמ' (שם): "אם הגיה אפי' אות אחת, מעלה עליו כאילו כתבו". **נמו"י -** היינו בלוקח, שאם הגיה חשיב כאי' כתבו. **וכ"פ הרמ"א:** דגם בקנה אם הגיה קיים המצוה.

ובראשונים הובאו שני טעמים מדוע הגהה דומה לכתיבה:

- **נמו"י:** יש למדת הרחמים לומר, שגם אם היה מוצא טעויות רבות, היה מתקן < היינו שחשיב ככתיבה ממש.
- **תוס':** כיון שהיה אצל חברו בעבירה, שהשהה ספר שאינו מוגה והוא עכשיו גורם שיהיה אפשר לקרוא בו אז חשיב כאילו כתב. ובאחרונים הובאו כמה נפק"מ להסבר זה של התוס' על מקרים בהם אדם מציל ס"ת וגורם שיוכלו לקרוא בו (אע"פ שלא עושה הגהה ממש):

⊗ קנה ספר מגוי שקנה מישראל:

ט"ז: לפי טעם התוס', גם במקרה הזה לא חשיב כחוטף מצוה מהשוק, אלא כאי' כתבה בעצמו, ואפי' לא הגיה. מכיון שכ"ז שהס"ת היה ביד הגוי, א"א היה לקרוא בו, כמו בס"ת פסול. וע"י שקנה אותו, יש בזה תיקון לס"ת עצמו.

⊗ קנה ספר שנכתב כדי שימכרו אותו:

פת"ש: לפי טעם התוס', גם במקרה הזה לא חשיב כחוטף מצוה, אלא יצא בה כהלכתה. מכיון שכל עוד הס"ת לא נמכר אין בו שימוש, וכאשר קנה אותו יש בזה תיקון והשלמה לס"ת.

⊗ קנה ספר ממי שצריך למכרו (לצורך ת"ת ונישואין):

פת"ש: לפי טעם התוס', גם במקרה הזה לא חשיב כחוטף מצוה, אלא יצא בה כהלכתה. מכיון שהמוכר לא יכול עוד להשתמש בס"ת, וע"י שקונה אותו יהיה שימוש לס"ת.

בשם נ"י). אבל לקחו כך ולא הגיה בו דבר, הוי כחוטף מצוה מן השוק⁵ (טור בשם ריב"ל פרק הקומץ). ואינו יוצא בזה".

סעיף ב' - האידנא המצווה לכתוב ספרים שלומדים בהם:

שו"ע - "האידנא, מצוה לכתוב חומשי תורה ומשנה וגמרא ופירושיהן, ולא ימכרם אם לא ללמוד תורה ולישא אשה"⁶.

האם הקונה ס"ת קיים את המצווה:

גמ' במנחות ל. - "הלוקח ס"ת מן השוק, כחוטף מצוה מן השוק".

רש"י כתב שאין הכוונה שלא קיים כלל את המצווה אלא שמעלתה פחותה, וכ"ד הנמו", וכ"פ הגר"א]והטעם - כי מצד אחד לא טרח בכתיבתה אך מצד שני כיוון שטרח לקנות בכספו ס"ת קיים אותה.

אבל הרמ"א כתב - שאם קנה לא קיים המצווה - "אבל לקחו כך ולא הגיה בו דבר הוי כחוטף מצוה מן השוק ואינו יוצא בזה".

מצות כתיבה בזמן הזה:

האם יש מצווה לכתוב ס"ת בימינו - מחלוקת בהבנת שיטת הרא"ש:

(א) ב"י, ט"ז: הרא"ש הוסיף שהיום יש מצווה גם לכתוב ספרים אבל לא ביטל את המצווה לכתוב ס"ת רגיל, דהיינו - גם לדעת הרא"ש עיקר המצווה גם בזה"ז היא בכתיבת ס"ת כדי ללמוד בו (שכך קיימו המצווה בדורות ראשונים). אלא שאם לא ילמד בס"ת ויניחו בביהכ"ס, עדיף שיקנה ספרים שילמד בהם, ויקיים מצוה גדולה יותר. הטעם - לא ייתכן שהרא"ש יבטל מ"ע של כתיבת ס"ת בחילוף הדורות. וכ"ד הט"ז.

(ב) פרישה, ש"ך: לדעת הרא"ש אין היום מצווה בכתיבת ס"ת, אלא בכתיבת ספרים. הטעם - שכל המצווה לכתוב תלויה בלימוד, ולכן היום אסור ללמוד מתוך הס"ת, דזה זלזול בכבודו. ודוקא בדורות ראשונים היו מוכרחים ללמוד מהס"ת - 1. כיון שהתושב"ע לא היתה כתובה, והיו צריכים לדייק בחסירות ויתרות ובתגין שמהם דורשים ההלכות. 2. בימיהם היה אסור לכתוב התושב"כ בדפים נפרדים, אלא בגלילה. אבל בזה"ז שכל התורה כתובה בספרים, א"צ ללמוד מהס"ת וזה אסור.

(ג) שאגת אריה: חולק על הרא"ש וסובר שמצוות כתיבת ס"ת אינה תלויה בלימוד אלא עומדת בפ"ע. אולם מביא טעם אחר מדוע היום אין מצווה לכתוב ס"ת - שכן א"א לקיים את מצוות הכתיבה היום כי איננו בקיאים בחסרות ויתרות, ולכן למעשה הוא מודה לש"ך שבפועל אין היום מצווה לכתוב ס"ת, אבל מטעם אחר.

סימן רעא' - העור שנכתבה עליו ושרטוטה, ודין הדיו:

סעיף א' - סוג העור הכשר ושיהיה מעובד לשמה:

שו"ע - "אין כותבין ס"ת על עור בהמה, חיה ועוף הטמאים; ולא על, עור דג, אפילו טהור. אבל כותבין על עור בהמה, חיה ועוף הטהורים, ואפילו עור נבילות וטריפות שלהן⁷. וצריך שיהו העורות מעובדין על ידי ישראל לשם ספר תורה, שיאמר⁸ בתחילת העיבוד כשמששים אותם לתוך הסיד: עורות אלו אני מעבד לשם ספר תורה⁹.

7 כותבים על עור חיה ועוף טהורים ולא על טמאים ולא על דג:

א. עור בהמה:

לגבי תפילין למדנו במסכת שבת דף קח, א' - "מניין שאין כותבין תפילין על עור בהמה טמאה - דכתיב 'למען תהיה תורת ה' בפוך', מדבר המותר בפוך. אלא מעתה על גבי עור נבלות וטרפות אל יכתבו - א"ל אמשול לך משל למה"ד, לשני בני אדם שנתחייבו הריגה למלכות, אחד הרגו מלך ואחד הרגו איספקליטור. איזה מהן משובח, הוי אומר זה שהרגו מלך".

לגבי ס"ת -

במס' סופרים (א, א) למדנו - "אין כותבין סת"ם על עור בהמה וחיה טמאים". והרא"ש כתב שמקור הדין מ'תורת ה' בפוך' שייך גם בס"ת. וכ"פ השו"ע.

ובפת"ש כתב - שבהמה טהורה שנולדה מטמאה: פסול לכתוב (פת"ש). בהמה טמאה שנולדה מטהורה: כשר לכתוב (פת"ש).

ב. כתיבה על עור של עוף:

גמ' (שם): כותבין תפילין על גבי עור של עוף טהור. הוה אמינא כיון דאית ביה ניקבי ניקבי לא (דרחמנא אמר וכתבתם, כתיבה תמה שלימה ולא מופסקת), קמ"ל כדאמרי במערבא כל נקב שהדיו עוברת עליו אינו נקב. וכ"פ השו"ע.

האם בעור של עוף יש את החלוקה של - גויל, קלף ודוכסוסטוס:

- **נו"ב:** גם בעור עוף יש חלוקה כזו.
- **פת"ש:** לא משמע כן בש"ס ובפוסקים, כי עור העוף הוא דק. וגם ברמב"ם משמע שרק בעור בהמה וחיה יש חלוקה כזו. ולמעשה עור העור דינו כקלף, אבל צ"ע באיזה צד כותבים עליו.

ג. כתיבה על עור של דג:

גמ' (שם): מהו לכתוב תפילין על גבי עור של דג טהור - א"ל אם יבא אליהו ויאמר אי פסקא זוהמא מיניה אי לא פסקא זוהמא מיניה. ב"י: כיון דלא בריר אם פסקא זוהמתו, לא כתבין. וכ"כ הרמב"ם, וכ"פ השו"ע.

דינים שונים לגבי העור שכותבים עליו:

- **טריפה שלא היתה לא שעת הכושר: פת"ש:** צ"ע אם היא כשרה לכתובת סת"ם, כגון שנולדה ביתרת רגל.
- **האם מותר לכתוב על עור בהמה שאסורה בהנאה: פמ"ג** (פתיחה להל' תפילין): בדיעבד בודאי כשר, דמצוות לאו ליהנות ניתנו, ואין דין שבעינן שיהיה 'לכם' משלכם. ולכתחילה צ"ע.
- **האם קלף שמושחים אותו בצבע לבן כדי שהכתיבה תהיה יפה יותר - הווי חציצה (פת"ש):** הפוסקים נח' בדיו קלף שמושחים אותו בצבע לבן, וכותבים על הצבע - וזה מועיל שיהיה נוח לכתוב ושהכתב יצא ישר ומדויק יותר:
 - **שו"ת פנים מאירות -** הצבע אינו הפסק, דכל לנאותו אינו חוצץ. ואדרבה זה מצוה מן המובחר משום 'זה אלי ואנוהו'.
 - **ספר בני יונה -** אם הצבע דק והדיו עובר דרכה ונבלע בדף - כשר, אבל אם יש ממשות עובי בצבע שע"י גרירת הצבע לחוד (בלי הקלף) נמחק הכתב - פסול. ועוד שגורם למחיקת השם, כי הצבע עשוי להתפורר תוך זמן לא רב.

8 האם צריך להוציא בפיו שעושה לשמה או סגי במחשבה? (ט"ז, ג')

- **התרומה:** יש להסתפק אם בעינן שיאמר בפיו, או די במחשבה. דלענין פיגול בעינן דיבור (רש"י מנחות ב:), אבל לענין הפרשת תרומה ושליחות יד די במחשבה.
 - **רא"ש:** מספק טוב שיאמר בפיו בתחילת העיבוד כשנותנו לתוך הסיד, 'עורות אלו אני מעבד לקדושת ס"ת'. למעשה כתב השו"ע - "שיאמר בתחילת העיבוד... אני מעבד לשם ס"ת".
- אבל הפת"ש כתב שבדיעבד מועילה גם מחשבה בלא דיבור.

✚ מתי צריך לומר שעושה "לשמה":

- ב"י: משמע מדברי הרא"ש, שרק בתחילת העיבוד צריך לומר בפיו, ואח"כ א"צ אפי' לחשוב שזה לשמה.
- ט"ז: ה"ה שדי אם רק בסוף העיבוד היה לשמה, כי דברים רבים הולכים אחר הגמר והחידוש הוא שלא בעיני שכל הזמן יהיה לשמה.

⁹ שיהיו העורות מעובדים לשמה:

- יש חובה לעבד את ס"ת לשמה, דין זה נלמד בגמ' במסכת גיטין נד: "ההוא דאתא לקמיה דר' אבהו, א"ל ס"ת שכתבתי לפלוני גוילין שלו לא עיבדתים לשמן. א"ל ספר תורה ביד מי, א"ל ביד לוקח. אמר לו מתוך שאתה נאמן להפסיד שכרך, אתה נאמן להפסיד ספר תורה".
- מתוך כך כתבו הרי"ף והרמב"ם (שלא כרש"י) - שאם לא עיבד הקלף לשם ס"ת, פסול.
- וכן פסק השו"ע: "וצריך שיהו העורות מעובדין ע"י ישראל לשם ס"ת", אבל לא כתב האם זה מעכב גם בדיעבד, ונחלקו בכך האחרונים:
- ש"ך - משמע שלדעת השו"ע הס"ת פסול לגמרי אף בדיעבד, וכ"מ בגמ', ודלא כתשובת הגאונים שכתבו שאם אין ס"ת אחר-יקראו בזה שאינו מעובד לשמה.

❖ עיבוד העור לס"ת- דינים נוספים:

✚ אם אין ס"ת שעורו מעובד לשמה- האם מותר לקרוא בס"ת שלא עובד לשמה:

- תשובת גאונים: יש מח' בין הגאונים, אם מותר לקרוא בצבור בס"ת שלא מעובד לשמה. והכריעו שמדינא רק ס"ת שמעובד לשמה כשר לקריאה בצבור. בשעה"ד שאין ספר שמעובד לשמה, אסור לבטל הקריאה בצבור, וצריך לכתוב עליו ולקרוא בס"ת שלא מעובד לשמה משום 'עת לעשות לה' (ולסמוך על דעת המקילים). ומ"מ עדיף שיעבירו עליו סיד לשמה, דאז חשיב כעיבוד לשמה. כ"כ הטור.
- ש"ך: לפי השו"ע פסול לגמרי גם בדיעבד- ואין לקרוא בו כלל.

✚ גוילים שהובאו מחו"ל ויש ספק אם הם עובדו לשמה (פת"ש):

- שו"ת "פרח מטה אהרון"- מותר לקרות בו, מב' טעמים: 1. הוי ס"ס, ספק מח' (כי לרש"י לא בעיני לשמה) הפוסקים אם צריך עיבוד לשמה, וס' אם עיבדו לשמה. 2. כיון שבשעה"ד מותר לכתחילה לקרוא בס"ת שלא עיבדו לשמה, א"כ בדיעבד מותר בכל מקרה.
- שו"ת פני אריה- אסור לקרות בו, וצריך לגנוז היריעות.

✚ האם ניתן לבטל את כוונת ה'לשמה':

המקרה: אדם עיבד עור לשמה, ואח"כ שינה דעתו לכתוב עליו ס"ת פסול, ושוב רצה להכשירו לס"ת כשר- האם בטלה כוונת ה"לשמה"? כתב הנוב"י: אם רק "חשב" לכתוב ס"ת פסול – מחשבה אינה מבטלת את הדיבור הקודם שהיה לשמה. אבל אם "אמר" שרוצה לכתוב ס"ת פסול – לכאורה- אתי דיבור ומבטל דיבור, אבל מכיוון שלא אמר שמעבדו לשם ס"ת פסול (אלא רק דרוצה לכתוב ס"ת פסול)- ניתן להקל שלא פסול.

✚ האם ניתן להשתמש בעור שמעובד לשם תפילין ולכתוב עליו ס"ת:

ד"מ: הב"י פסק שעור שמעובד לשם מזוזה פסול לתפילין, כיון שקדושת תפילין חמורה ממזוזה. וא"כ ה"ה בעור שמעובד לשם תפילין שפסול לס"ת, דקדושת ס"ת חמורה מתפילין. וכ"כ הש"ך.

✚ שימוש בעור שעובד לשם ס"ת בשביל לכתוב גיטין (רעק"א):

תמה כיצד יש סופרי גיטין שכותבים אותם מקלפים שעובדו לס"ת? שהרי עור שעובד לשם ס"ת, אסור להשתמש בו לגיטין. משום דאסור להוריד מקדושה לחול אפי' בהזמנה, דבגוף הקדושה הזמנה מילתא היא.

ונתן להם עצה שיעבדו עם התניה שיוכל לשנות את השימוש אח"כ לחול: אין לומר בשעת העיבוד, שהוא לשם ס"ת או גיטין, דאז נצטרך לומר שהוברר הדבר למפרע שהיה קודש או חול, וקי"ל שאין ברירה בדאו'. אלא צריך לעבד כל העורות לשם ס"ת, ולהתנות שיוכלו לשנות אח"כ לשימוש חול.

רמ"א- ואם מעבדן עובד כוכבים¹⁰, יסייע הישראל מעט (טור בשם ר"ב), בתחלה כשנתנו לסיד, ויאמר שהוא עושה לשם קדושת ספר תורה (ב"י), ויסמן¹¹ אותן עורות שלא יחליפן העובד כוכבים, ולא חיישינן אח"כ שמא החליפן העובד כוכבים וזייף סימניו אחריו (הגהות מיימוני פ"א מהס"ת). ועיין באורח חיים סימן ל"ב.

סעיף ב' - באיזה חומר מעבד את העורות:

שו"ע- "צריך שיהו מעובדים בעפצא או בסיד וכיוצא בו, מדברים שמכוצים העור ומחזיקין אותו (רמב"ם ספ"א מהל' ס"ת ד"ו)".

סעיף ג' - על איזה חלק מהעור כותבים:

שו"ע- "כותבין ספר תורה על הגויל, והוא העור שלא נחלק, וכותבין בו במקום שער. ואם כתב ס"ת על הקלף, כשר, והוא שיהיה כתוב בצד הפנימי שכלפי השר".

10 האם ניתן לעבד את העור על ידי גויים:

גמ' בגיטין כג. - "קטן כשר לכתוב גט, והוא שהיה גדול עומד על גביו (ואומר לו כתוב לצורך פלוני). אלא מעתה עובד כוכבים וישראל עומד על גביו הכי נמי דכשר, והתניא עובד כוכבים פסול. עובד כוכבים לדעתיה דנפשיה עבד (דהא גדול הוא ויש בו דעת, ואע"פ שזה אומר לו כן שמא הוא גמר בלבו לשם אחר. אבל קטן אין בו דעת אלא למה שזה מצווהו).

ונחלקו הראשונים אי מהני עיבוד ע"י גוי:

- רמב"ם:** אם הגוי עיבד הקלף פסול, ואפי' הישראל אומר לו שיעבד לשמה. **הטעם** - כמו לענין גט שלא מהני, דגוי אדעתא דנפשיה עביד.
- התרומה:** אם ישראל אומר לו שיעבד לשמה, וגם מסייעו בעיבוד, כשר. **הטעם** - דוקא בגט לא מהני, דבעינן שיכתוב כל תורף הגט לשמה. אבל בס"ת די בתחילת העיבוד כשנתנו לסיד שיאמר שעושה לשמה, ובזה אפשר לסמוך על הגוי (**רא"ש**).

הלכה למעשה:

- **השו"ע-** לא הזכיר שאפשר לעבד ע"י גוי אלא כתב- "וצריך שיהו העורות מעובדין על ידי ישראל..."
- **אבל הרמ"א** פסק להקל כתרומה- שניתן לעבד ע"י גוי אם מלמדו ומסייעו- "ואם מעבדן עכו"ם- יסייע הישראל מעט..." **דהיינו בעיני 2 תנאים:** 1. שאומר לו שיעשה לשמה. 2. וגם מסייעו בתחילה כשנתנו לסיד.

ונחלקו האחרונים מתי מועיל שהישראל יסייעו:

- **ט"ז:** ה"ה שמהני אם הישראל סייעו בסוף העיבוד, ואדרבה דהמצוה נקראת ע"ש גומרה. ולא אמרינן שכיון שהגוי התחיל העיבוד לבדו, נעשה מקצתו שלא לשמה (כ"מ בדעת הגאונים שהביא הטור).
- **פמ"ג:** לא מהני אם סייעו בסוף העיבוד.

לשיטת הרמ"א שעיבוד ע"י גוי מהני- האם החובה לסייע מעכבת גם בדיעבד:

- **ב"י:** הסייע מעכב, ולכן אפי' הישראל אמר לגוי שיעבד לשמה אבל לא סייעו, לא מהני. וכ"ד הפמ"א.
 - **ב"ח:** הסייע הוא רק לתחילה ואינו מעכב, ולכן כל שהישראל אמר לו שיעבד לשמה, מהני. וכ"פ הש"ך.
- ובנו"ב הדגיש** - שאמירה בלא סיוע מהני, דוקא אם היתה בשעת העיבוד שנותן העור בסיד, דאמרינן מסתמא שהגוי יעשה כדבריו כיון שזה תיכף. אבל אם אמר לו כמה ימים קודם, שייתן העור בסיד לשמה - לא מהני, וחיישינן שהגוי לא יעשה לשמה לאחר שעברו כמה ימים.

*****גדרי ה"סיוע" שמסייעים לגוי כדי שיהיה "לשמה":**

- **דווקא סיוע בעיבוד הקלף ולא בהשחרה- ובט"ז** כתב שסיוע שמהני הוא דווקא כזה שבמעשה העיבוד, אבל לא מהני סיוע להשחיר את עור התפילין.
- **לא מועילה גרירת העור ע"י ישראל אלא צריך סיוע דווקא בעיבוד שיהיה לשמה:**

ספר בני יונה: אסור לקחת עור שעבדו גוי ולגררו לשמה, דבעינן דוקא שהעיבוד יהיה לשמה (וגירוד והחלקה ע"י סכין לא הופך אותו לשמה), וגם בדיעבד הוא פסול. אא"כ אין ס"ת אחרת שאז מותר לקרות בו, ועדיף בלא ברכה.

11 סימון העור שמעובד לשמו:

הגה"מ: נוהגין לסמן את העור שעובד לשמו בנקבים כעין אותיות. ואין לחשוש שגוי יזייף ויעשה נקבים גם בעור שלא עובד לשמו (דרך הנקבים העשויים כבר בעור שעובד לשמו), דהגוי מירתת פן יכיר ישראל הזיוף בטביעת עין. וכ"פ הרמ"א.

רמ"א- "וקלפים שלנו הם יותר מובחרים מגויל, וכותבין עליהם לכתחלה לצד בשר. ואין כותבין עכשיו על הגויל (ר"י מינץ סי' ט"ו). ואם שינה וכתב על קלפים שלנו במקום שער, פסול (א"ז הלכות תפילין). מיהו יש מקילין בזה (טור ועי"פ עב"י) ¹².

סעיף ד'- כתבו "חצי חצי":

שו"ע- "כתב מקצתו על הגויל ומקצתו על הקלף, פסול ¹³. אבל אם עשה חציו גויל וחציו צבאים, אף על פי שאינה מצוה מן המובחר, כשר. (ועיין לקמן סימן ר"ץ)".

סעיף ה'- שרטוט:

שו"ע- "ספר תורה צריך שרטוט ¹⁴. ואם כתבו בלא שרטוט, פסול. ולא ישרטט בעופרת ¹⁵ וכיוצא בו, שצובע".

על מה כותבים את ספר התורה:

למדנו בגמ' במסכת שבת עט:- "הל' למשה מסיני - ס"ת על הגויל".

וכך נפסק להלכה:

- **השו"ע כתב שלכתחילה- כותבין על הגויל** שהוא העור של הבהמה שלא חילקו אותו באמצע ומיישרים אותו במקום השיער שלו(דהיינו בחלק החיצוני של העור) ועל חלק זה כותבים. **ובדיעבד-** אם כתב על "הקלף" שהוא חלק שנוצר אחרי שמחלקים את העור של הבהמה באמצע ואז החלק החיצוני הוא הקלף והפנימי לכיוון הבשר הוא הדוכסוסטוס, אז כתב השו"ע- ש"אם כתבו ס"ת על הקלף- כשר", **ודוקא** אם כתבו בצד הפנימי של הקלף שכלפי הבשר.
- **אבל הרמ"א הוסיף-** שהיום נוהגים לכתחילה לכתוב על הקלף **ובט"ז מסביר** שזה העור עצמו כמו של הגויל רק שמגרדין ומתקנים אותו מ-2 הצדדים, ואז כותבים בחלק הפנימי שלו שהיה לצד הבשר- והם מובחרים יותר כי הם יפים וקלים יותר. דהיינו- ה"קלף" של הרמ"א הוא הגויל(= עור שלא חילקו אותו ל-2) רק שתיקנו אותו משני הצדדים(בשונה מגויל שתוקן רק מצדו החיצוני, של השיער ולא מצדו הפנימי שכלפי הבשר), ולכן הוא יותר טוב. וכתב הרמ"א שבקלף הזה יש לכתוב **לצד הבשר** "ואם שינה וכתב על קלפים שלנו במקום שיער- פסול, מיהו יש מקילים בזה".

¹³ **חציו על הגויל וחציו על הקלף:** כיוון שזה כתוב על שני חלקים שונים זה נראה כשני ספרים שונים לכן פסול.

חציו על הגויל וחציו על צבאים- דהיינו שחציו כתוב על גויל של בהמה טהורה כמו פרה, וחציו כתוב על גויל של חיה טהורה כמו צבי- כשר, ואע"ג שזה לא מצוה מן המובחר- זה בסדר כי ס"ס שני החצאים הם על גויל.

❖ דינים נוספים:

☒ **האם דין זה שחצי חצי פסול הוא אפילו במעט:** כגון שעשה חלק קטן מעור והרוב המוחלט הוא מגויל:

- **חמודי דניאל-** דווקא חצי חצי פסול, אבל מעט קלף אינו פסול. **וכ"כ בשו"ת יכין ובעוז-** שכמה פס' שנכתבו על מקום הגויל שנקלף- לא פסול.
- **שו"ת התשב"ץ-** אפילו אות אחת שהיא על הקלף והשאר על הגויל- פסול. כגון הסופרים שמגרדיים את הגויל כשיש טעות ואז מקום הגירוד נחשב לעור- הווי כמו "חצי חצי" ויש לפסול, אבל למעשה כתב שהוא לא מוחה ביד הסופרים המקילים ומגרדיים.

¹⁴ **השו"ע פסק ע"פ הרמב"ם והרא"ש** שס"ת צריך שרטוט וזה מעכב אפילו בדיעבד, והטעם- כדי שהכתיבה תהיה ישרה.

❖ דינים נוספים:

- ☕ **האם קיפול הנייר שיוצר סימן נחשב כמו שרטוט(פת"ש)?** רדב"ז- אם הקיפולים ניכרים עד סוף הכתיבה, כשר, כי מטרת השרטוט היא שתהיה כתיבה ישרה, ולא משנה באיזה אופן זה נעשה.
- ☕ **אם תיקן טעות ועל יד זה נמחק השרטוט:** פת"ש: אם גרר טעות ונמחק השרטוט, אף שלא שרטט מחדש וכתב - כשר, כי יכול ליישר הכתב ע"י גרירת הטעות כמו בשרטוט.
- ☕ **האם צריך להיות שרטוט לשמה:** הב"י כתב דלא בעינן תיקון ושרטוט לשמה, דדי בכך שיהיה עיבוד לשמה. וכ"כ הטור והש"ך.

¹⁵ **שרטוט בצבע:** כתב השו"ע שלא ישרטט בדבר עם צבע, ובפת"ש כתב שאם בדיעבד שירטט עם צבע זו מחלק' אחרונים:

- **מעדני יו"ט-** בדיעבד זה לא פסול.
- **רעק"א-** גם בדיעבד זה פסול.

סעיף ו' - הדיו¹⁶:

שו"ע - "ספר תורה צריך שיכתבנו בדיו העשוי מעשן השמנים שרוי במי עפצים. (ולכתחלה טוב לזוהר שלא לעשות הדיו כי אם מדברים הבאים מן העץ) (כן משמע בזוהר פ' תרומה דף ע"ב ע"א). ואם כתבו במי עפצא וקנקנתום, כשר. אבל לא בשאר מיני צבעונים, כגון האדום והירוק וכיוצא בהם, שאם כתב אפילו אות אחת בשאר מיני צבעונים או בזוהב, פסול".

רמ"א - "וכן אסור לכתוב שום שם מספר עשרים וארבע ספרים, שלא בדיו (ר' ירוחם בשם אבן ירחל). ויש אומרים דלא בעינן דיו רק בס"ת (במרדכי ה"ק)".

סעיף ז' - כותבים בימין:

שו"ע - "ספר תורה צריך לכתבו בימין¹⁷. (י"א שיש לכתוב בקולמוס של קנה ולא בנוצה¹⁸) (מרדכי פ"ק דגיטין)".

דיו הדיו:

בגמ' במסכת שבת דף קג: - "כתב שלא בדיו, או שכתב את האזכרות בזוהב - הרי אלו יגזזו". וזה הלמ"ס.

השאלה היא ממה עשוי הדיו?

- **השו"ע כתב** שהטוב ביותר שהוא יהיה עשוי עשן של שמנים ששרויים במי עפצים. ו**בדיעבד אפשר** להוסיף מי עפצא וקנקנתום - אע"פ שזה לא נמחק ולכן לכתב' עדיף שלא להוסיפם - מ"מ בדיעבד כשר. אבל בצבעים אחרים שאינם שחור - אסור אפילו בדיעבד.
- **רמ"א הוסיף שלכתב' טוב** לעשות הדיו רק מדברים היוצאים מן העץ.
- **ובפת"ש כתב** שלכתב' יבשל הדיו ושאם צריך לתקן את הספר - עדיף לתקן באותו דיו שנכתב בו.

❖ אם הדיו האדים - האם הס"ת כשר (פת"ש):

האדים קצת מחמת יושן: הפוסקים נח' בזה, ולדעת החת"ס כשר וכ"מ **מהמג"א**. **הטעם** - אין מצוה שהס"ת יהיה כתוב בשחור (כמו רצועות שצריכות להיות שחורות), **אלא שמעשה הכתיבה יהיה בשחור**, וכיון שנכתב בדיו שחור - כשר, ואף שהאדים אח"כ כיון שזה דרכו, והיינו כשהאדים קצת כעין צבע חום. ומ"מ **לכתחילה** יעביר עליו קולמוס, כדי שיתקיים ימים רבים, ואפי' בשמות הקדושים מותר כיון שזה דיו ע"ג דיו דלא חשיב מחיקה. וה"ה אם כתב בדיו כשר **שלא נגמרה מלאכתו** והאדים.

האדים מאוד / האדים קצת ומהר: בזה מודה החת"ס שפוסל, כיון שאין זה דרכו של הדיו. ומוכח שהדיו הזה היה פסול מעיקרו, ונעשה מססמנים אחרים - והס"ת הזה פסול מעיקרו אפי' בזמן שהכתב היה שחור, כי לא נכתב בדיו כלל.

❖ האם מותר להעביר קולמוס על דיו והאם זה מועיל (חת"ס)?

- :- **על דיו כשר** - מותר להעביר אפי' על השמות, דחשיב כדיו ע"ג דיו ואינו מחיקה. ואפי' אם כהה מראיתו קצת מחמת יושן, או מחמת שלא נגמרה מלאכתו, מהני להעביר עליו דיו - כיון שהם מין אחד, ואפי' על השמות.
- :- **על דיו פסול** - אסור להעביר על השמות, דהוי כדיו ע"ג סיקרא דחשיב מחיקה. ולענין קדושת השם אפי' נכתב בצבע אסור למוחקו. וגם לענין שאר המילים, מ"מ לא יועיל ועדיין ישרא פסול. **הטעם** - כיון שיש כאן תערובת של דיו כשר עם פסול.

17 צריך לכתוב הס"ת ביד ימין:

למדנו בגמ' במנחות לז. - "וקשרתם וכתבתם" - מה כתיבה בימין אף קשירה בימין", **וכתבו הראשונים** שדין ס"ת ומזוזה כמו תפילין, שצריך לכותבם בימין, וכ"פ **השו"ע**. ואיטר יד - יכתוב בשמאל שלו, שהיא כימין לשאר העולם.

❖ האם מותר לכתוב ס"ת עם כפפות? (פת"ש)

כתב בשו"ת ברכ"ל - שאין לכתוב ס"ת וכן לתייג עם כפפות, ואפי' שראשי האצבעות גלויים, ואפי' הקור גדול, משום שאינו כבוד לס"ת.

18 האם מותר לכתוב בנוצה?

- **הרמ"א כתב** - שיש לכתוב בקולמוס של קנה, ולא בקולמוס של נוצה (**מרדכי**), מכיון שע"י נוצה הוי חקיקה כמו ע"י ברזל, ולכתחילה אין לכתוב באופן של 'חק ירוכת' (ט"ז).
- **אבל הלבוש** כתב לא נוהגין כן, וכותבין גם בנוצה. וכ"כ **הש"ך**.
- ❖ **קולמוס מעוף טמא - פת"ש:** יש להסתפק אם מותר לכתוב בו.

סימן ערב' - דין רוחב הדפין:

סעיף א' - אורך הס"ת:

שו"ע - "אין עושין ספר תורה לא ארכו יתר על היקפו, ולא היקפו יתר על ארכו. (פירוש, יכוון שיהא חוט המקיף יריעות כל הספר לאחר שיתפור ויגלול, ארוך כשיעור ארכו) (טור). וכמה הוא ארכו, בגויל, ששה טפחים שהם כ"ד אצבעות ברוחב אגודל של יד. ובקלף, או פחות או יותר, והוא שיהא ארכו כהיקפו. וכן אם עשה בגויל (פחות) מששה טפחים, ומיעט הכתב, או יתר על ששה והרחיב בכתב, עד שיהיה ארכו כהיקפו, הרי זה כמצוה. (והעמוד שבתוך הספר, י"א דמצרף להיקף) (טור בשם הרא"ש)".

סעיף ב' - אורך השורות:

שו"ע - "אורך כל שיטה שלשים אותיות, כדי לכתוב למשפחותיכם ג' פעמים. ולא תהיה קצרה מזה, כדי שלא יהא הדף נראה כאגרת. ולא ארוכה יותר על זה, כדי שלא יהיו עיניו משוטטות בכתב (ל' רמב"ם פ"ז מהלכות ס"ת ד"ד)¹⁹."

סעיף ג' - כמה דפין יהיו בכל יריעה:

שו"ע - "אין עושין יריעה פחות מג' דפין, ולא יותר על ח'. נזדמנה לו יריעה בת ט' דפין, לא יחלקנה בענין שיהיו ג' דפין באחת וששה בשניה, אלא שיהיו ד' באחת וחמשה בשניה. במה דברים אמורים, בכל היריעות שבספר, חוץ מבאחרונה. אבל בסוף הספר, אפילו פסוק אחד עושין אותו דף לבדו ותופרים אותו עם שאר יריעות"²⁰.

סעיף ד' - כיצד יכתוב את המילים האחרונות בתורה:

שו"ע - "כשיגמור את התורה, צריך שיגמור באמצע שיטה שבסוף הדף. ואם נשאר מן הדף שיטין הרבה, מקצר ועולה (ועושה אותיות ארוכות ממטה למעלה, כדי שתחזיק תיבה אחת ד' וה' שיטין) (טור). ומתחיל מתחלת

¹⁹ אורך השורות של הס"ת:

מנחות ל, א' - "לא ירבה בדפין מפני שנראה אגרת, ולא ימעט בדפין מפני שעניו משוטטות (רש"י: טועה בראשי השיטות), אלא כגון למשפחותיכם ג' פעמים". ובשו"ע כתב דין זה ואמר שהוא ל' אותיות - "אורך כל שיטה שלשים אותיות כדי לכתוב למשפחותיכם ג' פעמים". ובש"ך כתב בשם ר"ח - שהוא שיעור טפח, והוסיף - שאם הכתיבה גסה יותר - יכולים גם להגדיל השורה שתהיה ארוכה יותר - "הכל לפי הנוי... וכן נוהגין".

²⁰ כמה יהיה רוחב כל יריעה בס"ת:

למדנו בגמ' במנחות ל' - "עושה אדם יריעה מבת שלש דפין ועד בת שמנה דפין, פחות מיכן יותר על כן לא יעשה (רש"י: שתפרים של חבורי היריעות יפין בה כשאינן בהן יותר מדאי, הלכך לא יעשה יריעות קצרות שלא יהו התפרים מקורבין יותר מדאי, ולא ארוכות שלא להרחיקן יותר מדאי). נזדמנה לו יריעה בת תשע דפים - לא יחלוק שלש לכאן ושש לכאן, אלא ארבע לכאן וחמש לכאן (טור: עיקר הנוי הוא בד' וה' דפין). בד"א בתחלת הספר, אבל בסוף הספר אפי' פסוק אחד בדף אחד". וכ"פ השו"ע.

דהיינו - בכל יריעה יש מספר עמודות, ואומרת הגמ' וכ"פ השו"ע שכל יריעה יהיו בה כמה עמודות ולא פחות מ-3 ולא יותר מ-8 - כי קצר מדי יש בו יותר מדי תפירות, וארוכה מדי ג"כ רחוק מדי - לכן יכתוב לכתח' בין 3 ועד ל-8 עמודות.

בדיעבד - כתב הט"ז שכשר גם אם כתב ב' דפין, ודין הגמ' הוא רק לכתחילה. ובפת"ש כתב בשם גבעת שאול - על יריעות של ספר שהתקלקלו ע"י אכילת עכברים והתיר להשאיר יריעה שיש בה עכשיו רק שני דפים - וטעמו - כי דינא דגמ' הוא לכתח' ואינו מעכב ועוד שהיא כתובה בכתובה גסה (גדולה) ולכן בכל מקרה יש מרחק בין יריעה ליריעה וממילא אין התפילות קרובות יותר מדי.

ובפת"ש הבא(ה') מביא בשם כמה אחרונים שאפילו יריעה שיש בה דף אחד - כשר בדיעבד.

השיטה שבסוף הדף, ולא יגמור את השיטה, ומתכוין עד שיהיה לעיני כל ישראל (דברים לד, יב) באמצע שיטה שבסוף הדף²¹.

סימן רעג' - שיעור הגליון, וריוח בין שיטה לשיטה ובין דף לדף:

סעיף א' - שיעור הרווח שבין כל דבר:

שו"ע - "שיעור הגליון למטה, ד' אצבעות בגודל. ולמעלה, ג'. ובין כל דף ודף, שנים. לפיכך צריך להניח בתחילת כל יריעה וסופה כרוחב אצבע, וכדי תפירה, ונמצא כשתופר היריעות ביחד יהיה בין כל דף ודף בכל הספר רוחב שתי אצבעות. ובין שיטה לשיטה, כמלא רוחב שיטה. ובין כל חומש וחומש, ד' שיטין פנויות בלא כתב, ויתחיל החומש מתחילת שיטה חמישית²². ויניח בתחלתו ובסופו כדי לגלול על העמוד, ועוד שתי אצבעות שישארו בין העמוד והדף^{23,24}.

סעיף ב' - לא ימעט הכתב מפני הרווחים:

שו"ע - "לא ימעט הכתב מפני ריוח שלמטה ולמעלה, ולא מפני ריוח שבין פרשה לפרשה²⁵.

²¹ **יסיים את התורה באמצע השורה האחרונה: בגמ' במנחות ל' למדנו** ש- "צריך לסיים בסוף הדף ובאמצע השיטה", וכתב הט"ז הטעם - משום שכשסיים באמצע השיטה, ניכר שזהו סיום התורה, משא"כ אם יסיים בסוף שיטה (ט"ז).
וכתבו תוס', ו"פ בשו"ע - שאם נשאר לו פס' אחד ליריעה האחרונה - צריך לעשות ממנו דף שלם, והיינו ע"י שיכתוב אותיות ארוכות כדי שכל תיבה תחזיק כמה שורות, וכך יסיים בסוף הדף.

בדיעבד - אם לא סיים את התורה באמצע השורה האחרונה - **בפת"ש כתב בשם שו"ת באר שבע-שפסול**.

רווח בין חומש לחומש:

הגמ' בב"ב יג: "בין חומש לחומש של תורה ארבעה שיטין" - ו"פ השו"ע - "ובין כל חומש וחומש - ד' שיטין פנויות בלא כתב, ויתחיל החומש מתחילת שיטה חמישית".

שיטות האחרונים:

- **דגמ"ר** - דדוקא להשאיר ד' שורות באמצע העמודה, אבל לסיים חומש בסוף עמודה ולהתחיל החומש הבא בתחילת העמודה הבאה - אסור אפילו אם השאיר בראש העמודה 4 שורות.
- **תשב"ץ, שו"ת תשובה מאהבה** - כל מה שצריך ד' שורות הפרש זה לכתח' אבל אינו לעיכובא. ולכן בכה"ג שכתב הדגמ"ר זה כשר, ואפילו פחות מד' שורות - כשר, ורק אם אין רווח כלל רק אז פסול. ו"כ בנו"ב על סופר סתם שסיים חומש בסוף העמודה והתחיל החומש הבא בתחילת העמודה בלי להשאיר שום שורה - שזה בסדר ואינו מעכב.

אם השאיר רווח בס"ת כדי שיוכל לגלול עליו - ואז התקלקל הספר ולא נשאר הרווח:

פת"ש: "בס"ת שמחמת יושנו התקלקלו היריעות ואין בהם שיעור כדי לגלול - יתפור בקצה גויל חדש בשיעור לגלול. ואף אם מתחילה אסור לעשות כן, לאחר שהתקלקל בודאי מותר לכתחילה.

שיעור הרווח שבין הדברים בס"ת:

- כמה צריך להשאיר מתחת לעמודה - 4 אצבעות (כל אצבע = אגדול).
- כמה צריך להשאיר מעל העמודה - 3 אצבעות.
- כמה צריך להשאיר בין כל עמודה - 2 אצבעות. ולכן כשתופר יריעות - משאיר בסוף כל יריעה (מהצדדים שלה) אצבע ועד קצת מקום לתפור ואז כשהם מתחברות יש אצבע מיריעה זו + אצבע מיריעה זו - ושה"ס יש 2 אצבעות בין העמודות שעכשיו נצמדו ע"י התפירה של היריעות.
- כמה רווח צריך להשאיר בין השורות - "כמלא רוחב שיטה".
- כמה רווח צריך להשאיר בין סוף חומש לתחילת החומש הבא - 4 שורות פנויות בלי כתב, ומתחיל החומש הבא בתחילת השורה ה-5.

לא צריך להקטין את האותיות כדי להגיע לרווחים שצריך לכתח':

אומרת הגמ' במנחות ל. - "אל ימעט אדם את הכתב (לעשות אותיות קטנות) - לא מפני ריוח של מטה, ולא מפני ריוח של מעלה, ולא מפני ריוח שבין שיטה לשיטה, ולא מפני ריוח שבין פרשה לפרשה". ו"פ השו"ע.

הט"ז כתב שרווח של הגליון ובין השיטין - הוא רק למצוה מן המובחר, אבל בדיעבד כשר, כמבואר לקמן בסעיף ה'.

סעיף ג' - כתיבת אותיות מחוץ לעמודה:

שו"ע- "נזדמנה לו תיבה בת ה' אותיות, לא יכתוב שתים בתוך הדף וגי' חוץ לדף, אלא כותב ג' בתוך הדף ושתיים חוץ לדף. ואם אין מקום כדי לכתוב ג' בתוך הדף, יניח המקום חלק ולא ימשוך האותיות לעשותן גדולות מחבירתן כדי למלאות עד סוף הדף (הגהמ"י בשם הרמ"ד). ותיבה בת ג' אותיות, יכול לכתוב ממנה שתים חוץ לדף, אף על פי שמיעוטה בפנים. אבל אם אין בה אלא שתי אותיות, לא יכתבנה חוץ לדף"²⁶.

ולגבי ריוח שבין פרשה לפרשה(סתומה/פתוחה) - האם ימעט הכתב כדי לשמור על הרווח שבין פרשה סתומה/פתוחה:

- ט"ז: בזה אם לא נשאר - לא יכתוב כהרגלו, אלא ימעט הכתב. וכוונת הגמ' והשו"ע שלא ימעט הכתב, היינו שלכתחילה יקפיד שלא לבוא לידי כך שיצטרך למעט הכתב, אבל בדיעבד חייב למעט. הטעם - אם לא יכתוב פר' סתומה כדין, הס"ת פסול בדיעבד.
- ש"ך (נקה"כ): גם בזה לא ימעט הכתב - אלא יכתוב עד סוף השורה, ויניח כמה תיבות לשורה הבאה, ושם יניח ריוח, ואז יתחיל הפרשה הבאה.

26 כתיבת מילים שיבלטו וייצאו מחוץ לעמודה:

סעיף זה מדבר במקרה שאין לו עוד הרבה מקום בשורה ויש לו לפני מילה יחסית ארוכה שצריך לכתוב- האם יכול לכתוב אותה כך שיבלטו ממנה אותיות החוצה?
מקור הדינים בגמ' במנחות דף ל-. "נזדמנה לו תיבה בת חמש אותיות - לא יכתוב שתים בתוך הדף ושלוש חוץ לדף, אלא שלש בתוך הדף ושתיים חוץ לדף".
הלכה למעשה- השו"ע כתב- שיכול לכתוב מחוץ לעמודה עד 2 אותיות, אבל יותר מזה לא יכתוב. לכן אם יש לו לכתוב מילה בת 5 אותיות- יכול לכתוב 3 אותיות בתוך השורה ו-2 נוספות יבלטו, אבל לא להיפך.
 ואם אין לו אפשרות ויצטרך לכתוב 3 מחוץ לעמודה- לא יכתבו בכלל וישאיר את השורה חלקה עד סוף, "ולא ימשוך האותיות לעשותן גדולות מחבירתן כדי למלאות עד סוף הדף"- וזה ע"פ הרמב"ם והמהר"ל משום שאין לשנות את גודל האותיות, אלא במה שיש קבלה מבעלי המסורת. וכמעט תמיד יכול לכתוב 2 אותיות מחוץ לעמודה- אפילו מילה בת 3 אותיות יכול לכתוב 2 בחוץ ורק אחת בפנים, אבל מילה בת 2 אותיות לא יכתוב את כולה חוץ לדף.
והרמ"א הסכים לשו"ע אלא שהוסיף סייג אחד- שאם יש מילה ארוכה ורוצה לכתוב וייצאו 2 אותיות מחוץ לעמודה- אם 2 האותיות הללו הן מילה בפ"ע- לא יכתבם מחוץ לשורות. אבל הש"ך(ג') מביא שמותר לכתוב 2 אותיות בכה"ג שהרמ"א אסר, ורק מילה שלמה בת 2 אותיות היא שאסורה מחוץ לשורה.

❖ ס"ת שטעו וכתבו בו 3 אותיות מחוץ לעמודה- האם כשר בדיעבד והאם צריך לתקנו(פת"ש):

תה"ד ועוד- הס"ת בדיעבד כשר, ויכול לקרוא בו אפי' אם יש אחרים. ולגבי החובה לתקנו-כתב הכנסת יחזקאל המובא בפת"ש-שיש לתקן רק באופן שיכול לכתוב ביושר כמו שאר השורות, ולא יהיה מנומר. אבל אם יצטרך לתלות בין השיטין ולשנות את גודל הכתב, לא יתקן, דזה גרע מג' אותיות מחוץ לדף.

❖ ס"ת שכתבו בו בטעות שורה יותר משאר העמודות או שכתבו בו שורה פחות משאר העמודות:

שורה יתירה- הפת"ש כתב- שבכה"ג הספר כשר.

שורה חסרה:

1. הסופר כתב שורה אחת פחות:

✚ **אם יש כתב בשורה / יש שרטוט בשורה:**

פת"ש: הספר פסול, מכיון שהשרטוט מסמל שזה נחשב לשורה ואז היא נחשבת לפרשה פתוחה- וכיון שעשה פרשה במקום שאין- הספר פסול. כיצד ניתן לתקן ספר כזה?

- א. ימחק השורה שמעליה, ויכתוב אותה שוב באותיות ארוכות על פני ב' שורות.
- ב. אם יש שמות שאינן נמחקים בשורה שמעליה - ימחק ב' השורות העליונות בדף הבא, ויכתוב את העליונה בסוף הדף הקודם, ואת התחתונה באותיות ארוכות על פני ב' השורות העליונות.
- ג. אם גם שם יש שמות שאינן נמחקין - א"א לתקן את הספר.

✚ **אם אין כתב ושרטוט בשורה החסרה:**

פת"ש: הספר כשר, כי זה לא נראה כ"כ כשורה ריקה ולכן לא נחשב כפרשה פתוחה, ובתנאי שיש שורה חסרה בכל היריעה, ולא רק בדף הזה.

רמ"א- "ואפילו אם ב' אותיות הם מתיבה גדולה ונראים כמו תיבה בפני עצמה, לא יכתבם על הגליון (ב"י בשם מרדכי שכי"כ בשם סמ"ק)".

סעיף ד' - כתיבת יותר מ-2 אותיות מחוץ לשורה:

שו"ע- "נודמנה לו תיבה בת עשר אותיות, או פחות או יותר, ולא נשאר מהשיטה כדי לכתוב את כולה בתוך הדף, אם יכול לכתוב חציה בתוך הדף וחציה חוץ לדף, כותב. ואם לאו, מניח המקום פנוי ומתחיל מתחלת השיטה²⁷".

סעיף ה' - כל דיני סימן זה אינם לעיכובא:

שו"ע- "כל אלו הדברים אינם אלא למצוה מן המובחר, ואם שינה כשר".

2. תפרו את יריעות הספר שלא בשווה ונראה שיש שורה חסרה:

פת"ש: אם מנין השורות זהה בכל הדפים והיריעות, אלא שתפרו היריעות לא באותו גובה, ואז נראה כא' בדף אחד יש שורה חסרה: **כתב בשו"ת "תשובה מאהבה" - עקרונית-אסור לקרוא בספר עד שיתקנו כי זה נראה כס"ת שיש בו שורה חסרה, אבל אם כבר הוציאו אותו לקריאה בשבת, אין להוציא אחרת, מכיוון ש: א. כל העמודות של היריעה שוות, ולכן אינו דומה להניח שורה פנויה רק בדף אחד. ב. השרטוט יוכיח, שאין כאן באמת שורה פנויה- אם יספרו יראו שבאמת אין בעיה. ויש שחלקו על היתר זה.**

3. אם הסופר כתב שורות קטנות קרובות ונראה כאילו חסרה שורה:

ספר בני יונה- אם מנין השורות שווה בכל הדפים, אלא שבדף אחד כתב השורות קרובות עד שנראה כא' חסרה שורה ביחס לשאר הדפין דין זה כמו המקרה הקודם- שעקרונית יש להתיר(למרות שיש חולקים) שכן גם במקרה זה, מנין השורות שווה, אבל בפועל נראה כא' חסרה שורה.

4. אם יצא שיש ג' פרשיות פתוחות בג ראשי העמודים / בסופם:

פת"ש: בכה"ג אם הסופר יניח שורה שלימה פנויה בשביל פר' פתוחה, זה לא יהיה ניכר ביחס לשאר העמודים, כיון שבכל העמודים חסרה שורה במקביל באותו מקום. ולכן בכה"ג לא יעשה כולן צורת פר' פתוחה ע"י שיניח שורה שלימה, אלא צורה אחרת של פר' פתוחה(וכך גם יצא י"ח הרא"ש שסובר ששורה שלמה ריקה היא סתומה ולא פתוחה.

2727 האם מותר לכתוב יותר מ-2 אותיות מחוץ לעמודה:

מקור הדינים בגמ' במנחות דף ל-. "נודמנה לו תיבה בת חמש אותיות - לא יכתוב שתיים בתוך הדף ושלוש חוץ לדף, אלא שלש בתוך הדף ושתיים חוץ לדף".

הראשונים נחלקו בהבנת הגמ' - האם כתבה בדווקא 5 אותיות או סתם כדוג', דהיינו - האם מותר רק 2 אותיות מחוץ לעמודה או שיכול אפילו יותר כל עוד רוב התיבה בתוך העמודה:

- **רא"ש, טור, סמ"ק, הגה"מ:** דוקא תיבה בת ה' אותיות אפשר לכתוב רובה בתוך הדף, כיון שמחוץ לדף יהיו רק ב' אותיות. אבל בת ז' אותיות ויותר- לא מהני אף אם יכתוב רובה בתוך העמודה- כל שיש יותר מ-2 אותיות בחוץ זה פסול.
 - **וטעמו-** משום שזהו גנאי שהרבה אותיות מחוץ לדף(ולא משנה אם רוב המילה בפנים), והגמ' נקטה בדוקא ה' אותיות, ולא כתבה בסתם שיכתוב הרוב בתוך הדף.
 - **רמב"ם,** ב"ח: גם בתיבה בת י' אותיות, יכול לכתוב חציה בתוך הדף וחציה בחוץ, שכן האיסור הוא לכתוב מחוץ לדף דוקא רוב התיבה, אבל אם אין רובה בחוץ מותר לכתוב גם יותר מג' אותיות.
- השו"ע בסע ד' פסק כרמב"ם-שגם תיבה בת עשרה אותיות יכול לכתוב חציה בחוץ**
- הש"ך** כתב שיש להחמיר כרא"ש שלעולם אין לכתוב יותר מ' 2' אותיות מחוץ לדף. **וצ"ע בדעת השו"ע, שלגבי תפילין פסק כרא"ש ונראה שסותר את עצמו.**
- הפת"ש הכריע ותייך שיטת השו"ע:** אם חצי התיבה בתחילתה הוא באותיות שורשיות, יכול לכתוב חציה מחוץ לתיבה אפי' היא ארוכה. אבל אם בתחילתה יש אותיות לא שורשיות, אסור לכתוב יותר מב' אותיות מבחוץ. ולכן בהל" ס"ת פסק השו"ע כרמב"ם דיש הרבה מילים שורשיות שיש להתיר, אבל בתפילין כמעט ואין מילים ארוכות שורשיות, והמיעוט אינם יוצאים בסוף השורה, ולכן פסק כרא"ש.

סעיף ו' - שכח לכתוב את שם ה':

שו"ע - "שכח לכתוב את השם כולו, תולה אותו בין השיטות. אבל מקצת השם בשיטה ומקצתו תלוי, פסול. ובשאר תיבות, אם שכח, כותב מקצת התיבה בשיטה ומקצתה למעלה"²⁸.

רמ"א - "יש סופרים מדקדקים לכתוב (אותיות) בי"ה שמ"ו בראש העמודים, וכן קצת מדקדקים לכתוב בראש כל עמוד ו' וקורין אותו ווי העמודים, ואין לדקדק בכל זה, ואפילו המדקדק יזהר שלא ימעט או ירחיב הכתב לפעמים משום זה (הגהות מיימוני פ"ז), כי כל דברים אלו אין להם שורש על מה שיסמכו (בי"י)²⁹".

סימן רעד' - שצריך לכתוב אותה לשמה, ודין תיקון האותיות וזיון:**סעיף א' - שיאמר הסופר שכותב לשמה:**

שו"ע - "צריך שיאמר הסופר כשיתחיל לכתוב: ספר זה אני כותב לשם קדושת ספר תורה. ומספיק לכל הספר".

סעיף ב' - צריך לכתוב מתוך הכתב:

שו"ע - "צריך שיהיה לפניו ספר אחר, שיעתיק ממנו, שאסור לכתוב אות אחת שלא מן הכתב. וצריך שיקרא כל תיבה בפיו קודם שיכתבנה"³⁰.

²⁸ **שכח לכתוב את השם:** מי ששכח לכתוב את שם ה' - הכלל הוא שיכול לכתוב אותו בין השורות, אבל בתנאי שיכתוב את כולו, אבל חלק מהשם בין השורות וחלק בשורה אסור. אבל בשאר המילים אם שכח - כותב מקצתה בשורה ומקצתה למעלה. דין זה למדנו בגמ' במנחות דף לז: - "ר"ש שזורי אומר: כל השם כולו תולין, מקצתו אין תולין. והלכה כר"ש שזורי". ובפתי"ש כתב שכשכותבים את השם בין השורות - יכתבו מילה אחרת עמו. **מנהגי סופרים:**

• כתיבת "בי"ה שמ"ו" בראש העמוד:

בי"י: יש מח' ראשונים בזה - י"א שלכתחילה אין לעשות כן, י"א שלכתחילה יש לעשות ובידעבד כשר, וי"א שגם בדיעבד פסול. **א** רמ"א: יש המדקדקים לכתוב אותיות בי"ה שמ"ו בראש העמודים. **ולמעשה** - אין לדקדק בזה, וגם המדקדק יזהר שלא למעט או להרחיב הכתב מפני זה **(הגה"מ)**. **הטעם** - למנהגים הללו אין שורש לסמוך עליו (בי"). וכ"ד **הט"ז הנו"ב (פת"ש)**. **ב** ש"ך: יש לדקדק בזה, לחוש למ"ד שפסול גם בדיעבד. וכ"ד **עוד אחרונים (פת"ש)**.

• כתיבת "ווי העמודים" בראש כל עמוד:

רמ"א: יש מדקדקים לכתוב ו' בראש כל עמוד, וקורין להם ווי העמודים. **ולמעשה** - אין לדקדק בזה, וגם המדקדק יזהר שלא למעט או להרחיב הכתב מפני זה **(הגה"מ)**. **הטעם** - למנהגים הללו אין שורש לסמוך עליו (בי"). **פת"ש:** מנהג זה ע"פ הסוד.

• משיכת ה' ר' בסוף השורה:

ט"ז: יש סופרים שנוהגים להאריך את הגג של ה'ך' בסוף מילה, כשהיא האות האחרונה בשיטה ונשאר להם עוד ריוח. וזה אסור, כיון שהרגל של ה'ך' צריכה להיות ארוכה פי שתיים מהגג, ובכה"ג שמאריך את הגג לא יהיה שיעור כזה. **בדיעבד** - אם האריך את הגג של ה'ך', אסור למחוק רק את החלק היתר מהגג, שאז הוא פסול משום חק תוכות. ולכן צריך למחוק את כולה, ולכתוב מחדש.

30 בדיעבד - ס"ת שנכתב והסופר לא כתבו מתוך ספר:

- ר"ן: אם כתב שלא מהכתב, גם בדיעבד פסול, אא"כ בשעה"ד שאז אפשר לקרוא בו.
- ר' מנוח: בדיעבד הספר כשר.

האם אפשר להקרות לסופר מתוך הכתב:

הגמ' בב"ב טו. אומר-ה' אומר, ומשה אומר וכותב", **וכתב הסמ"ג** שמכאן משמע, שאם הסופר לא מעתיק מספר אחר אלא אדם אחר מקריא לו, צריך הסופר לחזור שוב בפיו ואז לכתוב.

סעיף ג' - יכתוב כתיבה נאה, ישרה ותמה:

שו"ע - יכתוב כתיבה נאה ומיושרת, תמה. ואם כתב אלף למד ביחד, כזה /במקור מופיע שרטוט/, אינו כשר".

סעיף ד' - שלא יתחברו האותיות והרווח ביניהם:

שו"ע - "צריך שכל אות תהא מוקפת גויל מארבע רוחותיה, שלא תדבק אות בחבירתה, אלא יהא ביניהם כחוט השערה³¹. ולא יהיו מופרדות הרבה זו מזו, כדי שלא תהא תיבה אחת נראית כשתיים. ויהיה בין תיבה לתיבה כמלא אות קטנה, ולא יקרבים ביותר שלא יהיה שתי תיבות נראות כאחת. ואם שינה, שהרחיק בין האותיות עד שהתיבה נראית כשתיים, או שקירב שתי תיבות עד שנראות כאחת, פסול³²".

31 כל אות צריכה להיות מוקפת בגויל:

מסכת מנחות כט. - "כל אות שאין גויל מוקף לה מארבע רוחותיה – פסולה". ובהלכות תפילין ראינו בב"י 2 הסברים לחיסרון זה: 1. דווקא בשעת כתיבה אבל לאחריה אין בזה בעיה. 2. הבעיה היא דווקא ב-2 אותיות מחוברות ולכן אין היקף גויל אבל סתם כך- אפילו האות איננה מוקפת- אין בזה חסרון של היקף גויל.

דין זה נפק"מ למקום בו יש נקב ליד האות, שאז נמצא שהאות לא מוקפת בגויל במקום הנקב(אבל אינה מחוברת לאות אחרת):

הנו"ב כתב- שאם הנקב נעשה לאחר שנכתב כהוגן, ודאי שכשר. ואפי' אם ספק מתי נעשה - כשר משום ס"ס: ספק שנעשה אחר הכתיבה, וספק שאין פסול עצמי באינו מוקף גויל אא"כ נוגע באות אחר(כתירוץ השני).

ואסור להחמיר ולגרור מקצת היו"ד כדי שיהיה גויל בצדה, דאסור לגרור אלא לצורך תיקון, ובכה"ג כשר בלא"ה.

ואפי' אם בודאי נעשה קודם הכתיבה- שאז פסול - ג"כ אין להתיר לגרור האות כדי להכשיר. שמא אין פסול עצמי בהיקף גויל, אא"כ נוגע באות אחר, וא"כ הגרירה אינה לצורך תיקון.

32 שיעור הרווח:**• בין אות לאות:**

גמ' (מנחות ל.): בין אות לאות כמלא חוט השערה.

וכתב הטור שיזהר שלא ירחיק יותר בין אותו לאות, שלא ייראו כב' תיבות.

וברמב"ם כתב שאם הרחיק יותר מזה עד שנראות כב' תיבות, גם בדיעבד פסול. וכ"פ השו"ע- "יהא ביניהם כחוט השערה ולא יהיו מופרדות הרבה זו מזו כדי שלא תהא תיבה אחת נראית כשתיים...ואם שינה- פסול".

ודייק הש"ך - אינו פסול בדיעבד, אא"כ נראות כב' תיבות. אבל אם נראה כתיבה אחת, אפי' הרחיק יותר מחוט השערה - כשר (והיינו שתינוק קורא אותו כתיבה אחת).

• בין תיבה לתיבה:

גמ' (מנחות ל.): בין תיבה לתיבה כמלא אות קטנה.

וכתב הרמב"ם: ואם לא הרחיק בשיעור זה, אלא היו קרובות יותר ונראות כתיבה אחת, פסול בדיעבד.

וכ"פ השו"ע- "ויהיה בין תיבה לתיבה כמלא אות קטנה, ולא יקרבים ביותר שלא יהיה שתי תיבות נראות כאחת, ואם שינה... פסול".

וכתב הש"ך - אינו פסול בדיעבד, אא"כ נראות כתיבה אחת. אבל אם נראות כב' תיבות, אפי' הרחיק פחות משיעור אות קטנה - כשר (והיינו שתינוק קורא אותו כב' תיבות). וכ"כ הט"ז.

✚ **ונחלקו האחרונים בדיון זה- מה הדין כשהתיבה הראשונה מאותן תיבות צמודות מסתיימת באות סופית וממילא ניכר שזו לא מילה אחת:**

- **רעק"א:** אם הן נראות כתיבה אחת, אף שהתיבה הא' מסתיימת באות סופית (מנצפ"ך) שאז ברור שיש כאן ב' תיבות, מ"מ פסול כיון שמצד המרחק ביניהם הן נראות כתיבה אחת.
- **בני יונה:** במקרה זה צ"ע.

סעיף ה' - שלא תפסל צורת האות:

שו"ע - "צריך שלא תפסל צורת שום אות עד שאינה נקראת או דומה לאות אחרת, בין בעיקר הכתיבה, בין בקרע, בין בנקב שניקב בה, בין בטשטוש. (ויכול ליטול דיו מן אות הכתוב כשצריך לדיו (הגהות מיימוני פ"ב) או שרוצה לגלול הספר³³) (הרא"ש כלל גי)".

סעיף ו' - להזהר בתיקון האותיות:

שו"ע - "צריך לזהר בתיקון האותיות ובזיון, כמו שנתבאר באורך בהלכות תפילין סימן ל"ב³⁴ וסימן ל"ו³⁵.

³³ **שימוש בדיו מאותיות הס"ת לצורך דברים אחרים:** הרא"ש **בתשובות כתב** לגבי סופר שרצה לגלול הספר וכיוון שהדיו היה לח הוא נטל ממנו מעט כדי שיתייבש מהר יותר- שאין בזה כלל משום אכחושי מצווה ושרי. **והוא מבסס את היתרו על שני עניינים: 1.** אין פה בכלל הכחשה של המצווה, כי בנר שנטול ממנו לנר אחר- רואים בחוש שמכחישו, משא"כ הכא שהאות נשארת כפי שהיא ורק תתייבש מהר יותר. **2.** גם אם יש בזה אכחושי- זה מותר אם עושה את זה לצורך מצווה ובנר אסור כי מדליק איתו נר של חול. **עפ"י כתב הרמ"א -** "יכול ליטול דיו מן האות הכתוב בספר, בין כשהוא צריך לדיו (הגה"מ), ובין כשרוצה לגלול הספר".

הט"ז והש"ך הבינו מהרא"ש שההיתר **הוא אפילו להשתמש לצורך חול** כי אין בזה כלל אכחושי מצווה, אבל **הם עצמם כתבו** שבוודאי אסור להשתמש בשמן לצורך חול- שגם אם נלך עם שיטתו של הרא"ש שנניח ואין כאן אכחושי מצווה, מ"מ **יש כאן גדר אחר של בזיון מצווה** ולכן יהיה אסור להשתמש מהדיו הזה לחול.

והש"ך כתב - שכל מה שאפשר להתיר הוא נטילת הדיו בשביל שיתייבש הספר מהר, אבל לא להשתמש בו לשום דבר. **אבל ליטול דיו מ"השם" -** זה אסור בכל מקרה, אא"כ יש הרבה דיו וחיישינן לטשטוש. ³⁴ הרבה מדינים אלו התבארו באורח חיים, סימן לב' + לו'.

³⁵ **שעטנ"ז ג"ץ - בדיעבד**

גמ' (מנחות כט): אמר רבא - שבעה אותיות צריכות שלשה זיונין, ואלו הן שעטנ"ז ג"ץ.

טור: לדעת הרמב"ם אפי' אם לא זיינן כשר, לדעת הרא"ש פסול.

הטור דייק מלש' הגמ' 'צריך' שזה מעכב גם בדיעבד, אבל **הט"ז** הביא ראיה שלש' 'צריך' הוא רק לכתחילה ולא לעכב.

ב"י - טעם הרמב"ם, שרבא רק כתב מנהג הסופרים, אבל לא לומר שזה מעכב.

צורת אותיות:

'ב' בלי עקב מאחריה

חתי"ס: אם אינה עגולה מאחריה כעין 'כ', אלא כעין 'ד' - כשר.

צורת 'ח'

המקרה: כתב ח' כמו ב' אותיות 'ו', או בצירוף 'ד' 'ו'.

נו"ב: צריך לתקנה. אבל אם הוציאוהו כך בשבת, לא יוציאו אחרת ויקראו בה.

'ו' בלי עוקץ מצד שמאל למעלה

חתי"ס: כשר, כיון שי"א שא"צ להיות עוקץ בולט, והעיקר שתהיה זווית ישרה ולא עגולה.

האריך בעוקץ השמאלי של 'ו' יותר מהימני

פת"ש: אופן התיקון תלוי במח' ראשונים: **י"א** שצריך לגרור רק את השמאלי שהאריך בו שלא כדון, ויכתבו שוב כדון. **וי"א** שצריך לרור גם את הימני, ויכתוב שניהם מחדש כדון. וגם ב"י של **השם** מותר לעשות כן.

'ו' בצורת ל'

חתי"ס: פסול, משום שדומה לאות אחרת.

התיקון - יכול לגרור עד שיישאר גוף הנקודה, ואז יוסיף העוקץ למטה ולמעלה. אבל באות י' שכתובה כך בשם, צ"ע אם מותר לגרור, אא"כ נראה לעין כל כאות ל' ממש.

גג של כ' פשוטה

פת"ש: לדעת ה**ב"י** צריך להיות עגול כמו ר', וי"א שיהיה ישר כמו ד', ונח' בזה הפוסקים:
א) דעביד כמר עביד, ותלוי במנהג המקום.
ב) אם אינו עגול - פסול, וכ"ד ה**חת"ס**.

גג עליון רחב באות 'ם'

המקרה: הרחיב את הגג של ה'ם' יותר מהצד התחתון.
נו"ב: אינו פסול, אבל לכתחילה יש לתקן אם אפשר. ואם זה בשם 'אלוהים', אין לתקנו וכשר כמות שהוא.

ז', י' ברגל עקומה

המקרה: עשה הרגל בצד במקום באמצע, וחזר ועיקמה כלפי האמצע
חת"ס: פסול, אף שאינו דומה לאות אחרת. הטעם - כל שהשינוי גורם שאינו ניכר לרוב העולם שזו היא צורת האות, פסול, אף שאינו דומה לשום אות אחרת.

לא עשה נון 'מנזר'

פת"ש: כשר בדיעבד.

היפוך 'יודין'

המקרה: כתבו את האות 'א', 'ש', 'צ' בהיפוך היודין.
פת"ש: כשר בדיעבד.

כללי

תרת' דסתרי בצורת אות

המקרה: חלק מהאותיות 'ח' בס"ת כתובת כשי' ר"ת, וחלק מהאותיות כתובות בשי' רש"י.
חת"ס: אין בזה משום תרת' דסתרי, ולכן אם לצורך תיקון האות במקום מסוים צריך לכותבה לפי השי' הב' - מותר לעשות כן. ויש סופרים שלכתחילה כותבין חלק מהאותיות לפי שי' אחרת.

תגין באותיות שאין להן

חת"ס: לכתחילה אסור לעשות תגין באותיות נוספות חוץ משעטנ"ז ג"ץ. בדיעבד - אם התג מחובר לאות כשר, ואם אינו מחובר פסול, וצריך למוחקו ואפי' בשם.

לא הקפיד על אותיות גדולות וקטנות (במקום שנהגו)

פת"ש: אינו פסול בדיעבד. הטעם - זה בכלל עיטור סופרים, שהן למצוה ולא לעיכוב.

סעיף ז' - ספר המנוקד:

שו"ע - "ספר המנוקד, פסול. ואפילו הסירו ממנו הניקוד³⁶. וכן ספר שיש בו פיסוק פסוקים, פסול³⁷".

רמ"א - "ודוקא שעשה הפסק בדיו. אבל אם הניח אויר בין הפסוקים, כל שאין בו שיעור פרשה, כשרה (תשובת ריב"ש). וספר תורה שעירב בו האותיות, כמו בגט, אינה פסולה. אבל לכתחלה אין לעשות כן (שם סימן קמ"ו)".

סימן רעה' - צורת פרשה פתוחה וסתומה וצורת השירה:**סעיף א' - טעה ועשה פרשה פתוחה - סתומה או להיפך:**

שו"ע - "פרשה פתוחה שעשאה סתומה, או סתומה שעשאה פתוחה, יגנז³⁸".

ספר תורה מנוקד - פסול:

כתוב במסכת סופרים: "ס"ת מנוקד - פסול". וכ"פ השו"ע, והוסיף שא"א לתקן אותו! "ספר המנוקד פסול ואפילו הסירו ממנו הניקוד". וכתבו הטעם בראשונים - א. שאין לנו אלא כנתינתו בסיני (רמב"ן). ב. יש אם למקרא ולמסורת, ואם מנקדו אין כאן מסורת (רי"ו). והנפק"מ בין הטעמים הוא אם אפשר לתקנו - שלפי טעם של "כנתינתו" - ברגע שמחק ועכשיו הוא כנתינתו - זה בסדר, אבל לפי הטעם של "אין כאן אם למסורת" - הסביר הט"ז שאפילו שמועיל תיקון אפי' בכתיבת אות שלא כדון, כיון שכאן נראה שהסופר לא חשש כלל למסורת, וכתבו לשם זה, ולכן פסול לגמרי - ז"א יש פה פגם עצמי. ולכן פסק השו"ע שאין לזה תקנה אפילו ע"י הסרת הניקוד.

ונחלקו האחרונים האם חומרא זו שלא ניתן לתקן הספר ע"י הסרת הניקוד הוא גם אם הניקוד נעשה לאחר כתיבת הס"ת (פת"ש):

- **נו"ב, רעק"א:** אם לאחר שכתבו בלא ניקוד, בא אחר וניקדו - בזה מועיל להסיר הניקוד (וזה מתאים להסברו של הט"ז - כי אם ניקדו אדם אחר - אז אן פגם בסופר עצמו שכתב ולכן ניתן לתקנו).
- **פת"ש - ייתכן שאפי' אם הסופר עצמו ניקדו לאחר שגמר כל הכתיבה, שמועיל לתקנו.**

ס"ת מפוסק:

למדנו במסכת סופרים שס"ת שפיסק בו הפסוקים - פסול, וכ"פ השו"ע וכתב - "וכן ספר שיש בו פיסוק פסוקים פסול". **והטעם בזה הוא משום** שצריך שהספר יהיה כתוב כמו שניתן בסיני (ט"ז). **וכתב הט"ז** שבזה מועיל שיתקן ע"י שימחוק הפיסוק - שכן בזה אין את הטעם בניקוד ששם יש בעיה של אם למסורת של הסופר, וכן מוכח בלשון השו"ע שכתב שוב פעם פסול כדי לומר - "שכן" גם זה פסול, אבל לא לעניין שא"א לתקנו.

איור בין הפסוקים

ובריב"ש כתב שדוקא אם עשה סימן בדיו בין הפסוקים (כמו שעושים בחומשים) - פסול, אבל אם השאיר ריוח בלבד - כשר. והיינו שאין באויר שיעור פרשה, ולכן כשר. וכ"פ הרמ"א.

*****נושאים נוספים (פת"ש):****❖ סימן לאחר השם:**

ט"ז: יש שעושין סימן בדיו || לאחר השם שכותבין בסוף השיטה, וטעמם דקי"ל שאסור לכתוב השם מחוץ לדף, וכדי שלא יראה שנכתב מחוץ לדף, עושין הסימן. וזו טעות, דאסור שהשם יהיה כתוב מחוץ לשיטה יותר משאר שיטות, ובכה"ג לא יועיל ע"י שיעשה סימן זה, וא"כ הסימן מיותר. ועוד שזה פוסל את הספר, כיון שעשה שינוי מתורת משה, ולכן צריך לגרוד הסימן.

❖ נקודות מעל האותיות:

ט"ז: אם לא עשה הנקודות שמקובל לעשות מעל לאותיות מסוימות - הספר כשר לקריאה, מכיון שהנקודות הללו הן מתקנת עזרא, וא"כ הספר נכתב כנתינתו בסיני. ובפת"ש כתב שיש שמסתפקים בזה.

38 סתומה שעשאה פתוחה או להיפך:

מקור הדין בגמ' בשבת קג: - "פרשה פתוחה לא יעשנה סתומה, סתומה לא יעשנה פתוחה, והרי אלו יגנזו".

בדבר זה מצאנו שני עניינים: 1. האחרונים דנו אם יכול פשוט להשאיר רווח = מקום פנוי סתם ככה במקום שבכלל לא צריך כזה. 2. כפי שכותב השו"ע - שלא לעשות מסגורה פתוחה ולא מפתוחה סגורה:

א. הנושא הראשון - אם השאיר רווח פנוי במקום שלא צריך:

הט"ז כתב - שבוודאי אם השאיר סתם רווח פנוי - שהיא פסולה.

רמ"א- "וי"א דמותר לתקנו, כמו בשאר טעיות (הרא"ש והרשב"א וריב"ש). וכן נהגו הסופרים לתקנו, אם אפשר לו למחוק שלא יפגע בשם, כי אין לו לחתוך השם ולעשות נקבים ביריעה³⁹ (הרא"ש כלל ג'").

והש"ך כתב- שהב"ח אמר שאין בזה בעיה וזה לא דומה למי שטעה וכתב סתומה במקום פתוחה וכד', **אולם הש"ך עצמו כתב-** שדבריו של הב"ח אינם מוכרחים.

אלא שבזה כתב הפת"ש דרך להקל- שאם הניח רווח במקום שאין פרשה, אבל אינו ראוי לכתובה, כשר. כגון שיש שם תפר, קרע או מטלית למי שאינו כותב עליה, דאז ניכר שלא הניח ריוח בכונה לעשות פרשה.

האם ניתן לתקן כשהשאר רווח? (פת"ש)

- **רעק"א:** יכול לתקן ע"י שיקדור מקום הריוח ויעשה שם נקב.
- **חת"ס:** לא יכול לתקן ע"י שימחוק שורה לפני / אחריה, ויכתוב שוב באותיות גדולות על ב' שורות, מכיוון שלדעת הב"ח הספר כשר בלא"ה, ולכן- אין היתר למחוק, דאין כאן העלאה בקודש. אבל אם הניח הרווח בין פס' לפס', לכו"ע יכול למחוק, כיון שאסור לפסוק במקום שלא פסקו משה רבינו. ואף אם זה רק דין לכתחילה - מ"מ חשיב העלאה בקודש.

ב. הנושא השני- פתוחה שעשאה סגורה או סגורה שעשאה פתוחה:

הדין שלמדנו ע"פ הגמ' לעיל ופסק השו"ע- פסול "ויגזז"- משמע שאין דרך לתקנו, **אולם הרמ"א הביא שי"א** שמותר לתקנו כמו בשאר טעיות ושכן נהגו הסופרים לעשות אם זה לא פוגע בשם ה'.

מחלוקת זו בין השו"ע לרמ"א מבוססת על מחלוקת ראשונים בעניין זה:

- **רמב"ם:** אם שינה בצורת הפרשה - אין לו תקנה, וצריך להסיר כל היריעה. **וטעמו-** שהרי הגמ' עצמה אומרת "ויגזז"- משמע שאין תקנה.
- **רשב"א, רא"ש:** ודאי שיכול לתקן, ומה שאמרה הגמרא "ויגזז" היינו אם לא תיקן. אלא שלמעשה קשה לתקן, כי צריך למחוק הרבה כדי לשנות את צורת הפרשה, ושמה יזדמן לו שם. ועוד שצריך למעט הכתב, וזה אסור.
- **למעשה - ריב"ש-** כתב שגם לדעת הרמב"ם אם תיקן הספר כשר, **ובשעה"ד אפשר לסמוך על הרשב"א** דברבנן הלך אחר המקל. וכ"ד **התשב"ץ** שסומכים להקל כרשב"א.

❖ דוגמא לסתומה שעשאה פתוחה ולצורת התיקון:

המקרה: סיים הפרשה בשורה תחתונה באמצע השורה, ושייר ט' אותיות, והתחיל לכתוב הפרשה הבאה בתחילת השורה העליונה בעמוד הבא. **הפת"ש כתב ב' אפשרויות לתקן:**

- א. ימחוק המילה הראשונה מתחילת העמוד, ויכתוב אותה שוב בסוף השורה התחתונה. ואף שעכשיו ישאר ריוח בתחילת השורה שבראש העמוד, כיון שהוא פחות מט' אותיות, כשר. אבל תיקון זה אינו מועיל אם המילה הזו תפסה מקום של ט' אותיות, אפי' אם היא עצמה איננה ט' אותיות אבל הכתב היה רחב.
- ב. יגרור את האות האחרונה שבסוף העמוד, ויכתוב אותה שוב באופן רחב עד שיישאר פחות מט' אותיות עד סוף השורה. וגם יגרור המילה ראשונה שבתחילת העמוד, ויכתוב אותה שוב בצמצום לאחר ששייר כשיעור ג' אותיות בתחילת השורה.

³⁹ **האם מותר לחתוך היריעה (=לקדור) כדי לתקן ס"ת [כגון: לחתוך מקום שיש בו טעות ולהדביק תחתיו קלף אחר ועליו לכתוב את מה**

שחסר]:

הרמ"א כתב ע"פ הרא"ש **בתשובות** בנוגע לתיקון ס"ת שיש בו טעות באזכרת השם- "אין לו לחתוך השם ולעשות נקבים ביריעה". **הש"ך דן בזה ואומר-** שכל הסיבה שאסור לעשות נקב הוא רק בגלל שזה במקום בו יש אזכרות- **אבל סתם כך אין איסור לקדור= לחתוך היריעות. ועוד הוסיף-** שאם שם ה' היה על מטלית (=יריעת עור שתיקנו איתה חור בקלף של הס"ת)- ג"כ מותר להסיר כי בכה"ג לא הווי גנאי כי בלאו הכי יש שם נקב והוא רק מסיר המטלית הזו (**אבל היעב"ץ** חולק עליו שגם זה אסור)

ובפת"ש כתב מספר חידושים בנוגע לקדירת מקום שיש בו אזכרה:

- א. **קדירת השורה כולה שיש בה גם אזכרה:** מותר לקדור כל השורה שכתוב בה השם, ביחד עם הגליון, ולהדביק במקומה מטלית, מכיוון שאינו חותך השם כנקב בפני עצמו ולכן לא חשיב כקודר אזכרות.
- ב. **אם השם פסול- מותר לקדור אותו דאין בו קדושה-** האיסור לקדור השם, הוא דוקא כדי לתקן פסול במקום אחר בספר. אבל אם הפסול בשם עצמו, שלא נכתב כהלכתו, מותר לקדורו- כיון שהוא פסול, אין בו קדושה. **וצ"ע** במקרה שהשם נכתב מתחילתו בכשרות ואח"כ נפסל, האם גם בזה מותר לקדורו.
- ג. **אם כתב שם מיותר (פת"ש):**

יש בזה מחלוקת:

- **י"א- מותר לקדרו-** כי השם עצמו הוא פסול את הספר ואדרבה זה כבודו אם יסירו אותו והספר יוכשר. **ויש שנהגו בכה"ג לקדרו** ביחד עם מילים נוספות שלא יהיה נראה כקודר השם.
- **י"א שאסור לקדרו** שם מיותר, א"כ יניח מטלית במקומו שאז הנקב לא ניכר. ועדיף שיקדור ע"י **גרמא** אם אפשר.
- **יעב"ץ:** מדינא מותר לקדור בלי מטלית, דלא כ"א, אבל אם אפשר להניח מטלית עדיף.

ד. קדירת כמה שמות:

יעב"ץ: מותר לקדור רק ג' שמות, ד' שמות אסור לקדור דמחמת הנקבים נראה כמנומר, אלא יסלק היריעה.

ה. כתב שם כקריאתו ולא ככתיבתו- חמור מכותב שם פעמים(פת"ש):

אם כתב שם 'אלהים' במקום 'הויה', במקום שקריאתו 'אלהים' - לא חשיב פסול בשם כמו בכתב שם מיותר, דשם חשיב כמו קדושה בטעות, משא"כ כאן שהיה צריך לכתוב שם. ולכן אסור לקדור, וצריך לגנוז היריעה. אבל בשעה"ד שאין להשיג סופר והציבור צריך לקרוא בו, מותר לקדרו. ויותר טוב לקלוף השם (ע"פ מג"א, ולש"ך אסור), ואז מותר גם לכתוב במקום שקלף. ואף לדעת **התוס'** (ערכין ו.) שאסור לכתוב דבר אחר במקום שהיה כתוב השם, היינו משום שמקומו קדוש והוי ירידה בקדושה. אבל כשכותב שם אחר, אין ירידה בקדושה.

ו. האם מותר לקלוף את השם במקום שיש טעות: (עי' גם רעו, יא)

פת"ש: הפוסקים נח' בזה:

- **מג"א, תשב"ץ:** מותר לקלוף השם בשלימותו, וכ"ד **עוד אחרונים**, וזה עדיף מקדירה גם במקום שמותר (כגון שיש פסול בשם עצמו).
- **ש"ך, רשב"ש:** אסור לקלוף השם, ובמקום שמותר לקדור ג"כ אסור לקלוף. **הטעם** - 1. הוא בזיון יותר מקדירה, כיון שקרוב למחיקה (ש"ך). 2. מספק שמא יחתוך השם לשניים (רשב"ש).
- **חת"ס:** המח' בדיון קילוף תלויה במח' **רש"י ותוס'** (ב"ב כא: לגבי טעות של סופר ס"ת - לרש"י חשיב פסידא דלא דלא דר, ותוס' חולק כיון שאפשר להגיהו). **ולמעשה** אין להתיר, דא"א להכריע ביניהן. אבל אין למחות ביד הנוהגים לקלוף. **התועלת המעשית בקילוף (חת"ס)**
 - **לכתוב דבר אחר:** אסור לדעת התוס' (ערכין ו.), כיון שמקומו קדוש (א"כ כותב שם אחר, כנ"ל).
 - **להניח מקומו פנוי:** מותר, א"כ הוא שם בן ד' אותיות, שאז אסור להניח פנוי דהוא פר' סתומה לדעת הרא"ש.

ז. האם מותר להשתמש בשם שנכתב לפני כן:

פת"ש: יש סופרים שנוהגים בתיקון טעות- למחוק עד לשם שכתוב לפני כן- ואז להשתמש בשם הזה בשביל מקום אחר בתורה **ויש** שהסתפקו אם זה כשר, **ויש** שמצדדים להכשיר.

סעיף ב' - מהי פרשה פתוחה ומהי פרשה סתומה:

שו"ע - "בצורת פתוחה וצורת סתומה יש מחלוקת בין הרמב"ם והרא"ש⁴⁰, וירא שמים יצא את כולם ויעשה בענין שבפרשה פתוחה יסיים פרשה שלפניה באמצע שיטה, וישתייר בסופה חלק כדי תשע אותיות⁴¹, ויתחיל לכתוב

⁴⁰ מחלוקת הרמב"ם והרא"ש בדן פרשה פתוחה וסתומה:

מהי פרשה פתוחה:

- **רמב"ם** - צריך תמיד שהיא תתחיל בשורה חדשה, ויש 2 אפשרויות- אם הפרשה הקודמת הסתיימה באמצע השורה הקודמת ויש רווח של לפחות 9 אותיות בין סוף הפרשה ועד לסוף השורה- מתחיל את הפרשה החדשה בשורה הבאה בתחילתה. אבל אם בשורה הקודמת לא נשאר רווח של 9 אותיות- א"א להתחיל בתחילת השורה הבאה אלא משאירים שורה פנויה מתחת ומתחילה הפרשה מתחת לשורה הריקה.
- **רא"ש** - פתוחה היא לעולם פרשה שמתחילה אחרי רווח של 9 אותיות ורווח זה חייב להיות או בסוף שורה או בתחילת שורה. דהיינו- אם בסוף הפרשה היה מקום של 9 אותיות- יקפוץ לשורה הבאה ובה יתחיל את הפתוחה, ואם בשורה הקודמת לא היה מקום ל-9 אותיות- ימנה 9 אותיות בתחילת שורה הבאה ואז יתחיל הפרשה הפתוחה[מה שלרמב"ם נחשב סתומה כי הפרשה לא מתחילה בתחילת שורה].

נמצא שהם מסכימים: שורה המסתיימת עם רווח של 9 אותיות- מתחילים בשורה הבאה- וזה לשניהם זו פתוחה.

נמצא שהם חולקים- אם התחילה שורה ברווח של 9 ואז התחילו לכתוב הפרשה- לרא"ש **הוא פתוחה** **כי רווח 9 בתחילת שורה= פתוחה** **[ולרמב"ם הוא סגורה]** **כי כל שלא בתחילת השורה הוא סגורה]**

מהי פרשה סתומה:

- **רמב"ם** - תמיד תהיה באמצע שורה, ויש 3 אפשרויות: 1. אם בשורה שבה הסתיימה הפרשה הקודמת יש מקום להשאיר רווח 9 אותיות ולכתוב מילה מהפרשה הבאה באותה שורה- יעשה כן. 2. אם אין מקום לכתוב תיבה- יתחיל אותה בשורה הבאה אבל לא בתחילתה אלא ישאיר רווח קצת ואז יתחיל ונמצא שהתחילה באמצע. 3. ואם הפרשה הקודמת הסתיימה בסוף השורה הקודמת- יתחיל הפרשה הבאה בשורה הבאה אחרי שהשאיר 9 אותיות.
- **רא"ש** - תבוא בד"כ אחרי רווח של 3 אותיות. ולכן אם יש רווח של 3 אותיות ויש עדיין מקום בשורה לכתוב מילה מהפרשה הבאה- יכתוב, ואם אין מקום לכתוב עוד תיבה שם- ידלג וישאיר את השורה הבאה ריקה ואז יתחיל לכתוב בשורה שאחרי הריקה בתחילתה- והוא סתומה(מה שלרמב"ם נחשב כפתוחה כי זה בתחילת פרשה)

ובשל מחלוקת זו מכריע השו"ע ש "ירא שמים יצא את כולם"- הן את הרמב"ם והן את הרא"ש, וכיצד יעשה?

פרשה פתוחה - יסיים את הקודמת באמצע השורה הקודמת וישאיר מקום 9 אותיות ואז יתחיל את הבאה בתחילת השורה הבאה- ואז ל-2 השיטות הוו פתוחה כי לרמב"ם היא בתחילת השורה וגם לרא"ש היא פתוחה כי היא אחרי רווח של 9 אותיות שנמצא בסוף שורה(הרווח).

פרשה סתומה - יסיים את הפרשה הקודמת באמצע השיטה ואז יניח רווח של 9 אותיות(שהם לא מתחילת השורה אלא אחרי כמה מילים מהפרשה הקודמת) ואז ירשום הפרשה הבאה- והוא סגורה בוודאי לרמב"ם כי זה לא בתחילת שורה וכן לרא"ש כי זה אמנם רווח של 9 אותיות אבל לא בסוף או תחילת שורה- ולכן הוא סגורה.

והרמ"א כתב - שאם נתקע הסופר ולא יכול לכוון כן- "לא יסור מדברי הרמב"ם בזה כי עליו סמכו האחרונים וכתבו שדבריו עיקר", **ומ"מ אין זה פוסל** - שאם נמצא ס"ת שאינה כתובה לפי דבריו(של הרמב"ם) אין לפוסלה כי יש גדולים שיש להם סברות אחרות בזה". **ובעט"ז כתב לגבי שיטת הרמב"ם בפרשה פתוחה** - במקרה שאין בסוף השורה רווח כדי 9 אותיות- שקופץ שורה שלמה ואז מתחיל בשורה הבאה- שדין זה נכון גם אם מדובר בסוף העמודה ואז צריך לקפוץ על שורה בתחילת העמודה הבאה- ולרא"ש דבר כזה הוא פרשה סתומה

סיכום דין כתיבת פרשה פתוחה או סתומה:

בדין זה יש 3 מדרגות:

1. לכתח' ייצא י"ח הרמב"ם והרא"ש יחד.
2. אם לא יכול ידי שניהם- יעשה כרמב"ם שדבריו עיקר.
3. אם נמצא ס"ת שכתוב בו לא כרמב"ם- אין לפוסלו כי יש גדולים שחולקים.

❖ דין "פרשה סגורה" - מהי ומה דינה:

בראש שיטה שתחתיה. ובפרשה סתומה, תמיד יסיים פרשה שלפניה בתחילת שיטה ויניח חלק כדי תשע אותיות, ויתחיל לכתוב בסוף אותה שיטה עצמה, ולא ישנה לעשות צורה אחרת לא לפתוחה ולא לסתומה, ובהכי הוי כשר בין להרמב"ם בין להרא"ש".

רמ"א - "ואם לא יוכל לכוין בכך, לא יסור מדברי הרמב"ם בזה, כי עליו סמכו האחרונים וכתבו שדבריו הם עיקר (מ"כ בשם חכם א'). ומ"מ אם נמצא ספר תורה שאינה כתובה לפי דבריו, אין לפוסלה, כי יש גדולים שיש להם סברות אחרות בזה (ר"י מינץ סימן חי) 42".

הקדמה: הטור והב"י מביאים דין של "פרשה סדורה" והוא למעשה סוג נוסף (לכא') של הפסק בין פרשות- בנוסף על הפסק של סתומה ופתוחה. השוני הוא שגדר זה של פרשה סדורה אינו מופיע כלל בגמרא אלא מסורת של קדמונים ולכן הדינים לגביו שונים.

מהי פרשה סדורה?

פרשה סדורה הוא שמשאיר מקום פנוי בשורה ומתחיל לכתוב בשורה הבאה כנגד המקום שאותו השאיר פנוי בשורה הקודמת. **הטור והרא"ש** הזכירו דין זה בשם **סידור בקדמונים**,

אבל הרמב"ם לא הזכירו מכיון שהוא אחת מהצורות של פרשה סתומה מבחינתו, ואין דין כזה של פרשה סדורה

אתם מקומות שיש מסורת לפרשה סדורה- מה הדין אם לא עשו?

אנחנו יודעים שבמקום שצריך היה לעשות פרשה סתומה או פתוחה ולא עשה- הספר נפסל, השאלה היא מה קורה אם לא עשו את הפסק של "פרשה סדורה" זו? **ת: הב"י הסביר בדעת הרא"ש** שכל הדין של פרשה סדורה הוא ע"פ קבלה בסידור הקדמונים על פרשיות מסוימות, ואם לא עשה- **בדיעבד לא פסל** מכיון שדין זה לא כתוב בגמ' ובכך שונה פרשה סדורה מפרשה פתוחה או סתומה.

ונחלקו האחרונים מהן אותן פרשות סדורות- האם הם תוספת על הפרשות הפתוחות והסתומות או שהם במקומן:

- **ב"ח:** במקומות שלפי הש"ס אין שם הפסק פרשה כלל, קיבלו הקדמונים שיש שם הפסק פרשה סדורה = תוספת.
 - **ט"ז:** במקומות שלפי הש"ס שלנו יש שם פרשה פתוחה או סתומה, קיבלו הקדמונים שיש שם פרשה סדורה. אבל במקום שלפי הש"ס שלנו אין הפסק פרשה כלל [לא פתוחה ולא סתומה], גם לסידור הקדמונים אין שם שום פרשה סדורה.
 - **והנפ"מ ביניהם גדולה-** מה הדין באדם שהניח רווח במקום שאין בו מסורת ע"פ הגמרא להניח?
 - **ב"ח - לפי הטור** כיוון שקי"ל שאם שינה ולא עשה פרשה סדורה- לא מקפידים על כך- סימן גם הפוך- שאם עשה הסופר רווח במקום שאין שם פרשה - אין כאן פסול אם השאיר רווח במקום שאין פרשה, היינו טעות בדיון פר' סדורה < ולכן יהיה כשר לדעת הטור. **ודוקא לדעת הרמב"ם** פסול בכה"ג, והוא לשיטתו שלא הזכיר דין פרשה סדורה.
 - **ט"ז -** גם לדעת הטור- אין להשאיר בכל מצב רווח במקום שאין מסורת על פרשה סתומה או פתוחה ולכן גם לפיו כל שהשאיר רווח- פסול (והוא לא רק לדעת הרמב"ם שסובר שאין כזה דבר פרשה סדורה). וכן הכריע **הש"ך** לעיל לפסול בזה.
- הלכה למעשה- אנו לא עושים פרשה סדורה, ובפת"ש הביא מס' טעמים והביא בשם החת"ס-** שאנו נוהגים כש"ס והרמב"ם, שלא הזכירו פר' סדורה.

מהו רווח של ט' אותיות: 41

הרמב"ם כתב-שיהיה הרווח בין הפרשות כמו ט' אותיות 'אשר אשר אשר' - וזה למצוה מן המובחר, ובדיעבד אם שינה כשר. **הב"י הסתפק בכונת הרמב"ם שאמר "אם שינה כשר"-** האם אפי' השאיר רווח פחות מט' אותיות כשר. או שדוקא אם השאיר כשיעור ט' אותיות קטנות פחות מ'אשר אשר אשר', אבל אם השאיר פחות מט' אותיות אפי' קטנות פסול, דזה לא חשיב שיעור. **והש"ך -** יש פוסקים הסוברים ששיעור הרווח הוא ג' אותיות.

דינים נוספים מהפת"ש: 42

אותיות הפוכות

באמצע פס'

פת"ש: יש בזה מח' הפוסקים:

(א) דוקא שני נונין הפוכין יש לכתוב ע"פ המסורת, אבל ביותר מזה כל המוסיף גורע. וצורת אות הפוכה איננה נחשבת לאות כשרה בשאר הספר, ופסול.

(ב) יש להכשיר גם צורת אות הפוכה במקומות מסוימים. ולכן אין לפסול ספר שיש בו אותיות הפוכות, דנכתב ע"פ מסורת מיוחדת.

גון הפוכה

(א) **מהרש"ל**: יש "ב צורות לכתוב האות 'נ', חלק לכתחילה וחלק בדיעבד. ולכן אין לפסול ספר שיש בו נון בצורה לא רגילה.
(ב) **נו"ב**: אין להכשיר נון הפוכה, אלא בשתי מקומות: לפני ואחרי פר' 'ויהי בנסוע', והם לא חלק מהמילים, אלא סימן בפנ"ע בריוח שבין הפרשיות.

אופן כתיבת הנונין בפר' ויהי בנסוע

נו"ב: כדי שלא ימעט בריוח שבין הפרשות, יכתוב באופן הבא:
לפני 'ויהי בנסוע' - ישאיר ריוח ט' אותיות, נון הפוכה, ריוח ב' אותיות, ויכתוב ויהי בנסוע באותה שורה כדין פר' סתומה.
אחרי ויהי בנסוע - ישאיר ריוח ב' אותיות, נון הפוכה, ריוח ט' אותיות, ויכתוב הפר' הבאה בשורה הבאה.

כתיבה מיותרת בין הפרשיות

אות מיותרת בין הפרשיות

(א) **מהרש"ל**: הס"ת פסול, כמו שעושה אות יתירה במילה.
(ב) **הנו"ב**: הס"ת כשר, דדוקא אם עושה אות יתירה במילה פסול, משא"כ כשהיא בריוח שבין הפרשיות שאינו מקלקל המילה. פת"ש - ומ"מ צריך לתקנו, אלא שהספר אינו פסול ומותר לקרוא בו.

מילה מיותרת בין הפרשיות

פת"ש: הספר פסול, ואם מצאו כן באמצע קריאה - צריך להוציא אחר.

כלי (פת"ש)

'ארור שוכב'

לכתחילה לא יכתוב שם פרשה סתומה, אבל בדיעבד כשר.

'פצוע דכה'

לכתחילה יכתוב 'דכה' בה', ובדיעבד כשר גם בא'.

לתקן: אם הס"ת עדיין לא בשלימות, או שבלא"ה יש טעויות אחרות שצריך לתקן, יכול לתקן גם בזה ולכתוב בה'. אבל אם הספר כולו כשר, אסור לתקן רק את זה ולהוציאה מכשרותה.

'ויהיו ימי נח'

בחול צריך לתקן ולכתוב 'ויהי', אבל בשבת לא יוציאו אחרת באמצע הקריאה.

'כי טובת הנה'

צריך לכתוב בכתיב חסר 'טבת', ואם נכתב 'טובת' צריך לתקן.

'אשדת'

לכתחילה צריך לכתוב במילה אחת, ולקרוא כב' מילים. ובדיעבד אם נכתב בב' מילים, ייתכן שפסול.

'כדרלעומר'

חת"ס: מקובל ע"פ המסורת לכתוב אותה כתיבה אחת. ויש נוהגים לעשות ריוח מועט, שלדעתם לפי הגמ' (חולין סה.) הם ב' מילים. ולמעשה צריך לכתוב בתיבה אחת בלי הפסק, דזו גם כונת הגמ'.

'בעל חנן'

(א) **רמ"ה** זהו שם אחד, ולכן אף שנכתב בב' מילים צריך לכתובו בשורה אחת.
(ב) **רמב"ן**: מסתפק שאולי זה תואר (הבעל של מקום ושמו חנן), ולכן אפשר לכתובו בב' שורות.
למעשה - **חת"ס**: אין לדחות ודאי של הרמ"ה מפני הספק של הרמב"ן, ולכן לכתחילה אם נכתב בב' שורות צריך לתקנו ולכתוב בשורה אחת. ובשעה"ד שאין סופר מצוי, אפשר לקרוא בו בינתיים.

סעיף ג' כיצד כותבים את השירה:

שו"ע- "כתב השירה כשאר הכתב, או שכתב שאר הכתב כשירה, פסול. ודוקא שכתב השירה כשאר הכתב בלא פיזור, אבל אם שינה בפיזור ממה שנהגו, לא פסול, ובלבד שיהא אריח על גבי לבינה"⁴³.

סעיף ד'- שירת הים:

שו"ע- "שירת הים כותבים אותה בשלשים שיטות. שטה ראשונה, כדרכה, ושאר שיטות, אחת מניחין באמצע ריוח אחד, ואחת מניחין הריוח בשני מקומות באמצע, עד שתמצא השיטה חלוקה לשלש, ונמצא ריוח כנגד הכתב וכתב כנגד הריוח"⁴⁴.

סעיף ה'- שירת האזינו:

שו"ע- "צורת שירת האזינו, כל שיטה יש באמצע ריוח אחד, ונמצאת כל שיטה חלוקה לשתיים, וכותבים אותה בשבעים שיטות"⁴⁵.

סעיף ו'- טעיות בכתבה:

שו"ע- "כתב המלא חסר, או החסר מלא, או שכתב מלה שהיא קרי וכתב בקריאתה, כגון שכתב: ישכבנה, במקום ישגלנה (דברים כח, ל). או ובטחורים, במקום ובעפולים (דברים כח, כז). וכיוצא בהן, פסול"⁴⁶.

43 כיצד כותבים את ה"שירות" שבספר התורה:

הסבר הסעיף וסיכומו: באופן פשוט יש הבדל בין הצורה בה כותבים שירה לצורה שבה כותבים פרשה רגילה. ואם שינה וכתב פרשה רגילה כשירה או הפוך - פסול, אבל אם כתב השירה בצורה של שירה אלא ששינה בסדר המילים - בזה לא פסול כי סו"ס היא כתובה כשירה.

הרחבה:

הגמ' במגילה טז: מסבירה כיצד כותבים את ה"שירות": "כל השירות כולן - נכתבות אריח על גבי לבינה, ולבינה על גבי אריח. חוץ משירה זו ומלכי כנען - שאריח על גבי אריח ולבינה על גבי לבינה, מ"ט שלא תהא תקומה למפלתן".
ובנמו"י הוסיף - שה"ה שירת האזינו - שנכתבת אריח ע"ג אריח וכו', כיון שגם בה יש מפלת רשעים.
ואם שינה ולא כתב שירה בצורת "אריח על גבי לבנה": **גמ' בשבת קג:** "כתבה כשירה, או כתב את השירה כיוצא בה - הרי אלו יגנזו", והרמב"ם כתב שזה פסול ואין לו תקנה, אלא לסלק הדף, וכ"פ השו"ע.

אבל אם שינה בפיזור הכתב - כתב הרמב"ם - שהפסול הוא דוקא אם כתב השירה בלא פיזור כלל[דהיינו - כמו שאר הפרשות]. אבל אם כתבה בפיזור בצורת אריח ע"ג לבינה, אלא ששינה באופן הפיזור ממה שנהגו - כשר. וכ"פ השו"ע בסעיף זה.

44 מהם המילים הראשונות שבכל שורה?

הרא"ש כתב שבמס' סופרים כתוב מהם ראשי השיטות, אבל אם שינה בדיעבד לא פסל.

מה הרווח שבין האריחים שבכל שורה?

כתבו הריב"ש והרמב"ם - שיעור הרווח הוא כצורת פר' סתומה, ט' אותיות. בשורה שיש ריוח אחד, הוא בשיעור ט' אותיות, ובשורה שיש ב' רוחים - שיעור ט' אותיות מתחלק בין שניהם. וכ"כ רעק"א.

⁴⁵ יש מסורת מהם תחילת ראשי השורות, ואין זה מעכב, וגם אם השורות לא שוות - **כתב הנוב"י** שא"צ לתקן.

46 שינויים הפוסלים ס"ת:

הרמב"ם כתב - שיש כמה דברים שבהם השינוי פסול, ואין בו קדושת ס"ת אלא כשאר חומשים: קרי וכתב, מלא וחסר, פר' פתוחה וסתומה, צורת שירה. וכ"פ השו"ע.

וכנגד זה ישנם הרבה מנהגי סופרים שהרמ"א מציין אותם, אבל כיוון שהם רק מנהג - אינם לעיכובא אלא למצווה:

1. צורת האותיות - גדולות וקטנות.
2. נקודות משונות.
3. מנין השורות - מ"ח עד ס'. **הטעם** - התחלת הקדושה היא כנגד מ"ח מסעות של ישראל, וגמר הקדושה היא כנגד ס' רבוא, וכל שביניהם הוא בכלל הקדושה (ט"ז). וי"א מ"ב עד ס'.
4. ראשי ה' שיטין לפני שירת הים, וה' שיטין לאחריה.

רמ"א- ויש עוד דברים שנהגו בהן הסופרים כמו שהעתיקו איש מפי איש, כמו באותיות גדולות וקטנות והנקודות והמשוכות. ועוד נהגו במנין השיטין לעשותם לא פחות ממ"ח, וי"א מ"ב, ולא יותר מסי'. ועוד נהגו בראשי השיטין למעלה משירת הים ה' שיטין, וזה התחלתן: הבאים (שמות יד, כח), ביבשה (שמות יד, כט), ה' (שמות יד, ל), מת (שמות יד, לו). במצרים (שמות יד, לא) וכן למטה מהשירה ה' שיטין, והתחלתן: ותקח (שמות טו, כ), (אחריה) (שמות טו, כ), סוס (שמות טו, כא), ויצאו (שמות טו, כב), ויבאו (שמות טו, כג). ולמעלה משירת האזינו ששה שיטין, והתחלתן: ואעידה (דברים לא, כח), אחרי (דברים לא, כט), הדרך (דברים לא, כט), באחרית (דברים לא, כט), להכעיסו (דברים לא, כט), קהל (דברים לא, לו) ולמטה ה' שיטין, והתחלתן: ויבא (דברים לב, מד), וידבר (דברים לב, מה), אשר (דברים לב, מו), הזאת (דברים לב, מז), (אשר) (דברים לב, מז). וכל אלו הדברים למצוה, ואם שינה לא פסל (הכל מלשון הטור)."

סימן רעו' - דין תליית הדילוג, ודין הטועה בכתיבת השם:

סעיף א' - דילג תיבה:

שו"ע- "טעה ודילג תיבה או יותר, יכול לתלותה בין השיטין אבל לא בריוח שבין דף לדף".

סעיף ב' - הכוונה בכתיבת שם ה':

שו"ע- "אף על פי שאומר בתחלת הספר שכותבו לשם קדושת ספר תורה, בכל פעם שכותב שם מהשמות שאינם נמחקים צריך לומר שכותב לשם קדושת השם. ואם לא עשה כן, פסול (כן נראה מרא"ש וכ"כ סמ"ג וסה"ת)⁴⁷".

רמ"א- "כתב שם אלהים אחרים לשם קדושה, אינו פסול, דהוי כמקדיש בעלי מומין למזבח, דאינן קדושים (ב"י בשם רשב"ץ)".

5. ראשי ו' שיטין לפני שירת האזינו, וה' שיטין לאחריה.

47. החובה לכתוב את אזכרות ס"ת לשמן נלמדות מסיפור שמביאה הגמ' בגיטין נד: "ההוא דאתא לקמיה דרבי אמי, אמר ליה ספר תורה שכתבתי לפלוני אזכרות שלו לא כתבתים לשמן. אמר ליה נאמן אתה להפסיד שכרך, ואי אתה נאמן להפסיד ספר תורה. שכל ספר תורה שאין אזכרות שלו כתובות לשמן, אינו שוה כלום".

ומגמרא זו אנו גם לומדים שלא מועילה העברת קולמוס כדי לקדש את השם - "וליעבר עלייהו קולמוס וליקדשיה - לחכמים לא מועיל העברת קולמוס כלל, ולר' יהודה מועיל רק בשם אחד, אבל לא בכל הס"ת משום דמיחזי כמנומר".

❖ מה הדין אם בדיעבד לא קידש את השם?

- **שו"ע, ט"ז:** אם לא אמר שכותב לשמה, פסול - "צריך לומר שכותב לשם קדושת השם, ואם לא עשה כן - פסול".
- **ב"ח:** אם חשב לשמה, אף שלא אמר - כשר בדיעבד. וכ"כ הרמ"א בהל' תפילין (לב, יט), שכיון שהוציא בפיו בתחילת הכתיבה, מהני בדיעבד מחשבה באזכרות. וכ"כ הש"ך (וחולק על הט"ז בפי' המרדכי).

❖ נזכר באמצע השם שלא קידשו - האם מהני שיאמר עכשיו (פת"ש): (עי' גם לקמן בסעיף יב)

- **בני יונה -** שאם כתב בסתם, יכול לקדשו קודם שגמר לכתוב אותו, דקידושו וגמרו באים כאחד. אבל אם כתבו לשם מילה אחרת, ונזכר באמצע שצריך לכתוב השם, לא מהני שיקדשו עכשיו.
- **י"א -** דלא מהני כלל לקדשו באמצע.

❖ השמיט ד' מ'יהודה:

גמ' בגיטין נד:- "הרי שהיה צריך לכתוב את השם, ונתכוון לכתוב יהודה וטעה ולא הטיל בו דלת - מעביר עליו קולמוס ומקדשו, דברי רבי יהודה. וחכמים אומרים, אין השם מן המובחר".

וכתב בבדק הבית שהל' כחכמים שלא מועיל העברת קולמוס, ואינו מקודש.

❖ האם מותר להעביר קולמוס על שם שהתיישן כדי לחדשו (פת"ש):

מותר להעביר עליו קולמוס, ואין לחוש שמוחק הכתיבה התחונה, כי כל האיסור בכתב ע"ג כתב הוא כשהכתב התחתון כשר שאז נחשב שמוחק אותו, משא"כ כשהכתב התחתון פסול - לא נחשב למוחקו ושרי. (ע"פ הנו"ב לקמן בציפוי על חקיקה).

סעיף ג' - שלא להפסיק כשכותב שם ה':

שו"ע - "כשכותב השם, אפילו מלך ישראל שואל בשלום, לא ישיבנו⁴⁸. ואם היה כותב שני שמות⁴⁹ זה אחר זה, מותר להפסיק ביניהם, וכשיחזור לכתוב שם שני צריך לחזור לומר שהוא כותבו לשם קדושת השם".

סעיף ד' - זהירות בטבילת הקולמוס בדיו כשבא לכתוב השם:

שו"ע - "כשטובל הקולמוס לכתוב השם, לא יתחיל מיד השם לכתוב, שמא יהיה עליו רבוי דיו ולא יצא הכתב מיושר, אלא יכוין להניח אות אחת מלכתוב קודם השם, ובאותו האות יתחיל לכתוב (ואם לא עשה כן, יחפש אחר אות שצריכה דיו, וימלאנה, וכותב את השם⁵⁰) (ב"י בשם מ"כ)".

סעיף ה' - שלא לזרוק זהב על האזכרות:

שו"ע - "כתב האזכרות בדיו וזרק עליהם זהב⁵¹, פסול⁵²".

סעיף ו' - שכח לכתוב השם:

שו"ע - "שכח לכתוב השם כולו, תולה אותו בין השיטות. אבל מקצת השם בשיטה ומקצתו תלוי, פסול".

סעיף ז' - כתיבת שם על מקום מחוק/גרוד:

שו"ע - "מותר לכתוב השם על מקום המחוק ועל מקום הגרוד. (ואין חילוק בזה בין ס"ת לשאר ספרים) (כ"כ בס"ה)".

⁴⁸ **שלא משיבים אפילו למלך כשכותב את שם ה':**

למדנו במסכת סופרים: אפי' המלך שואל בשלום כשכותב השם - לא ישיבנו, וכתב הרמב"ם שהוא דוקא מלך ישראל, אבל למלך גוי יפסיק. וכ"פ השו"ע - "כשכותב השם אפילו מלך ישראל שואל בשלום - לא ישיבנו", ודייק הש"ך - שלמלך גוי כן ישיב, כמו בהלכ' תפילה.

❖ **בדיעבד - אם השיב - האם הספר נפסל?**

- ע"פ הפשט של מס' סופרים: אם הפסיק בכתיבת השם - הספר פסול.
- אבל הב"י הסביר שבדיעבד לא נפסל אפילו השיב בדיבור באמצע, וכוונת מסכת סופרים "אם הפסיק" היינו שחילק את שם ה' לשתיים וזה ההפסק ולא שאם הפסיק בדיבור פסול בדיעבד. וכ"כ הש"ך.

⁴⁹ **כתב שני שמות צמודים או שהפריד את שם ה' - האם ניתן לתיקון:**

הפת"ש הביא בשם החמודי דניאל - שאם כתב ב' שמות מחוברים - יחתוך הקלף ביניהם, וישים מטלית, וירחיק אותם זה מזה. ומותר גם בתפילין ומזוזות, ולא חשיב שלא כסדרן, כיון שאינו כותב.

ואם כתב שם אחד אבל חילק אותו באמצע - יחתוך הקלף ביניהם, ויחבר את ב' החלקים, וישים מטלית וידביק מבחוץ.

⁵⁰ **ודייק הש"ך** שאין לכתוב לפניך סתם אות של חול שכיוון שדיו זה מוכן לכתוב השם - אין לכתוב בו חולין.

⁵¹ **מה הדין אם היה על האזכרות שעה - האם ג"כ א"א לתקנו משום מחיקה?**

כתב הפת"ש שאין כאן פסול כמו בציפוי זהב, כי זהב מבטל את הדיו ומעלימו, אבל השעה לא מבטלת את האותיות והם ניכרות. ואם השעה עבה, יכול להסירה באיזמל בלי חשש מחיקה.

⁵² **האם דין זה שכתב זהב פוסל הוא דווקא כשהוא על האזכרות או על כל אות בס"ת?**

- עט"ז, פרישה - דווקא על האזכרות, אבל בשאר המילים - כל שכתב אותם בדיו שחור - בדיעבד לא נפסל אם נתן עליהם צבע זהב וכד'.
- ט"ז, ש"ך ועוד - בוודאי שזה נכון בכל התיבות, אלא שבכל התיבות יכול לתקן ע"י מחיקה, אבל באזכרות א"א למחוק ולכן השו"ע כתב דווקא באזכרות. והט"ז הסביר שכתבו דווקא אזכרות מבחינה מציאותית כי בימיהן חלקו כבוד לאזכרות והיו עושים אותם בזהב אבל אה"נ שזה נכון לכל התיבות.

סעיף ח' - שיהיו כל אותיות השם בתוך העמודה:

שו"ע - "צריך שיהיו כל אותיות השם בתוך הדף, ולא יצא⁵³ מהם כלל חוץ לדף⁵⁴".

⁵³ מה הדין אם יצא בדיעבד וכתב השם כשהוא בולט קצת מהעמודה?

פת"ש: יש מח' בפוסקים, אם כתב מקצת השם מחוץ לשורה אם פסול בדיעבד. ודעת הרמב"ם (בתשובה) שפסול בדיעבד.

⁵⁴ **כתיבת השם בסוף עמודה ובסוף שורה:**

בסעיף זה למדנו שבשונה מתיבות אחרות בתורה שבהם מותר לצאת מחוץ לעמודה (כפי שלמדנו בסימן הקודם), בשם ה' אסור להוציא אפילו אות אחת מחוץ לעמודה, וראינו לעיל בסעיף ו' שהדרך היא לכתוב את השם בין השורות.

אלא שנחלקו האם מותר לכתוב השם כתיבה האחרונה בעמודה:

- הגה"מ: אין לכתוב השם בסוף הדף, אלא צריך שתהיה עוד מילה אחריו.
- ט"ז - זו חומרא בעלמא, ולכן השו"ע לא הביאו.

וכן דנו האחרונים לגבי כתיבת שם בסוף שורה:

הש"ך כתב שיש סופרים המדקדקים שלא לכתוב שם בסוף השורה, ומחמת זה מאריכין או מקצרין אותיות. וזה טעות, כיון שמותר לכתוב שם בסוף השורה, ורק מחוץ לשורה אסור (או בסוף הדף לדעת הגה"מ). וכ"ש שאסור להוסיף סימנים ונקודות בספר כדי שלא לכתוב השם בסוף השורה, דאסור להוסיף בתורה אפי' נקודה אחת.

סעיף ט' - איסור מחיקת אות משמות השם:

שו"ע - "אסור למחוק⁵⁵ אפילו אות אחת משבעה שמות⁵⁶ שאינם נמחקים, ולא מאותיות הנטפלות⁵⁷ מאחריהם כגון ד' של אלהיך וכ"ס של אלהיכם. ואלו השבעה שמות: שם ההויה; ושם אדנות; ואל, אלוה, אלהים; שדי; צבאות. ויש גורסין ג"כ אהי"ה אשר אהי"ה (טור)".

⁵⁵ **איסור מחיקת השם: איתא במס' סופרים** - "אסור למחוק את השם, שנא' 'ואבדתם את שמם, לא תעשון כן לה' אלוהיכם'. והמוחק עובר בל"ת". וכ"כ הרמב"ם, והוסיף שלוקה ע"ז.

❖ **בכל אופן שנכתב אסור למחוק השמות:**

ארחות חיים - אין חילוק בין סוגי הכתיבה השונים, ובכל אופן שנכתב אסור למחוק השמות שאינן נמחקין. וכ"כ הפת"ש, אפי' כתובין במשי ע"י תפירה. וכן בחותם שחקוק עליו שם, אסור להתיכו.

❖ **האם מותר למחוק שם ה' לצורך חולה?**

אם צריך לחתוך חתיכה מקלף ס"ת, כדי לכתוב עליה קמיע, ולמחוק השם שכתוב בו: **כתב הפת"ש**: בחולה שיב"ס - מותר, בחולה שאב"ס - אסור, כיון שהוא איסור דאו'.

❖ **איסור מחיקה ע"י גרמא:**

כתב הנו"ב - אם יש שמות הכתובים על הקיר - אסור לעשן בתוכו י"ש, כיון שמשחיר הקירות וגורם למחיקת השם. והסביר הפת"ש - הי"ן שאסור למחוק ע"י גרמא, ויש מתירים (כגון להניח נייר לח על האות שרוצה למחוק), אבל קי"ל לאסור.

❖ **שאלה מציאותית שנשאלה - על תחנת אוטובוס שכתבו עליה שם השם המפורש ורוצים למחוק את זה - מה אפשר לעשות?**

וענה הרב אפרתי שאפשר: או למחוק ע"י גרמא, כגון ששימו חומר שעם הזמן ימחוק את הקיים. או שיעשו את זה ע"י גוי שיאמר לגוי.

❖ **האם מותר לסוד סיד על שם ה' (פת"ש):**

הפוסקים נח' בזה:

- מותר לסוד בסיד. הטעם - כיון שלאחר שיגרור הסיד רישומו ניכר (והראיה שבנ"י כתבו התורה על האבן וסודו בסיד).
- אסור לסוד בסיד. הטעם - נ"ל: כיון שבפועל השמות אינם נראים, חשיב מחיקה.

❖ **האם מותר לפרק טבעת שכתוב עליה שם ה' וכן אותיות של דפוס וכד'?**

פת"ש: טבעת שעל כל פרק שלה כתוב אות, שביחד מרכיבים שם - מותר לפרקה, ואין בזה איסור מחיקה, מכיון שזה עומד לפירוק. ולכן מותר גם למסדרי הדפוס, להפריד את אותיות השם (וזה קל יותר, כיון שהאותיות הפוכות). וכן מותר לעושין צורת שם 'שדי' בתפילין על היד, שאח"כ מורידין.

❖ **מחיקת שמות השם של שמות הכתובים בלשונות אחרים ('גאט')**

- **ש"ך** (קעט, יא): מותר למחוקם. וכ"ד רעק"א, שדינם ככנויים שמותר למחוקם (תשב"ץ)
- **חו"י**: אם הם כתובים בכתב אשורי, יש להחמיר (צירוף של כונה עם כתב קדוש).

פת"ש: יש להחמיר.

⁵⁶ **מספר כללים מהש"ך בעניין קדושת האותיות:**

כדי שתהיה בשם הקדושה האוסרת על מחיקתו צריך שני תנאים משלימים: 1. דווקא שם של קודש (להוציא אם כתב למשל "אלי" שזה שם של חבר שלו). 2. שנכתב לשם קדושה. ואם חסר באחד מהם אין את האיסור הרגיל של מחיקה. אבל גם בזה יש מדרגות: אם השם בכלל לא של קודש - אין איסור למחוק.

אם זה של קודש אבל לא כתוב לשם קדושה - מותר למחוק ובתנאי שעושה את זה בשביל לתקן, ומותר גם לגזור את זה ולגנוז.

אבל בשם שנכתב לשם קדושה - בוודאי אסור למחוק ואסור אפילו לגזור ולגנוז אפילו לצורך תיקון כי זה ביזוי לשם.

ואם יש הרבה שמות שנכתבו שלא לשמן - בזה יהיה ג"כ אסור לגזור אע"פ שקצת שמות התרנו, מכיון שהרבה שמות שגוזר זה כבר נראה כמנומר.

⁵⁷ **אותיות הנטפלות: פסק כאן השו"ע כאחרים במחלוקתם עם ת"ק** האם יש קדושה באותיות הנטפלות לשם השם - ופסק שבאותיות שאחרי יש קדושה.

דהיינו - אותיות שקודם לשם ה' - אין בהם קדושה ומותר למחוקן כי השם נכתב רק אחריהן ולא התקדשו. אבל אותיות שאחרי שם ה' כגון "אלוקיכם" וכד' - בזה יש קדושה ולכן אסור למחוק אותם. אבל הט"ז כתב שיש משהו קל בקדושתם - שבשונה משם השם שאם שכח לכתוב

סעיף י' - כתב חלק משם ה' האם מותר למוחקו:

שו"ע - "כתב אל מאלהים, יה מהשם, או שכתב שם יה, אינו נמוחק. אבל שד משדי וצב מצבאות, נמוחקים. **הגה**: וכן אד מאדני או אה מאהיה (ירושלמי פ"ק דמגילה). ויש מחמירין בזה (תוס' פ' שבועות העדות בשם ר"ח). והשם שכותבין בסדורין ב' יודין ואחד על גביהן, מותר למחקו אם הוא לצורך (פסקי מהרא"י ס"י קמ"ח /קע"א/)⁵⁸.

סעיף יא' - נדבקה אות של שם השם:

שו"ע - "נדבקה אות לחבירתה באותיות השם, יש לו לגרדו". **הגה**: דיו שנשפכה על השם, מותר למחקו כדי לתקנו דאין זה דרך מחיקה, רק דרך תיקון (ב"י בשם מסכת סופרים ובהגהת מיימוני פ"ו) ה' של שם שכרעה נוגעת בגגה, אם נוגע ממש עד שנראית כח"ת, מותר למחוק או לגרד הרגל ולתקנה. אבל אם נוגעת רק מעט, יש לספק בדבר אם מותר (ב"י בשם ר"י אסכנדרני).

סעיף יב - טעה בכתיבת "יהודה":

שו"ע - "הכותב יהודה ולא נתן בו דלת, יתלה הדל"ית למעלה. היה לו לכתוב השם, וכתב יהודה, עושה ה' מהדל"ית ומוחק ה' אחרונה".

אותו- מותר לכתוב השם כולו בין השיטות אבל אסור מקצתו- הרי שבאותיות שנטפלות- מותר לכתוב רק אותן ולתלות אותם ואין בזה חיסרון או איסור של תולה מקצת השם.

האם איסור מחיקת הנטפל הוא מדא' או מדרבנן?

פת"ש: איסור מחיקת הנטפל לשם לרוב האחרונים הוא רק מדרבנן (ע"פ ט"ז), דלא **כלבוש**. ובדעת **החת"ס** יש סתירה, דבמקום אחד כתב שהוא מדא' ובמקו"א כתב שהוא מדרבנן.

אם כתב תוספת לא נכונה ('אלוהים במקום אלוהים')- האם התקדשה?

א **חת"ס**: יש להסתפק מזה - מחד כיון שכתב תוספת לא נכונה, חשיב כמקדיש בעלי מומין ואינו קדוש. מאידך, אולי הנטפל קדוש כמו בכלי שרת דמקדש כל הנוגע בו, ואפי' שאינו ראוי לו. ולמעשה כתב להחמיר ולא למחוק (אבל מתיר לקלוף, כדלקמן).
ב **פת"ש**: יש מקילין בזה למחוק. **הטעם** - כיון שהתוספת שלא במקומה היא לא מתקדשת מחמת העיקר, וכמ"ש **החת"ס** מטעם מקדיש בעלי מומין.

אבל אם השם הזה נכתב **בראש היריעה** - ייתכן שיש להחמיר, כיון שהטעות אינו ניכר להדיא, דייטכן שכוונתו לכתוב פרשה חדשה שמתחילה בשם הזה, ולכן התוספת התקדשה. **הטעם** - אף שהוא יודע שכתב אותו בטעות, דרצה להמשיך את הפרשה הקודמת, וכתבו שלא כדינו, מ"מ דברים שבלב אינם דברים.

⁵⁸ דינים נוספים מהאחרונים:

❖ האם ניתן למחוק גם אם כתב את כל השם חוץ מאות אחת?

פת"ש: גם בזה יש להקל למחוקו, כיון שאין כיוצא בו שם במקום אחר, אין איסור למחוקו, ואפי' אם חסרה רק אות אחת. אבל אם כתב **אדנ'** ייתכן שאסור למחוקו, כיון שה' נקרא אדון.

❖ שם שנמחק מקצתו:

פת"ש: אף שהשם כבר נמחק מקצתו, ובמה שנשאר אין בו משמעות של שם בפנ"ע, מ"מ אסור למחוק הנשאר. ואין חילוק אם נמחק מעצמו, או ע"י אדם בשוגג או במזיד.

❖ מחיקת שמות כינוי, כגון: ה' / יי':

פת"ש: אין למחוק את השמות הללו שעושים לסימן שצריך להיות כאן שם, אלא לצורך גדול. וזה מכבוד ה' ויראתו.

❖ החותם קבוע בטבעת:

פת"ש - אם החקק הוא באבן, והאבן קבועה בטבעת זהב - ייתכן שלכו"ע הטבעת זהב לא נאסרת בהנאה.

❖ גוי שחקק שם על חותמו יחד עם השם שלו:

אם גוי חקק שם על חותמו, שגם השם שלו כתוב שם - הוא מותר בהנאה, דחקק לעצמו ולא לקדושה. **הטעם** - הוי כס"ת שכתבו אפיקורוס.

סעיף יג' - שם השם שנכתב על כלי:

שו"ע - "כלי שהיה כתוב עליו שם, קוצץ מקום השם, וגונזו". הגה: ואסור לכתוב שם לכתחלה שלא בספר, דיוכל לבא לידי בזיון, ולכן נזהרין שלא לכתוב שם באיגרת. ויש נזהרין אפילו במלת שלום, שלא לגמור כתיבתו (מהרי"ל בשם התשב"ץ).

סימן רעז' - שלא להפוך היריעה על פניה:**סעיף א' - לא יהפוך היריעה כדי שלא תתאבק:**

שו"ע - "כתב היריעה ובא להניחה כדי שתתייבש, לא יהפוך הכתב למטה. אף על פי שמכוין כדי שלא יעלה אבק על הכתב, מכל מקום דרך בזיון הוא, אלא יהיה פני הכתב למעלה, ויפרוש עליו בגד"⁵⁹.

סימן רעח' - דין תפירת ספר תורה:**סעיף א' - סוג הגידים ודרך התפירה:**

שו"ע - "אין תופרין ספר תורה אלא בגידי בהמה או חיה הטהורים. ולא יתפור כל היריעה מראשה לסופה, אלא יניח בראשה מעט ובסופ' מעט שלא יהיה תפור⁶⁰, וכל השאר יהיה תפור מראש ועד סוף. ויתפור מבחוץ⁶¹ (תרומת הדשן סי' נו)⁶²".

59 שלא להפוך היריעה:

המשנה בעירובין צז: מביאה דין זה ומהגמ' שם משמע שאסור להפוך יריעת קלף על פניה להגין עליה שלא יעלה אבק על האותיות, אבל כשאי אפשר אחרת, כגון שאין לו בגד לפרוס-התירו לו להפוך. **עפ"ז כתב הט"ז** שאם אין לו בגד - **יהפוך הכתב למטה, כמבואר בגמ', דאל"כ יש יותר בזיון.**

❖ האם דין זה שייך גם בשאר ספרים?

כתב הב"ח שמבואר בירו', שה"ה בשאר ספרים צריך להיזהר - שלא יניח אדם ספר פתוח, אלא יניח עליו מפה, או הופכו על הכתב. וכ"כ **הט"ז**. והש"ך **גם כתב כן והוסיף** - שמלבד הטעם של **בזיון** הספר, יש טעם נוסף משום **שכחה** - שיש מלאך שנקרא ש"ד (שומר דפין), שגורם למי שמניח ספר פתוח ויוצא שישכח תלמודו.

❖ האם מותר להניח ס"ת ישן פתוח כדי לאווררו:

פת"ש: ס"ת ישן שרוצה להניחו מגולה כדי שישלוט בו הרוח ולא יבלה - לכתחילה יהפוך הכתב למטה. אבל אם א"א, מותר להניח הכתב למעלה. **הטעם** - כל לצרכה מותר.

60 שלא יתפור עד הסוף:

גמ' (מגילה יט): שיוך התפר - הלכה למשה מסיני, ומחו לה אמוחא, ולא אמרו אלא כדי שלא יקרע. **ופירש"י:** כשתופרין יריעות של ספר תורה לחברן יחד, משיירין בתפר למעלה ולמטה. **לאו הלכה למשה מסיני הוא, אלא חכמים אמרו, כדי שלא יקרע.** שאם אינו משייר - מהדק בחזקה כשהוא מהדקו לספר תורה, והוא נקרע. אבל עכשיו כשהוא מהדקו בכח ומתחיל להרחיב ורוצה להיקרע, מונע מלהדקו יותר. וכ"פ **השו"ע**.

❖ בדיעבד אם לא שייר:

ר"ן: אם לא שייר, הספר לא פסול.

וכ"כ **הב"ח**, דכיון שאינו הל"מ אלא תק"ח, אינו מעכב בדיעבד. וכ"כ **הט"ז והש"ך**.

⁶¹ **כתוב במס' סופרים** שצריך לתפור מבחוץ, וכ"כ **הרא"ש והסביר** - שכך החוטמים לא יראו מבפנים, והספר יותר נאה. וכ"פ **השו"ע**.

62 דינים שונים בתפירת החוטמים:**❖ תפירה עם גיד הנשה:**

פת"ש: צ"ע אם מותר לתפור בו, כיון שאינו מן המותר בפ"ך.

❖ בני מעיים (פת"ש)

סעיף ב' - חיבור עצי החיים לקלף:

שו"ע - יישים בספר תורה שני עמודים, אחד בראשו ואחד בסופו, ומה ששייר גליון בראשו ובסופו יכרוך על העמודים ויתפרנו בגידים⁶³, וישאר בין העמוד לדף שתי אצבעות. (ובשעת הדחק, שאי אפשר לתפרה בגידין, אם נתפרה במשי סביב העמודים, קורין בה. מיהו אם אפשר לתקנה בגידין, אף על פי שכבר נתפרה במשי, אין קורין בה עד שיתקננה) (ת"ה ס"י נ"א)⁶⁴.

סעיף ג' - נקרעה התפירה שבין היריעות:

שו"ע - "אם נקרע רוב תפירה שבין יריעה ליריעה ועדיין מחוברות בחמש או שש תפירות של קיימא, כשר (שם סימן כ"ו)⁶⁵.

- י"א שמותר לתפור בבני מעים דקים, שהם חוטים כעין גידין, דחשיבי גידים גמורים.
- נו"ב: אסור לתפור בהם.

❖ האם תופרים בגידי עוף טהור:

נו"ב: אסור לתפור בהם.

❖ בשעת הדחק - ישתמש בחוטי משי:

הרמ"א בסעיף ב' כתב: אם א"א לתפור בגידין, יש להקל בשעה"ד לתפור בחוטי משי סביב העמודים. אבל כשיהיה אפשר לתקנה בגידין, אסור לקרוא בה עד שיתקנה (תרוה"ד).

ש"ך (נקה"כ): ה"ה שמוותר בשעה"ד לתפור בחוטי משי בין היריעות, וכ"ש לתפור במשי במקום שנקרעה תפירת הגידין (כ"מ בתרוה"ד).

❖ מטלית לחיזוק:

פת"ש: מי שמדביק מטלית לחיזוק מאחורי התפר, א"צ לקחת דוקא דבק כשר. הטעם - אין חיוב להדביק המטלית, וכל שהוא לתוספת חיזוק ואינו חיוב, א"צ להיות מותר בפ"ך.

⁶³ כיצד מחברים את העמודים לקלף והאם מותר לחבר את העמודים בדבק אל הקלף או דווקא בתפירה:

לכתח' צריך לחבר את הקלף לעמודים בתפירה, ובחתי"ס כתב שמנהג הסופרים לתפור הקלף לעמודים ברצועות קלף (ולא בגידין).

ולגבי חיבור על ידי דבק - מהר"ו כתב שאין לחבר בדבק, אלא דווקא בתפירה, משום שלאחר זמן הדבק מתייבש ומתרפה מעל העמודים. וכ"ד הד"מ והש"ך,

אבל בשעה"ד - הד"מ כתב בשם המהר"ו שבשעה"ד אפשר לחבר בדבק, אבל הש"ך העיר שהמהר"ו עצמו לא כתב להקל בשעה"ד.

⁶⁴ בדיעבד אם אין עמודים לס"ת:

כתב בפת"ש - אם הוציאו ס"ת בלי עמודים, יוציאו ס"ת אחר שיש לו עמודים. ואם אין ס"ת אחר, יקראו בזה שאין לו עמודים.

אבל אם הוציאו ס"ת שיש לו עמודים ואינם תפורים לקלף / שתפרו לעמודים בחוטי משי, אף אם יש ס"ת אחר שנתפר בגידין, אין להוציא אחר משום פגם הא'.

⁶⁵ ס"ת שהתפירות שבין היריעות נקרעו - האם כשר?

- כתב בתרוה"ד - שאפי' אם נקרעה רוב התפירה, אבל נשארו ה' תפירות בנות קיימא - כשר, מכיוון שמעיקרא היה תפור כהלכותו, ועדיין הוא מחובר ע"י התפירות הללו, שנחשבות חיבור לענין שבת ושעטנז. וכ"פ השו"ע.
- אבל הט"ז החמיר - שאם רוב התפירה נקרעה, הספר פסול, כמו לענין טומאה, שאם נקרעה רובה של הטלית, נטהרה מטומאתה הא', כיון שבטל ממנה שם טלית. ודוקא לענין שעטנז די במיעוט תפירות, כיון ששם בעינן שלא יהיה שום חיבור, משא"כ בס"ת דבעינן חיבור שייחשב כספר אחד. ולכן אין להכשיר בנקרעו התפירות, אלא כשרוב התפירות קיימות.
- הש"ך דחה הדמיון לטומאה, דשם נקרע גוף הטלית ולכן בטל ממנה שם בגד, משא"כ בס"ת שנקרעו רק התפירות. ועוד שלענין טומאה יש כלל דבעינן כלי כמעיקרא, וכיון שהוא השתנה בטלה הטומאה, ואין לדמותו להל"ס"ת. ולכן הכריע כתרוה"ד. ולמעשה פסק השו"ע - שכל שנשארו חמש או שש תפירות - כשר לקרוא בו.
- אולם הפת"ש הביא ש"א כט"ז, והטעם דבס"ת לא די שייחשב חיבור, אלא כך ההל' שצריך להיות תפור רובו או כולו.

❖ נשארו ב' תפירות - האם חשיב כמחובר וכשר לקרוא בו?

סעיף ד' - יריעה שאינה תפורה לס"ת:

שו"ע - "אם יריעה אחת אינה תפורה עמו, אפילו היא מונחת עמו, אין קורין בו"⁶⁶.

סימן רעט' - דיני הגהת ספר תורה ושלא ישהנו מוטעה:**סעיף א' - אסור להשהות ס"ת שאינו מוגה:**

שו"ע - "ספר תורה שאינו מוגה, אסור להשהותו יותר משלשים יום, אלא יתקן או יגנוז. (והוא הדין לשאר ספרים) (רש"י ובי"י בשם הגהות מימוני ורבינו ירוחם נתיב נ"ו). ואין להגיה שום ספר על פי הסברא, כי אם בראיה ברורה שיש בו טעות (הרב ר' דוד כהן בית ט"ו וחרם קדמונים)⁶⁷.

סעיף ב' - נמצאה טעות בשעת הקריאה בתורה:

שו"ע - "קראו בספר תורה בצבור ונמצא בו טעות, מוציאין ספר תורה אחרת ומתחיל ממקום שנמצא הטעות, ומשלימין שבעה על אותם שקראו במוטעה. ואם נמצא הטעות באמצע קריאת התורה, גומר קריאתו בספר הכשר

הט"ז הקשה שלפי תורה"ד שהשוה דין זה לשעטנז, אם כן- שם האיסור קיים אפי' בב' תפירות בלבד- ואם כן גם כן 2 תפירות צריכות להיות חשובות כחיבור וכשר לקרוא בו? אז מדוע הוא כתב דווקא 5 או 6 תפירות? הש"ך כתב ב' אפשרויות בזה:

- גם לענין ס"ת די בב' תפירות, וכונת התורה"ד דבעינן תפירות בני קיימא.
- אף שלענין שעטנז די בב' תפירות, היינו שהיו חיבור לחומרא. אבל לענין ס"ת בעינן דוקא ה' תפירות כדי שהחיבור יהיה ניכר, דלא אורח ארעא לקרוא בס"ת שמחובר בב' תפירות.

⁶⁶ דהיינו- אפילו שיש בספר את כל היריעות- כל שאחת מהם לא תפורה בו- לא קוראים בו.

איסור השהיית ס"ת שאינו מוגה:

הגמ' בכתובות יט: אומרת- "ספר שאינו מוגה - עד ל' יום מותר לשהותו, מכאן ואילך אסור לשהותו משום שנא' 'אל תשכן באהליך עולה'". וכ"פ השו"ע.

❖ ס"ת שנמצא בו פסול, והתערב בס"ת אחרים- האם בטל ברוב או שצריך לחפש היטב עד שימצא אותו:

כתב הפת"ש- שלכתחילה- מטעם ד'אל תשכן באהליך עולה', אין לסמוך על ביטול ברוב וספיקות, אלא צריך להתאמץ ולחפש עד שימצאו הטעות ויתקנו.

בדיעבד שחיפשו ולא מצאו את הס"ת עם הטעות- האם אפשר לסמוך שהוא בטל ברוב הספרים האחרים הכשרים?

- י"א שאפשר לסמוך על ביטול ברוב, ולכן מותר לקרוא בכל"א מהספרים, ולא אמרינן שהספר הוא דבר חשוב ואינו בטל. ועוד שיש צירופים להקל, ד"א שמותר לקרוא בספר שיש בו טעות, וגם יש ספק שמא הטעות היא בחומש אחר (שבעלמא אפשר להקל בשעה"ד, וכאן מחמת הביטול ברוב אפשר להקל לכתחילה).
 - **חת"ס**: אין לסמוך כאן על ביטול ברוב. 1. הספר דומה לחתיכה הראויה להתכבד שבלעה טיפת חלב, שהיא בעצמה אסורה. 2. ל"ש ביטול ברוב במקום שאפשר לברר, ואפי' אם קשה לברר.
- וכתב הח"ס**- שאין לדמות דין זה לחמץ שאבד ולא מצאוהו: שכן לגבי חמץ נח' תנאים במקרה שהיה חמץ, ואח"כ בדק ולא מצא, ש"א שאפשר לתלות שבא עורב ונטלו, אבל לענין ס"ת לכו"ע לא מהני, דל"ש לתלות בשום דבר, דטעות להיכן אזל, וע"כ שלא בדק היטב. **ולמעשה כתב חת"ס**: יש להגיה חומש א', שנדע בבירור שאין בו טעות. ואם אין זמן לבדוק אפי' חומש אחד, חשיב כא"א לברר, ואז אפשר לסמוך על ההיתר של ס"ס

אם נמצאה טעות תוך כדי קריאה בתורה- האם אפשר לתלות שזהו הספר שהיה פסול?

➡ **חת"ס**: אין לתלות ולומר, שכיון שמצאו טעות בס"ת, א"כ זהו הס"ת שאבד מעיקרא וכל השאר כשרים. הטעם - טעות בס"ת שכיחא טובא.

➡ **פת"ש** - ואם הגיה שאר הס"ת ולא מצא בהם טעות, אז ודאי יש לתלות שהס"ת שנמצאה בו טעות הוא הס"ת שאבד מעיקרא (דגם למ"ד שלא אמרינן זה שאבד זה שנמצא, מועילה בדיקה, כמ"ש רשב"ג: תיבדק כל השדה כולה).

ומברך לאחריה ואינו מברך לפניו, כי ברכה שבירך לפניו בספר תורה הפסול, וכן קריאה שקראו בו, עלתה להם בדיעבד".

רמ"א - "ואין חילוק בזה בין שנמצא הטעות בספר תורה ראשונה בין שנמצא הטעות בשנייה שקורין בה חובת היום למפטר (ועיין בא"ח סימן קמ"ג) 68".

סעיף ג' - ס"ת המוחזק כמוטעה:

שו"ע - "ס"ת שנמצאו בו שלש טעויות, אסור לקרות בו עד שיגיהנו, כי הוא מוחזק כמוטעה" 69.

סעיף ד' - עד כמה טעויות אפשר לתקן:

שו"ע - "ספר תורה שיש בו ג' טעויות בכל דף ודף, יתקן. ואם היו ד', יגנו. ואם היה רוב הספר מוגה והשאר יש בו ד' טעויות בכל דף, ונשאר אפילו דף אחד מאותו השאר המשובש בלא ד' טעויות, הרי זה יתקן. במה דברים אמורים, שכתב המלא חסר, לפי שהוא גנאי לתלות כל כך ביני שיטי. אבל אם כתב החסר מלא, אפי' יש בכל דף ודף כמה טעויות, יתקן, לפי שאין הגרידה גנאי כמו התלייה" 70.

רמ"א - "וכשגורד, ירחיב האות שלפניו ושלאחריו קצת, שלא יהא מקום הגרד הפסק בתיבה (ב"י ומרדכי ה"ק)".

68 דינים אלו של טעות שנמצאה בס"ת תוך כדי הקריאה - מבוארים באריכות בסימן קמ"ג באו"ח - ראה בסיכום על הלכות קריאת התורה.

69 **ס"ת שנמצאו בו ג' טעויות - חזקה עליו שהוא מוטעה:**

כתב הרשב"א - שאם מצאו ג' טעויות בס"ת, אסור לקרוא בו עד שיגיהנו, דע"ג' טעויות הספר מוחזק כמוטעה. וכ"פ השו"ע. והסביר רעק"א - שהיינו שצריך להגיה את כולו, דכולו מוחזק בטעות, ולא מספיק שיתקן הטעויות (משא"כ בטעות א' או שניים, שמספיק לתקן הטעויות).

❖ **ס"ת שעשו לו הגהה ולאחר מכן מצאו בו טעות - האם הורעה חזקתו או שסגי בתיקון?**

הפמ"ג כתב ב' אפשרויות בזה:

- כיון שמצאו טעות אחרי ההגהה, איתרע חזקתיה של המגיה וחושדים שמשקר, ולכן צריך להגיה הכל מחדש.
 - תולין שהטעות זו שגיהה, ושאר הספר מוגה כדינו.
- למעשה - ברעק"א משמע שהפמ"ג לא הכריע, ובפמ"ש משמע שהכריע למסקנה להגיה כולו.
- ובשה"ד - כתב הא"ר שאפשר להקל ולהגיה חומש אחד, ולקרוא בו.

70 **תיקון הספר:**

הגמ' במנחות כט: אומרת - שס"ת שיש בו עד ג' טעויות בכל דף - ניתן לתקנו, אבל ד' ומעלה בכל דף ודף - יגנו ולא יתקנו אותו - וכ"פ השו"ע. וכל מה שאמרנו שאם יש בו ד' טעויות בכל דף ודף יגנו - היינו שאין בו דף שלם בלי טעויות, אבל הגמ' שם במנחות אומרת שאם יש בו דף אחת שלימה, "מצלת על כולו", וכ"פ השו"ע. וכל זה דווקא שהיה דף שלם מעיקרא אבל לא מהני שיתקן עכשיו דף אחד ואז יתלה בו השאר. וכל מה שהחמרנו ב-ד' טעויות הוא כשהן חסרות - ואז צריך להוסיף הרבה אותיות בין השורות ודמי למנומר, אבל אם הטעות הוא באותיות יתירות - אומרת שם הגמ' דלית לן בה כי פשוט מוחק אותם וזה לא גנאי גדול.

סיכום: ב- 3 טעויות בעמוד יכול לתקן בלי בעיה. אם יש 4 טעויות - לא יתקן אלא"כ יש עמוד שלם שאין בו טעויות ואז "הוא מציל על כולם" - וגם אם אין עמוד כזה ויש 4 טעויות מה שהם פוסלות לגמרי ולא יתקן הוא בטעויות הדורשות הוספת אותיות, אבל טעויות של מחיקת אותיות לית לן בה ושרי.

לכתח' עדיף לתקן ע"י גירוד האות ולא ע"י קילופה הקלף - כ"כ התשב"ץ, וטעמו - כי קילוף יביא לכך שסייר שכבה מהקלף ואז יכתוב מקצת הס"ת על הגויל ומקצת על הקלף שפסול. אבל למנהיגו שכותבים על קלף - מותר לקלוף, דל"ש חשש זה.

סעיף ה' - דילג על מספר שורות כיצד יתקן:

שו"ע - "אם דילג שני שיטין או ג', לא ימחוק שלשה שיטין לכתוב במקומם ארבעה או ה' להכניס מה שדילג, מפני שממעט הכתב ומחזי כמנומר (פ"י כעור נמר שיש בו גוונין הרבה). וטוב לסלק היריעה. (ומ"מ הסופרים נהגו לתקן, וכמו שנתבאר לעיל ריש סי' רע"ה)".

סימן רפ' - נקרעה היריעה לאחר תפירתה:

סעיף א' - ס"ת שנקרעה בו יריעה:

שו"ע - "ספר תורה שנקרעה בו יריעה בתוך שני שיטות, יתפור. בתוך ג', לא יתפור. במה דברים אמורים, בישן שאין עיפוצו ניכר. ואם ניכר הגויל שהוא עפוף, תופר אפי' קרע הבא בתוך ג'. (אבל לא יותר) (ריב"ש). וכן בין דף לדף ובין תיבה לתיבה, יתפור. וכל הקריעות אין תופרין אותם אלא בגידים שתופרין בהם היריעות זו לזו"⁷¹. **הגה:** וי"א שנוהגין לתפרם במשי (ת"ה סי' נ"א והרא"ש כלל ג' וסה"ת). וכן נוהגין האידנא, אבל העיקר לתפרם בגידין, אם אפשר (ש"ס ופוסקים וריב"ש). וי"א דמותר לדבק עליו קלף מבחוץ, כל זמן שמותר לתפרם, ולדבק הקריעה ע"י כך (שם סי' ל"א). וכן אם נחסר דבר, כותבין על הקלף הדבוק (מהרי"ק שורש קכ"ב), וכן נהגו (ועיין לקמן סימן ר"ץ). ובכל הקריעים יזהר שלא תחסר אות אחת או תשתנה צורתה או תחלק. **הגה:** ואם נחלק שום אות על ידי הקריעה, פסולה, ולא מהני מה שמדבקו מאחוריו (שם). וכן יזהר שלא יתחב המחט תוך הכתב, אלא חוץ לכתב".

סעיף ב' - החלפת יריעות של ס"ת שבלו:

שו"ע - "ס"ת שבלו ממנו יריעות ובא להחליפם, אפילו לא בלו ממנו אלא אחת או שתיים, צריך להחליף שלש, לפי שאי אפשר שיהיו אותם שמחליף דומות לגמרי לאחרות ולכך צריך שיהיו לפחות שלשה דומות"⁷².

71 דין ס"ת שנקרעה חלק מהיריעה שלו - האם וכיצד יכול לתקנה?

אם הקרע נכנס עד 2- שורות של כתב - יכול לתקנו ע"י תפירה בחוט הכשר לתפירת ס"ת. אם הקרע הוא עד 3 שורות-יכול לתקנו רק אם העור נעשה עם עפצים - שאז התפירה פחות ניכרת ולכן הקלו בזה יותר שעד 3 שורות אפשר לתקן.

אבל אם הקרע עולה בין העמודות (ולא נכנס לשורות של הכתב אלא ביניהם) - **כתב הש"ך** שמותר לתקנו אפילו הוא כנגד הרבה שורות וכל מה שאמרנו שאפשר לתקן הוא כמובן דווקא כשלא נפגעת אות על ידי זה. וי"א שמותר לתקן שלא ע"י תפירה אלא ע"י הדבקה של מטפחת מאחור, **ולכך נטה הרא"ש**, וחלק עליו **המהר"ם - והשו"ע הביא זאת כ"א**. אבל אם נקרע הקלף כך שנחתכה אות וכד' - לא מהני מה שמחבר אותה ע"י התפירה מכיוון שזה לא נחשב כתיבה אלא סתם הדבקה של אות שנפסלה.

ולכתח' נכון לתפור ע"י גידים של חיה טהורה, אבל הרמ"א הביא שיש נוהגים לתפורם עם משי ושאפשר לעשות כן למרות שמעיקר הדין צריך לתפור ע"י גידים.

72 החלפת יריעות בס"ת שבלה:

למדנו במס' סופרים: ס"ת שלא בלה אסור ליטול פחות מג' יריעות, ולכן יטול לפחות ג' יריעות וישים במקומם ג' אחרות. ופ"י **הטור** - אפי' אם בלו רק יריעה אחת או שתיים, צריך להחליף ג'. משום שא"א שיהיו היריעות שמחליף דומת לגמרי ליריעות המקוריות, ולכן צריך שיהיו לפחות ג' שאין כ"כ גנאי בשינוי. וכ"פ **השו"ע**.

הח"צ כתב שיש להקל ולהחליף יריעה אחת אפי' שבלה. אבל **שאר האחרונים** חולקים עליו, וכתבו להחמיר כמ"ש **השו"ע**.

❖ בדיעבד:

כתב הט"ז שאם החליף פחות מג' יריעות, כשר בדיעבד.

❖ החלפת יריעה בס"ת חדש שיש בו טעויות:

כתב הרעק"א שכל הדין שלא יכול להחליף פחות מג' יריעות הוא דווקא בס"ת שבלה אסור, משום שבכזה ניכר השינוי והווי גנאי. אבל בעלמא אם נמצאה טעות וצריך להחליף היריעה, יכול להחליף יריעה א'.

סימן רפא' - מי כשר לכתוב ס"ת, ואם אמר הסופר שלא כתב האזכרות

לשמן:

סעיף א' - ס"ת שכתבו אפיקורס או עכו"ם:

שו"ע - "ס"ת שכתבו אפיקורוס, ישרף⁷³. כתבו עובד כוכבים, יגנז. נמצא ביד אפיקורוס, ואינו יודע מי כתבו, יגנז. נמצא ביד עובד כוכבים, ואינו יודע מי כתבו, יש מי שמכשיר ויש אומרים יגנז⁷⁴. וחייבין הצבור לקנותו ממנו בכדי

וכ"כ הפת"ש לגבי יריעה שנקרעה וא"א לתקנה, שדי להחליף יריעה אחת.

⁷³ **ס"ת שכתבו מין:** שהוא כומר לע"ז - ישרף דוודאי כתבו לשם ע"ז.

ואם בשעת הכתיבה היה רק חשוד על ע"ז ואחרי כן הוברר שהוא מין:

- **תשו"מ:** אם אח"כ התברר שהוא באמת מין, אף שבשעת הכתיבה היה רק חשוד - ישרף.
- **נו"ב:** כיון שבשעת הכתיבה היה רק חשוד, אף שאח"כ התברר שהוא מין - לא ישרף, אלא יגנז.

מאמין בשבתי צבי שר"י:

פת"ש: דינו כמין, והספר ישרף.

קראים

פת"ש: אף שהרמב"ם מנאם בכלל מינים, לענין זה לא נחשבים מינים, וצריך לגנוז הספר. ומי ששרפו עובר משום 'לא תעשון כן'.

*****אם נמצא ביד מין - יגנז, כי ספק כתבו ספק מצאו.**

⁷⁴ **כתבו גוי: גמ' בגיטין מה' -** "ספר תורה שכתבו עובד כוכבים - יגנז. שנאמר 'וקשרתם וכתבתם' - כל שישנו בקשירה ישנו בכתיבה, וכל שאינו בקשירה אינו בכתיבה". ר"ן: הפס' מלמד שפסול לכתוב תפילין ומזוזות, וממילא כ"ש שפסול לכתוב ס"ת שקדוש יותר. וכ"פ השו"ע.

ט"ז: יגנז ולא ישרף, כיון שיש ספק אם כתבו לשם ע"ז.

❖ **מה דין חומשים וסידורים המודפסים ע"י גוי**

פת"ש: הפוסקים נח' בזה.

❖ **כתב גוי לצורך ישראל (בוודאי שאינו כשר לקריאה כי הגוי אינו בכלל קשירה אז אינו בכלל כתיבה, אלא השאלה - אם צריך**

לגנוז):

כתב הנו"ב שא"צ לגנוזו, מב' טעמים: 1. דוקא אם הגוי כתב לעצמו חיישין שכתב לשם ע"ז, אבל אם כתב לצורך ישראל וגם כתבו על של ישראל (חצבו על ארה"ק), לא חיישין. 2. דוקא אם הגוי כתב בלשון לע"ז חיישין, שאז הוא מבין מה שהוא כותב. אבל אם כותב באשורית ע"פ הסימן שישראל מצייר לו, א"כ הגוי עושה מעשה קוף בעלמא ולכן אין לחוש.

*****נמצא ביד גוי:**

למדנו בגמ' (שם) - "נמצא ביד עובד כוכבים - אמרי לה יגנז. [ופירש"י: מספיקא שמא הוא כתבו], ואמרי לה קורין בו".

ונחלקו הראשונים בטעם המתירים לקרוא בו:

- **רש"י:** דספק ספיקא הוא, שמא ישראל כתבו, ואם תמצא לומר הוא כתבו שמא למכור לישראל כתבו ולא לשם עבודת כוכבים.
- **תוס':** דאיכא למתלי טפי שישראל כתבו, דאין דרך עובד כוכבים לכתוב (אבל אין להתיר משום שמא כתבו למכור לישראל, דגם בזה הוא פסול). ר"ן - אבל דרך מין לכתוב.

הלכה למעשה:

✚ **הטור כתב:** יגנז ואין קורין בו.

✚ **הרמב"ם כתב:** קורין בו.

ובשו"ע הביא את 2 השיטות - "יש מי שמכשיר, וי"א שיגנז".

אבל - אם הגויים הוחזקו בבית ס"ת - חזקה שהוא נלקח מישראל והוא כשר לקרוא בו:

כתב הר"ן - שאם הגויים הוחזקו שבזו ס"ת של ישראל - תולים שהספרים הנמצאים בידם נכתבו בידי ישראל, שזה שכיח טפי, ובזה לכו"ע קורים בהם. וכ"פ השו"ע. ובש"ך הוסיף שה"ה במקום שהגויים הוחזקו שאינם יודעים לכתוב, כי מוכח שהם בזזו אותו מישראל, ולא כתבו בעצמם.

דמיו או יותר מעט ולגנוז, כדי שלא יזלזל בו. ואם רצה להעלות בדמיו יותר מכדי דמיו הרבה, מניחין אותו בידו⁷⁵.
ואם הוחזקו שבזו עובדי כוכבים ספרי ישראל, תולים שאותם ספרים שלהם היו וקורין בהם".

סעיף ב' - גר שחזר לסורו מיראה:

שו"ע - "גר שחזר לסורו מחמת יראה, כשר לכתוב ספר תורה"⁷⁶.

סעיף ג' - כתבו מסור, אשה, קטן, כותי, מומר:

שו"ע - "סי"ת שכתבו מסור, עבד, אשה, קטן, כותי, ישראל מומר⁷⁷, פסולין"⁷⁸.

סעיף ד' - כתבו ממזר:

שו"ע - "סי"ת שכתבו ממזר, יש פוסלין. (וה"ה גר תושב) (מרדכי סה"ק)⁷⁹.

75 החובה לקנות ס"ת שנמצא אצל גויים:

למדנו במשנה: "אין לוקחין ספרים תפילין ומזוזות מן העובדי כוכבים, יותר על כד' דמיהן", ובגמ' - "הא בכדי דמיהן לוקחין".
והסביר הטור - אף שאסור לקרות בס"ת הנמצא ביד גוי, מ"מ חייבים לקנות מהם בכדי דמיהם, כדי שלא יזלזלו בו. וכ"פ השו"ע.
וכתב הט"ז - שאף אם בתחילה הגוי רוצה דמים מרובים - אינו פטור מיד מלקנותו, אלא ינסה לרצותו למכור בפחות, דהיינו מעט יותר מכדי דמיו.
ורק אם בכ"ז לא יסכים - אז לא יקנה.

❖ האם מותר לקרוא בס"ת פסול ביחידות בביתו:

בשאלה זו נחלקו הש"ך והט"ז ושורש מחלק' היא האם או חוששים שמא מתוך שנתיר לו לקרוא בו בביתו - יבואו לטעות ולקרוא בו בבהכ"ס
בציבור:

- ט"ז: בס"ת שכתבו גוי אסור גם לקרות בו בביתו, וגם אם הפסול שלו לא ניכר, כגון שנכתב שלא לשמה - כיון שהפסול שלו אינו ניכר, יש לחוש שאם נתיר לקרוא בו ביחידות, יבואו לקרוא בו גם בצבור. משא"כ בשאר פסולים הניכרים, שאין לחוש. והראיה - מספק טריפה שאסור להניחה בביתו, שמא יבוא לידי תקלה. וכ"ד הרש"ל (רעק"א).
- ש"ך: מותר לקרוא בביתו. הטעם שאינו דומה לטריפה - 1. אסור דוקא בהרבה בהמות שמא יבוא לתקלה. 2. בטריפה יש יותר לחוש לתקלה, דאכילת איסור היא גנאי (תוס' שבת יב:). 3. לא כולם יודעים שזה טריפה. 4. שמא הבהמה תלך מעצמה לבית אחר, ולא ידעו שהיא טריפה. אבל בס"ת - 1. כיון שדרכו להיות בבהכ"ס, ואילו כאן הוא קורא בו רק בביתו, מוכח שהוא פסול ולא יבואו לטעות. 2. אפשר לכתוב על הספר עצמו שהוא פסול.

⁷⁶ טעם הדבר - שלא חשיב מין כיוון שחזר מיראה.

77 האם גם מומר לתאבון פסול לכתובה:

רעק"א: דוקא מומר להכעיס פסול לכתובת ס"ת, אבל מומר לתיאבון (כגון משום הרוחת ממון) כשר. הטעם - 1. אין טרחה: ולכן לא חוששין שלא כתב לשמה, דלא שביק היתירא ואכיל איסורא במקום שאין טרחה, וכמו שנאמן לענין איסור נבלה שבדק הסכין. ושוב הסתפק בזה, כיון שבס"ת הטעות שכיחא, ויש לחוש שהיתה טעות בכתובה ותיקן אותה באופן האסור שהוא פחות טירחא מהאופן המותר (לדעת הפת"ש אין לחוש לזה, כיון שאין בזה טרחה גדולה). 2. חשוד להכשיל אחרים ולא את עצמו: ולכן אם הסופר כתב הספר לבני העיר שהוא מכללם, ועולה לקרוא בס"ת הזה ויוצא בו בפר' זכור, אין לחוש. וכמו שמותר לאכול אצל החשוד למכור לאחרים טרף.
ולמעשה לא רצה לסמוך להתיר, אא"כ יסכימו עמו.

⁷⁸ בהל' תפילין יש כלל - כל שישנו בקשירה ישנו בכתובה, וכל שאינו בקשירה אינו בכתובה.

והר"ן כתב שהפס' מלמד שפסולים לכתוב תפילין ומזוזות, וממילא כ"ש שפסולין לכתוב ס"ת שקדוש יותר. וכ"פ השו"ע.

✚ האם חרש כשר בכתובה: כתב הפמ"ג שהוא כשר לכתוב ס"ת, מכיוון שחשיב שישנו בכלל קשירה, כמו מי שנקטעה ידו, אף שבפועל אינו יכול להניח. וכתב הפת"ש - שזה דוקא אם אחרים עומדים ע"ג להזהירו שיכתוב לשמה, ואת האזכרות כותב פקח.

✚ שוטה: כתב בפת"ש: שהוא פסול לכתוב ס"ת, דאינו בכלל דעת בכל התורה.

79 ממזר וגר תושב:

המשנה במס' סופרים אומרת: ממזר וגר תושב פסולים לכתוב. ועפ"ז כתב המרדכי - שאם כתבו ס"ת הוא פסול, וכ"פ השו"ע: ס"ת שכתבו ממזר פסול. והרמ"א: וה"ה גר תושב. ש"ך - משמע שכל הס"ת פסול.

סעיף ה' - סופר האומר שלא כתב האזכרות לשמן:

שו"ע - "ס"ת שאמר הסופר לאחר שיצא מידו: לא כתבתי האזכרות לשמן, אינו נאמן לפסלו. אבל נאמן הוא להפסיד כל שכרו. ולמה אינו נאמן לפסלו, שמא לא נתכוין אלא להפסיד על הלוקח או על זה ששכרו, ודומה שאינו מפסיד באמירה זו אלא שכר האזכרות⁸⁰. לפיכך אם אמר: ספר תורה זה עורות שלו אינם מעובדים לשמן, מתוך שנאמן להפסיד שכרו נאמן לפסלו, שהכל יודעים שאם אין העורות מעובדין לשמן אין לו שכר כלל⁸¹".

וכתבו הטעמים לפסול: דיש לחוש שכשהמזמר יגיע לפס' לא יבוא ממזר בקהל ה", לא יכתוב האזכרה לשמה. וכן כשהגר תושב יגיע לפס' נבלה וגו' לגר אשר בשעריך וגו' כי עם קדוש אתה', לא יכתוב האזכרה לשמה. ואפי' יאמרו שהתכוונו לשמה, אכן סהדי שלא התכוין. **והש"ך דחה טעם זה,** דא"כ רק אותה היריעה תיפסל ולא כל הספר. ועוד, שאם כתבו שאר הספר חוץ מהפסול האלה, יהיה כשר. **ובפת"ש** כתב שלא ייתכן לפסול ס"ת שכתבו ממזר וגר, ומס' סופרים איירי רק שלא למנותו סופר הקהל או סופר בי"ד, שזה כעין התמנות.⁸⁰ **נאמנות הסופר שכתב האזכרות שלא לשמן:**

הגמ' בגיטין נד' אומרת: "ההוא דאתא לקמיה דרבי אמי - אמר ליה ספר תורה שכתבתי לפלוני, אזכרות שלו לא כתבתים לשמן. אמר ליה ספר תורה ביד מי, אמר ליה ביד לוקח. אמר ליה, נאמן אתה להפסיד שכרך, ואי אתה נאמן להפסיד ספר תורה (רש"י: כיון שאינו בידו). אמר ליה רבי ירמיה, נהי דהפסיד שכר אזכרות, שכר דספר תורה כוליה מי הפסיד. אמר ליה אין, שכל ספר תורה שאין אזכרות שלו כתובות לשמן, אינו שוה כלום".

סופר סת"ם שאמר שהאזכרות שכתב לא היו לשמן- אם זה כבר לא בידו- אינו נאמן להפסיד, אא"כ הוא יודע שיפסיד על ידי זה את כל שכרו ואז שרי.

אלא שיש לשאול ולהבין- מדוע אינו נאמן לפסול אא"כ זה בידו? [הרי בעלמא עד אחד נאמן באיסורין אפילו שאינו בידו]? **וכתב הר"ן** - שיש כאן חזקה שפועל עשה כהוגן מה שבידו, ולכן דוקא אם הספר בידו נאמן, אבל אם אינו בידו אינו נאמן.

דרך נוספת בה הסופר נאמן- אם אמר לקונה בפעם הראשונה שפגש אותו: כתב רי"ו - אפי' אם הספר אינו בידו, אבל אמר לו בפעם הא' שמצאו, דהיינו כשנתן לו הספר - ג"כ נאמן.

במקום בו הסופר נאמן זה אפילו אם בעל הספר מכחישו- כתב רי"ו- שאין חילוק אם בעל הספר שותק או מכחישו, כיון שהוא לא יכול לדעת אמיתת הענין. ולכן במקום שהסופר נאמן, היינו אפי' אם בעל הספר מכחישו.

❖ דינים נוספים:

✚ **כתב לו הסופר בחינם- האם יכול לפסול אותו ולומר שהאזכרות שלא לשמן? ש"ך** - אם הסופר לא מקבל שכר עבור הכתיבה, לא יהיה נאמן מכיוון שהספר אינו בידו, ואין לו נאמנות מצד הפסד שכר- כי לא קיבל שכר.

✚ **אם הקונה מכרו לאיש אחר- האם עדיין נאמן הסופר לפסול האזכרות אם מפסיד שכרו? פת"ש** - בכה"ג הסופר אינו נאמן לפסול הס"ת אפילו שמפסיד גם את שכרו, מכיוון שאם נאמין לסופר- נמצא שאנו גורמים הפסד ממון לקונה הראשון (שקנה מהסופר) והרי התורה אמרה שאין להוציא ממון ע"פ עד אחד- ופה ייצא ממון ע"י עד אחד שזה הסופר.

✚ **סופר שנשבע שלא יכתוב ס"ת בעיר הזו- וכתב: פת"ש** - אם עבר וכתב - הספר פסול.

✚ **הסופר טוען שאינו יודע ש'חק תוכות' פסול: פת"ש** - אפי' אם אמר שלא כתב 'חק תוכות', פסול, דמילתא דלא רמיא עליה דאיניש לאו אדעתיה.

⁸¹ **אמר הסופר שהעורות עובדו שלא לשמן:**

גיטין שם - "ההוא דאתא לקמיה דר' אבהו - א"ל ס"ת שכתבתי לפלוני, גוילין שלו לא עיבדתים לשמן. א"ל ספר תורה ביד מי, א"ל ביד לוקח. אמר לו, מתוך שאתה נאמן להפסיד שכרך, אתה נאמן להפסיד ספר תורה. ומאי שנא מדרבי אמי - התם איכא למימר טעי בד' ירמיה, הכא כיון דקא מפסיד כוליה אגריה ואתא ואמר, אימור קושטא קאמר".

והסבירו הראשונים - שכיוון שכל אחד יודע שעור שעובד שלא לשמו הוי פסול- אא"כ יודע שיפסיד שכרו ולכן אין חשש שמשקר בסתמא כי אדם לא יגרום סתם הפסד כספי גדול לעצמו.

סיכום- באיזה מצבים נאמן הסופר לומר שהאזכרות נכתבו שלא לשמן:

- א. **אם זה בידו** - דהיינו שעדיין אל מסר את הס"ת.
- ב. **אם יש לו הפסד גדול באמירה כזו** - כגון כשאומר שעיבד את העורות שלא לשמן.
- ג. **אם אמר לקונה בהזדמנות הראשונה שפגש אותו.**

רמ"א- "מיהו כשכר חומש בעלמא חייב לשלם לו, דהא מכל מקום לא גרע מחומש (מרדכי פ' הניזקין)⁸²."

סימן רפב' - לנהוג כבוד בספר תורה, ודין תשמישיה:

סעיף א'- ההתנהגות בפני ספר תורה:

שו"ע- "חייב אדם לנהוג כבוד גדול בס"ת. ומצוה לייחד לו מקום ולכבד המקום ההוא ולהדרו ביותר. ולא ירוק כנגד ספר תורה. ולא יגלה ערותו כנגדו. ולא יפשוט רגלו כנגדו. ולא יניחנו על ראשו כמשוי. ולא יחזור אחוריו, אלא אם כן גבוה ממנו עשרה טפחים, אלא ישב לפניו בכובד ראש וביראה ופחד, שהוא העד הנאמן על כל באי עולם, שנאמר: והיה שם בך לעד (דברים לא, כו), ויכבדנו כפי כוחו".

סעיף ב'- עמידה בפני ס"ת מהלך:

שו"ע- "הרואה ס"ת כשהוא מהלך, חייב⁸³ לעמוד לפניו, ויהיו הכל עומדים עד שיעמוד זה שמוליכו ויגיעו למקומו, או עד שיתכסה מעיניהם".

רמ"א- "אבל לפני חומשים שלנו אין צריכים לעמוד (ב"י בשם הרמב"ם). ויש מחמירים (רשב"א סי' קמ"ד). השומע קול⁸⁴ הנושא ספר תורה אף על פי שאינו רואה אותו, חייב לעמוד (ב"י בשם הרב רבינו מנוח)".

סעיף ג'- רכיבה על חמור עם ס"ת:

שו"ע- "היה הולך ממקום למקום וס"ת עמו, לא יניחנו בשק ויניחנו על גבי חמור וירכב עליו, אלא מניחו בחיקו כנגד לבו והוא רוכב על החמור. ואם היה מפחד מפני הגנבים, מותר".

סעיף ד'- הרחקת ס"ת מבית הכסא:

שו"ע- "לא יאחוז אדם ס"ת ויכנס בו לבית הכסא או לבית המרחץ או לבית הקברות⁸⁵, אף על פי שכרוך במטפחת ונתון בתיק שלו, ולא יקרא בו עד שירחיק ד' אמות מהמת או מבית הקברות או מבית הכסא. ולא יאחוז ספר תורה בלא מטפחות".

⁸² **שכר עבור חומש:** דין זה תלוי במחלק' שהוזכרה לעיל- האם מותר לקרוא בביתו בס"ת פסול כי נכתב שלא לשמה.

- **מרדכי:** צריך לשלם לסופר את שכרו עבור כתיבת חומש, כי אע"פ שהספר פסול כס"ת, מ"מ אפשר להשתמש בו לחומש ללמד התינוקות. ולכן צריך לשלם לסופר שכר חומש. וכ"פ הרמ"א. וכ"כ הש"ך לשיטתו שגם בפסול כזה שאינו ניכר, מותר לקרוא בו, וא"כ חשיב כחומש.
- **ט"ז:** א"צ לשלם לו שכר כלל, אפי' עבור חומש, מכיון שזה פסול שאינו ניכר (שלא לשמה), א"כ אסור לקרוא בו אפי' ביחיד, ואינו יכול להשתמש בו כחומש.

⁸³ האם גם מי שעוסק בתורה חייב לעמוד כשרואה ס"ת מהלך?

כתב הפת"ש- שגם הוא צריך לעמוד לפני ס"ת, שכן דין עמידה לפני הספר נלמד בק"ו מעמידה לפני ת"ח, ושם חייב לעמוד גם בזמן לימודו.

⁸⁴ **האם טוב לעשות פעמונים לס"ת:**

- **ר' מנוח:** נהגו לעשות פעמונים לס"ת.
- **ט"ז:** אין לעשות פעמונים, כיון שבשבת יהיה אסור להוציא ס"ת עם פעמונים, משום איסור השמעת קול בשבת. ואף שהרמ"א כתב ש"א שבזה"ז מותר, כיון שאיננו בקיאים בעשיית כלי שיר, יש להחמיר: 1. לדעה הא' ברמ"א אסור גם בזה"ז. 2. הדעה המקילה היא דוקא בדברים שאינם דומים לכלי שיר, כמו סיפוק וטיפוח, אבל פעמון שדומה ממש לכלי שיר לכו"ע אסור.

⁸⁵ **גמ' סנהדרין כא-:** "אינו נכנס בה לא לבית המרחץ ולא לבית הכסא, שנא' 'והיתה עמו וקרא בו' - מקום הראוי לקראות בו".

סעיף ה' - אין זורקין ספרי קודש:

שו"ע - אין זורקין כתבי הקדש, ואפילו הלכות ואגדות. (ואסור להפוך אותו על פניהם, וכשמצאו כך צריך להפכן) (מהרי"ל).

סעיף ו' - כניסה עם קמיעין לביה"כ:

שו"ע - "הקמיעין, אם היו מכוסים עור מותר ליכנס בהם לבית הכסא, ואם לאו, אסור".

סעיף ז' - איסור ישיבה על מטה שס"ת עליה:

שו"ע - "אסור לישוב על המטה שספר תורה עליה. הגה: וכל שכן שאסור להניחה ע"ג קרקע"⁸⁶. והוא הדין שאר ספרים⁸⁷ (ב"י בשם הר"ר מנוח ובשם א"ח וכל בו). ואפילו על המדרגות שעושין לפני ארון הקודש, אסור להניח ספרים (הגמ"י) ולא יניח אדם ס"ת על ברכיו ובי אצילי ידיו עליו (מהרי"ל). ונ"ל דהוא הדין שאר ספרים⁸⁸.

סעיף ח' - שימוש בפני ס"ת:

שו"ע - "בית שיש בו ס"ת לא ישמש בו מטתו עד שיוציאנו. ואם אין לו מקום להוציא, יעשה לפניו מחיצה גבוה עשרה טפחים. אבל ע"י הנחת כלי בתוך כלי שאינו מיוחד אינו מותר אלא בתפילין ושאר כתבי הקדש וחומשים, אבל לא בס"ת, והרמב"ם מתיר אף בס"ת. ואם פירש טליתו על הארגז שמונח בו, חשוב ככלי בתוך כלי"⁸⁹.

86 נפלו ספרים על הקרקע:

פת"ש: אם יש שיהיו וטורח עד שיגביה כ"א בפנ"ע, יכול להניחם זע"ז בערימה על הקרקע, ואז ירימם בבת אחת.

87 האם דין איסור ישיבה הוא גם ביחס לשאר ספרים אחרים:

- **ר' מנוח**: י"א שדוקא בס"ת אסור ולא בשאר ספרים, אבל טוב להחמיר גם בשאר ספרים. ומ"מ א"צ להחמיר לא בזמן הלימוד בביהמ"ד שאין מקום לתלמידים, ואז מותר לשבת בשווה עם הספרים.
- **ארחות חיים**: אין להקל בשאר ספרים, כדי שלא יראה שמזלזל בכבוד הספרים.
- **למעשה** - פסק הרמ"א שיש להחמיר בשאר ספרים, אבל הש"ך כתב שיש להקל בזמן הלימוד כשאינו מקום.

88 האם מותר לשבת על תיבה שהס"ת בתוכה:

- **רמ"א** (בתשובה), ט"ז: אסור לשבת עליה, ולא אמרינן שחשיב כרשות בפני עצמה. הטעם: א. כמו לענין תפילין, שאף שמונחין כלי בתוך כלי אסור לשים אותם תחת מראשותיו, ולא אמרינן שהכלי מפסיק (רמ"א). ב. כמו לענין טומאה, שנח' לגבי תיבה האם חוצצת כיון שהיא אוהל זרוק, והל"כ כמ"ד שאינו חוצץ. **הש"ך** דחה הראיה מטומאה, כיון ששם שייך דיני חציצה, והיינו שהתיבה נחשבת כלי ולא אוהל אבל לענין ס"ת לא שייך גדר של חציצה, וגם אם חשיב כלי ייתכן שיהיה מותר לשבת. **הט"ז כתב לאסור** אפילו אם הניחו טלית על התיבה - כיון שהכל נחשב כדבר המיטלטל ולא הוי חציצה, אבל אם חיבר התיבה לכותל - היא נחשבת לדבר המחובר לקרקע שאינו מיטלטל ולכן משמשת חציצה ואפשר לשבת עליה. אבל לישון עליה מ"מ אסור כי זה חמור הרבה יותר ואפילו במקרים שהתירו לשבת. • **ב"ח**: מותר לשבת עליה.

הפת"ש הביא כמה דעות בזה:

- א. בשעה"ד אפשר להקל כב"ח, ודוקא אם התיבה היא לא כלי המיוחד לספרים. וכ"ש אם יש בתיבה דברים נוספים, שאז התיבה לא בטלה לספרים. ודוקא בספרים יש להקל, אבל לא בס"ת.
- ב. אם מכסה התיבה לא נוגע בספרים, יש להקל.

89 דינים שונים מהפת"ש בענין תשמיש בפני ס"ת / ספרי קודש:

- ❖ **אם הספרים למעלה מ' טפחים**: כתב הפת"ש - שלא מהני לענין תשמיש.
- ❖ **האם מועילה נתינת וילון סביב המיטה / סביב הספרים**: פת"ש: לא חשיב מחיצה.
- ❖ **חדר הפתוח לחדר שיש בו ס"ת / ספרים**: פת"ש: גם בחדר הזה אסור לשמש. אבל אם יעשה וילון על הפתח, מותר.
- ❖ **מחיצה מרשת**: פת"ש: לא חשיב מחיצה.

סעיף ט'- כל הטמאים מותרים לגעת בס"ת:

שו"ע- "כל הטמאים, אפילו נדות, מותרים לאחוז בס"ת ולקרית בו. והוא שלא יהיו ידיהם מטונפות או מלוכלכות".

סעיף י'- ס"ת שבלה:

שו"ע- "ספר תורה שבלה או נפסל, נותנין אותו בכלי חרס וקוברין אותו אצל ת"ח, וזו היא גניזתו⁹⁰".

סעיף יא'- מטפחות של ס"ת שבלו:

שו"ע- "מטפחות ספרים שבלו, עושין אותם תכריכין למת מצוה וזו היא גניזתן".

סעיף יב'- דברים המשמשים לס"ת:

שו"ע- "תיק שהוכן לס"ת והונח בו, וכן המטפחות והארון והמגדל שמניחים ס"ת בו, אף על פי שאין מניחים בו ס"ת כשהוא לבדו אלא כשהוא בתיק, וכן הכסא שהוכן להניח ס"ת עליו, והונח, כולם תשמישי קדושה הם ואסורים, ולאחר שיבלו או ישברו, נגנזים⁹¹".

סעיף יג'- תיבה או כסא לס"ת שנשברו:

שו"ע- "תיבה שנשברה, מותר לעשות ממנה אחרת קטנה. אבל אסור לעשות ממנה כסא לספר תורה. וכסא שנשבר, מותר לעשות ממנו כסא קטן, ואסור לעשות ממנו שרפרף (פי' ספסל קטן) לכסא".

סעיף יד'- דין הבימה:

שו"ע- "הבימות שעומד עליהם האוחז הספר, אין בהם קדושת ס"ת אבל יש בהם משום קדושת בית הכנסת".

סעיף טו'- תנאי בדבר שעשה לס"ת:

שו"ע- "כל מה שעושה לספר תורה, אם עשאו על תנאי להשתמש בו שאר תשמיש אם רצה, מועיל בו התנאי".

סעיף טז'- קדושת הנוי של הס"ת:

שו"ע- "תפוחי כסף וזהב שעושים לספר תורה לנוי, תשמישי קדושה הם ואסור להוציאם לחולין, אם לא לקנות בהם ס"ת או חומש".

❖ **ספרים הנדפסים: כתב הפת"ש** - שבשעה"ד כשאנו יכול לעשות כדון הש"ס, יש להקל לת"ח לשמש בחדר שיש בו ספרים הנדפסים:

או ע"י גוי, או בכתב שאינו אשורי (כתב אשכנזי, כתב רש"י). והיינו דוקא בזמן חיוב: עונה, ליל טבילה, יציאה וביאה מהדרך.

⁹⁰ ואם יש לחוש שיוציאום וישרפום - **כתב הפת"ש** שיכול להניחם בכלי חרס במקום צנוע אחר, ולא ליד ת"ח כדי שלא ישרפו אותם.

⁹¹ **מקור הדין במסכת מגילה דף כו:** "תשמישי מצוה נזרקין, תשמישי קדושה נגנזין".

מה הגדר של "תשמיש קדושה":

ב"י: אם הספר מונח עליו ישירות - זה תשמיש.

ואם יש דבר המבדיל ביניהם - תשמיש דתשמיש.

גר"א - דוקא לענין בימה שמנח עליה, אם לא מונח עליה ישירות הוי תשמיש דתשמיש, כיון שלפעמים מניחים עליה ישירות אבל לענין תיבה שמונח בתוכה, אפי' אם לא מונח בתוכה אלא בתיק חשיב תשמיש קדושה, כיון שלעולם הוא מונח בתוכו רק בתוך תיק.

• הוכן ולא הונח / הונח ולא הוכן

כתב הב"י שאין דין "תשמיש קדושה" אא"כ יש תרתי: "צר ביה" + "אזמניה" (סנהדרין מח.).

• אמר 'כסף זה לצורך ס"ת'

ט"ז: אין בו משום אמירה לגבוה, אלא דוקא בצדקה.

סעיף יז' - מכירת דבר שיש בו קדושה ע"י שבעת טובי העיר:

שו"ע - "כל מה שאסור לשנותו לקדושה קלה, אם מכרוהו שבעה טובי העיר במעמד אנשי העיר, מותר"⁹².

סעיף יח' - ס"ת של יחיד:

שו"ע - "יחיד שמוכר ספר תורה שלו ותשמישו, יש מי שמתיר להשתמש בדמיו, ויש מי שאוסר. (ואם היו בה טעיות לכ"ע שרי (ריב"ש ס"י רפ"ו /רפ"ה/). ועיין בא"ח סימן קנ"ג)⁹³.

סעיף יט' - סדר הנחת ספרים זה על גבי זה:

שו"ע - "מותר להניח ספר תורה על ס"ת, ומניחים חומשים ע"ג נביאים וכתובים, אבל אין מניחים נביאים וכתובים על גבי חומשים, ולא חומשים על גבי ס"ת. הגה: אבל כתובים על גבי נביאים⁹⁴ (או איפכא, שרי) (ב"י בשם הר"ן בשם תוספות פ"ק דב"ב) וכל זה מיירי בבי כריכות, שכל א' כרוך בפני עצמו, אבל בכרך א' הכל שרי (מרדכי פ' השותפין). וע"ל סימן רמ"ג דאסור להרהר בדברי תורה במקומות המטונפים, והוא משום כבוד תורה".

סימן רפג' - שיכול לדבק תורה נביאים וכתובים יחד:

סעיף א' - כתיבת תנ"ך בכרך אחד:

שו"ע - "מותר לדבק תורה, נביאים וכתובים בכרך אחד, ומניח בין כל חומש וחומש ד' שיטין, ובין כל נביא ונביא ג', וכן בין כל נביא ונביא של תרי עשר, ואין קדושתם כקדושת ספר תורה, אלא כחומש בעלמא. (וכל זה בחומשים העשויים בגליון כס"ת, אבל בשלנו שהם נכרכים, אין חילוק בין חומש לנביא) (הר"ן). ומותר לכתוב כל התורה חומש חומש בפני עצמו, ואין בהם קדושת ספר תורה השלם. ויש מי שאומר שהם כס"ת לכל דבריהם, אלא שאין קורין בהם בצבור".

⁹² משנה (מגילה כו.): אם מכרו תורה לא יקחו ספרים וכו'.

גמ': לא שנו, אלא שלא מכרו שבעה טובי העיר במעמד אנשי העיר. אבל מכרו שבעה טובי העיר במעמד אנשי העיר - אפילו למי שתא ביה שיכרא שפיר דמי.

⁹³ האם מותר למכור ס"ת של יחיד:

- רא"ש: יחיד שמכר ס"ת שלו, יכול להשתמש בדמיו למה שירצה, כי יחיד חשיב בשלו כמו שבעת טובי העיר בשל צבור.
 - רמב"ם: יחיד שמכר ס"ת שלו, לא יכול להשתמש למה שירצה, אלא דוקא ליקח בו ספר אחר. וגם לכתחילה אסור למכרו כי דווקא בשבעת טובי העיר הקלו שיכולים להפקיע קדושה ע"י מכירה, אבל לא יחיד.
- ולהלכה פסק השו"ע - "יחיד שמוכר ספר תורה שלו ותשמישו, יש מי שמתיר להשתמש בדמיו, ויש מי שאוסר", אבל אם יש בס"ת טעויות - לכו"ע מותר למכרו ולהוציאו לחולין (ריב"ש), שכיון שהוא פסול - אין בו קדושת ס"ת. ובפ"ש כתב-שכל הדיון אם יחיד יכול למכרו היינו דווקא שהוא ס"ת נוסף, אבל בס"ת שלו - שמקיים איתו את מצוות כתיבת ס"ת - לכ"ע אסור למכרו.

❖ האם מותר למכור ס"ת במכירה פומבית?

רעק"א: אין לעשות מכירה פומבית של ספר בביהכ"ס, דהוי בזיון (ח"צ).

⁹⁴ הנחת ספר שמדרגתו נמוכה על פני ספר שמדרגתו גבוה יותר:

ט"ז: בעלמא אסור להניח ספר על ספר אחר שמגביהו, אף שהוא לצורך הלימוד. הטעם - יש בזה בזיון, שמביא את הספר ממקום למקום בשביל להשתמש בספר לתשמיש שיכול לעשות בעץ ואבן. אבל יש ב' מקרים שמותר:

1. אם זקוק לכל הספרים בלימודו.
2. אם הספר כבר היה מונח לפני על השולחן, ולא הביאו במיוחד לצורך זה.

סעיף ב' - כתיבת מגילה בפ"ע:

שו"ע - "לא יכתוב מגילה בפני עצמה שיהיו בה פרשיות. ואין כותבין מגילה לתינוק להתלמד בה, ואם דעתו להשלימה לחומש, מותר".

סעיף ג' - צורה המותרת לכתיבת מגילה:

שו"ע - "כתב מגילה שלש שלש תיבות בשיטה אחת, מותר".

סעיף ד' - רקימת פסוקים בטלית:

שו"ע - "אסור לרקם פסוקים בטלית"⁹⁵.

סעיף ה' - סדר הנביאים:

שו"ע - "סדרן של נביאים: יהושע, שופטים, שמואל, מלכים, ירמיה, יחזקאל, ישעיה, תרי עשר. וסדר הכתובים: רות, תהלים, איוב, משלי, קהלת, שיר השירים, קינות, דניאל, מגילת אסתר, עזרא, דברי הימים".

סימן רפד' - שלא לכתוב בלא שרטוט:**סעיף א' - חובת שרטוט בכתיבת כתבי הקודש:**

שו"ע - "כל כתבי הקודש אין כותבין בלא שרטוט, אפילו כתובים על הנייר".

סעיף ב' - כתיבת פסוק בלא שרטוט:

שו"ע - "אסור לכתוב ג' תיבות מפסוק בלא שרטוט, אם הוא כתב אשורית. (ואין חילוק בין כתיבה לחקיקה בעצים או בזהב) (ב"י בשם ר' ירוחם נתיב ב') ומיהו באגרת שלומים מותר לכתוב אפילו כמה תיבות מהפסוק לדבר צחות. **הגה:** ואם שרטט שיטה העליונה, שוב לא צריך (טור בשם ר"ת). וי"א דאין לכתוב דברים של חול בכתב אשורית שכותבין בו התורה (שם בשם רבינו ירוחם)".

⁹⁵ **טעם האיסור:** הרמב"ם כתב בתשובה - שאסור לרקום פס' בטלית.

וטעמו - 1. משום איסור כתיבת מגילה. **2.** מביא פסוקי התורה לידי זלזול, כיון שמותר ליכנס עם טלית לביהכ"ס ומקום לכלוך, שהרי היא תשמיש מצוה ואין בה קדושת הגוף. וכ"פ השו"ע.

ט"ז: לפ"ז אין לכתוב פס' בכל מקום שעלול לבוא לידי זלזול.

פת"ש: אסור לכתוב על הטלית פסו' גם בכתב אחר חוץ מאשורית.